

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav hospodářských a sociálních dějin

Diplomová práce

Bc. Marek Suk

Informace o Chartě 77 (1978-1990)

Information on Charter 77 (1978-1990)

Praha 2015

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Michal Pullmann, Ph.D.

Poděkování

Můj velký vděk náleží doc. PhDr. Michalu Pullmannovi Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a připomínky při vypracování této práce. Za důležité postřehy bych chtěl rovněž poděkovat kolegům a kamarádům, jmenovitě Lence Šínové, Radimu Košnerovi, Michalu Kurzovi, Janě Borodáčové, Filipu Kellerovi a Jakubu Stanzelovi. Jsem velmi zavázán také zaměstnancům badatelny Archivu bezpečnostních složek a aktérům, s nimiž jsem vedl rozhovory.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

[vlastnoruční podpis]

V Praze, dne 14. dubna 2015

.....

Jméno a příjmení autora

Abstrakt

Předkládaná diplomová práce se věnuje samizdatovému periodiku Informace o Chartě 77, které mělo velký význam pro šíření informací v rámci disentu i propagaci klíčových myšlenek a konceptů Charty. Zveřejňovaly se v něm dokumenty Charty 77 a sdělení Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, zprávy o represi dopisy disidentů československým státním orgánům, recenze a anotace jiných samizdatových periodik a knih a zřídka také ekonomické úvahy. Předmětem zkoumání jsou osobnosti profily jednotlivých protagonistů, fungování „nezávislé“ redakce, příprava a distribuce textů, formování distribuční sítě, konspirační prostředí, ve kterém bylo periodikum vydáváno (používání šifer, pseudonymů, konspiračních bytů, přátelské důvěry aj.), financování a odesílání do zahraničí.

Klíčová slova

Disent, Charta 77, Státní bezpečnost, normalizace, Informace o Chartě 77, samizdat, konspirace, distribuce

Abstract

This Thesis is focused on the samizdat periodical called Information on Charter 77, which belonged to the important sources of spreading the informations within the dissent and publicizing the key thoughts and concepts of Charter 77. The periodical was publishing the Charter documents, communiques of the Committee for the Defence of the Unjustly Persecuted, brief messages about repression of the normalisation regime, dissident's letters adressed to the state organs, critical reviews and annotations of other samizdat periodicals and books and rarely the reflections on the economy. Topic of the research are personality profiles of the protagonists, functioning of the „independent“ editing, preparing and distribution of texts, forming of the distributional net, conspirative milieu (using codes, pseudonyms, conspirative apartments, konfidence etc.), financing and sending abroad.

Keywords

Dissent, Charter 77, State security, normalization, Information on Charter 77, samizdat, conspiracy, distribution

Obsah

Úvod.....	8
I. Obecná část.....	16
1. Vznik Charty 77 a Informací o Chartě 77	16
1.1 Základní dokument	16
1.2 Sběr podpisů	17
1.3 Charta očima režimu	20
1.4 Úřední šikana a policejní perzekuce	22
1.5 Předchůdce Informací o Chartě 77	23
1.6 Spory o organizační prvky	25
II. Analytická část	30
2. Informace o Chartě 77 jako samizdatové periodikum.....	30
2.1 Redakce	30
2.2 Případ Jaroslava Šabaty	35
2.3 Střet signatářů Charty s příslušníky bezpečnostních složek na plese železničářů	38
2.4 Obsahové proměny periodika	39
3. Distribuce	54
3.1 Policejní opatření proti nezávislému písemnictví	54
3.2 „Administrace Infochu“	55
3.3 Distribuční ohniska.....	61
4. Konspirace.....	67
4.1 Příklad Otta Bednářová.....	69
4.2 Příklad Petr Uhl a Anna Šabatová	74
4.3 Telefon jako prostředek konspirační komunikace.....	85
4.4 Skryše v prostorách bytu a domu.....	87
5. Odesílání Informací o Chartě 77 do zahraničí.....	89
5.1 Telefonicky	89
5.2 Infochy a Polsko	91
5.3 „Akce Delta“	95
6. Finance	100
6.1 Zrod stockholmské Nadace Charty 77	100
6.2 Její status a fungování	101
6.3 Hospodaření.....	102
6.4 Financování Infochů.....	107

Závěr	109
Prameny a literatura	111

ÚVOD

Téma a základní otázky

Ve své diplomové práci se zabývám samizdatovým periodikem *Informace o Chartě 77* (Infochy), které vycházelo v letech 1978-1989. Informace nebyly koncipovány jako revue, ale jako zpravodaj, a proto se v nich primárně nezveřejňovaly literární, historické či filozofické texty, polemiky, recenze a podobně. Zásadní úskalí spočívá v tom, že neexistuje archiv *Informací o Chartě*. A to z pochopitelných konspiračních důvodů. Ani StB nevedla žádný objektový svazek zaměřený pouze na toto periodikum. Údaje k Infochům jsou tak rozptýleny ve vícero zdrojích z provenience státní i disidentské.

V práci jsem si kladl následující otázky. Jak a proč *Informace o Chartě* vznikly? Jakými redakčními pravidly se ve specifických podmínkách řídily? Jakými způsoby a kam disidenti distribuovali Infochy v ČSSR a jak byly odesílány do zahraničí? Do jaké míry se tuto činnost dařilo ukrývat před zraky bezpečnostních složek? Odkud a jak byly získávány finanční prostředky na přípravu a vydávání *Informací o Chartě*? Vzhledem k široké, avšak rozptýlené a kusé pramenné základně a také i z důvodu časové náročnosti jsem ve své diplomové práci nemohl zohlednit veškeré zdroje, které se daného tématu týkají a které předpokládají náročnější heuristiku.

Teoretická východiska

Samizdat nebyl fenoménem omezeným pouze na země východního bloku. Navzdory represím a cenzuře se nezávislé písemnictví zformovalo a dokázalo najít způsoby, jak pronikat skulinami v železné oponě a získat ohlas v západním demokratickém světě. Takováto komunikace ve specifických podmínkách vlastně představovala další výměnu intelektuálních a kulturních myšlenek napříč Evropou v moderní době.

Disent, exil a tajná policie nejsou samozřejmě typickými jevy výhradně 20. století. Potlačování svobodných názorů a politické represe patřily k dřívějším formám vlády v utvářející se moderní Evropě. Po roce 1945 tak vlastně působila další generace transnacionální „republiky vzdělanců“, která reflektovala stav a perspektivy rozděleného starého kontinentu.¹ Také *Informace o Chartě*, jež jako samizdatové periodikum asi nejúplněji a nejsoustavněji informovaly o dění v Československu, a prostřednictvím mezinárodní

---

¹ KIND-KOVÁCS, Friederike – LABOV, Jessie (ed.): *Samizdat, Tamizdat and Beyond. Transnational Media During and After Socialism*. Berhahn, New York – Oxford 2013.

helsinské síti, na níž byl napojen československý demokratický exil, přispívaly k tomuto dialogu. Zahraniční působení Infochů sice není hlavním tématem mé diplomové práce, ale je důležité ho zde zmínit, neboť tyto vazby kromě morální podpory umožňovaly též získávat prostředky pro pravidelné vydávání periodika.

V této práci se opírám o teoretický koncept *druhé (občanské) společnosti*, který vypracoval kanadský historik Gordon Skilling. Ve 40. a 50. letech převládal koncept totalitarismu pro výklad komunistických režimů sovětského typu. V 60. letech byl nahrazován jinými výkladovými modely, které lépe vysvětlovaly roli intelektuálních a politických aktivit uvnitř systému, jenž tu více, tu méně po roce 1956 ztrácel „totální kontrolu nad jedinci i společností“.² Rok 1968 znamenal šok. Vpád armád pěti států Varšavské smlouvy do Československa způsobil, že koncept totalitarismu se vrátil do oběhu – zejména v postižené zemi samotné, ale do určité míry i v západním světě. Jenže již počátkem 70. let se objevily rozličné formy, zatím spíše rozptýleného individuálního i skupinového nesouhlasu, který se tak či onak vymykal z pod kontroly režimu „obnoveného pořádku“³ (termín Milana Šimečky). Skilling rozlišuje nejnižší, individuální formu rezistence, která i s ohledem na určitá rizika upřednostňuje vlastní zájmy a hodnoty před těmi oficiálními (to resist the state's claim); za nejvyšší formu nezávislosti v této době považuje organizovaný vzdor (organised defiance), který nazývá disidentstvím či disentem. Dissent se projevuje v nejrůznějších formách a společenských skupinách a postupně používá termíny, jimiž sám sebe definuje – jako například „nezávislé občanské iniciativy“, „paralelní společnost“, „občanská společnost“, „druhá ekonomika“, „druhá kultura“, „nepolitická politika“ atd. Skilling takto oživený pojem totalitarismu chápe jako paradoxní a ambivalentní, neboť na jedné straně odráží záměr režimu podrobit si společnost a na straně druhé neschopnost toho v úplnosti dosáhnout. Proto používá výraz *dialektika protikladů* (the dialectic of opposites), který lépe vystihuje dynamiku tohoto zápasu.⁴

S tím podle mého názoru souzní koncepce moci Michela Foucaulta, jejíž relevanci pro zkoumání dissentu nedávno ověřil Jonathan Bolton v inspirativní práci *Worlds of Dissent*. Podle nich moc není pouze represivní, ale také produktivní, a to tím, že kulturní formy nejen potlačuje, nýbrž i vytváří a toto utváření individuální a kolektivní identity je často těsně spjato s úsilím represivního systému tyto identity potlačovat. V této souvislosti se Bolton odvolává

---

²SKILLING, Gordon H: *Samizdat and an Independent Society in Central and Eastern Europe*. Ohio State University Press, Columbus 1989, s. 157.

³ŠIMEČKA, Milan: *Obnovení pořádku*. Atlantis, Brno 1990.

⁴Tamtéž, s. 158.

také na Michela de Certeau a jeho koncept tvůrčího využití daných podmínek diktovaných shora. I restriktivní opatření umějí lidé za určité situace obrátit ve svůj prospěch.⁵ Těžko by jinak mohl například vzdělanec František Kautman, který byl vyloučen z komunistické strany a podepsal Chartu 77, vyslovit navzdory chmurné pookupační realitě se Státní bezpečností za zády celkově pozitivní bilanci o 70. letech, které považoval „za neklidnější, nejvyrovnanější a nejpłodnější dobu svého života“.⁶

Podle Foucaulta je moc spjata se svobodou, „aby mohla být moc uplatněna, musí existovat svoboda“.⁷ Disidenti jednají svobodně, a proto jsou podrobena mocenským opatřením. „Moc se vykonává pouze nad ‘svobodnými subjekty’, a pouze potud, pokud jsou ‘svobodní’ - individuální či kolektivní subjekty, které před sebou mají pole možností, v němž lze realizovat více způsobů chování, více reakcí a rozdílných chování.“⁸ Ovšem také disidenti uplatňují moc, neboť výkon moci „je soubor jednání působící na možná jednání: uplatňuje se v oblasti možného, anebo se vpisuje do chování jednajících subjektů: podněcuje, ovlivňuje, odvádí, usnadňuje či ztěžuje, rozšiřuje či omezuje, činí více či méně pravděpodobným; v extrémním případě zabraňuje či zakazuje absolutně; nicméně vždy je to způsob jednání, působícího na jednající subjekt či jednající subjekty, pokud jednají, nebo jsou schopny jednání.“⁹ Z těchto distinkcí vyplývá potřeba jemnějšího rozlišení složitého a vícesměrného působení moci: „Moc v podstatě nepatří k řádu střetávání mezi dvěma protivníky anebo vázanosti jednoho k druhému, nýbrž patří k řádu ‘vládnutí’“.¹⁰

Řád vládnutí umožňuje disidentům, aby se aktivně podíleli na moci podle svých sil a dispozic tím, že využívají daný právní řád, dostupnou infrastrukturu a techniku (telefony, psací stroje, xeroxy, dopravní prostředky, bankovní systém atd.), styky s diplomaty i exkluzivní spojení s politickým exilem a zahraničím. Za svobodné názory se však i po roce 1968 draze platilo, i když ne v takové míře, jak tomu bylo v 50. letech. Přesto to byla cena, kterou zdaleka nebyl ochoten dát každý. V podstoupení rizik nepochybně hrály roli osobní a psychologické dispozice (temperament, odvaha, víra atd.), avšak důležité byly také profesní předpoklady spojené hlavně s kulturním kapitálem, jenž rezistenci či vzdor umožňoval a

---

⁵ BOLTON, Jonathan: *Worlds of Dissent. Charter 77, The Plastic People of the Universe, and Czech Culture under Communism*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, and London, England 2012, s. 21.

⁶ KAUTMAN, František: *O českou národní identitu*. Pulchra, Praha 2015, s. 13.

⁷ Subjekt a moc. In: FOUCAULT, Michel: *Myšlení vnějšku*. Herrmann a synové, Praha 1996, s. 218.

⁸ Tamtéž, s. 217.

⁹ Tamtéž, s. 216.

¹⁰ Tamtéž, s. 216-217.

dával mu morální i intelektuální odůvodnění a relevanci.¹¹ Obecně lze s Bourdieuem říci, že se disent nacházel v „silovém poli“, v němž proti hospodářské a politické moci uplatňoval především moc intelektuální a uměleckou.¹² Vědomí morální a intelektuální převahy pomáhalo chartistům vydržet silný tlak režimu a v nerovné mocenské hře si dokázali vybudovat víceméně stabilní pole působnosti, které v druhé polovině 80. let úspěšně rozšiřovali a technicky i organizačně více zabezpečovali. Přesto nelze tvrdit, že disent výrazněji ovlivnil tzv. většinovou společnost.

S mocí a svobodou souvisí řeč, jež popisuje a vykládá realitu. V daném silovém poli dominovala oficiální řeč husákovského normalizačního režimu, která měla svoji mocenskou logiku. Podle ní byla Charta 77 součástí Carterovy doktríny destabilizace komunismu, jejímž cílem bylo vytvoření politické opozice a ovlivnění vývoje v Československu. „Otázka dodržování lidských práv a občanských svobod měla být politickou platformou a sjednocovacím činitelem těchto sil.“¹³ Proti autoritativní řeči komunistického režimu vyvinuli disidenti svoji veřejnou řeč, která vychází z obhajoby lidských a občanských práv – tzv. helsinský narativ. Samizdatové periodikum *Informace o Chartě*, které je předmětem této diplomové práce, bylo jedním z prvních a předních disidentských médií, které tuto řeč soustavně uplatňovalo. Jonathan Bolton poukázal na přednosti i nedostatky helsinského narativu. Obecný jazyk lidských práv vytvářel společnou základnu pro sjednocení různých disidentských proudů. Ponechával však stranou konkrétní motivaci k disidentské činnosti, která spíše spočívala v oblastech existenciální a existenční a nikoli v oblasti právně normativní. Narativ lidských práv byl maximalistický bez ohledu na sociální kontext, a to z něj nakonec činilo poměrně neúčinný nástroj pro oslovení společnosti. „Tak největší síla lidských práv, jejich universalismus, byl zároveň jejich největší slabostí.“¹⁴ Podle Boltona chartisté spíše oslovovali zahraniční než domácí scénu.

Jiným faktorem, který výrazně omezoval společenský vliv disentu, byla nechtěná, ale těsná propojenost s tajnou policií. Disent, jak už jsem naznačil v souvislosti se Skillingovou koncepcí, chtěl vytvářet paralelní struktury jako zárodky svobodné společnosti. Bolton, který tuto jeho snahu spojuje s historickým „narativem občanské společnosti a paralelní polis,“ však

---

¹¹BOURDIEU, Pierre: *Teorie jednání*. Karolinum, Praha 1998, s. 23.

¹²TÝŽ: *Pravidla umění. Geneze a struktura literárního pole*. Host, Brno 2010, s. 31.

¹³Zpráva o bezpečnostní situaci v ČSSR (31. 1. 1980). In: BLAŽEK, Petr – BURSÍK, Tomáš: *Pražský proces 1979. Vyšetřování, soud a věznění členů VONS*. Dokumenty. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2009, s. 220.

¹⁴BOLTON, *Worlds of Dissent*, s. 28.

ukazuje, že „‘nezávislé iniciativy’ byly poznamenány tlakem režimu...“¹⁵ Hranice mezi občanskou angažovaností a konspirací byla velmi tenká. Disent tak měl co dělat, aby uhájil svoji vlastní existenci, a na budování širších a pevnějších paralelních struktur, které by se staly nosnou alternativou ke strukturám ovládaným režimem, neměl příliš prostoru a síly.

S tím souvisí otázka vlivu disentu na širší společnost. Také v tomto případě Bolton poukázal na to, že problém tohoto nového a momentálně frekventovaného „narrativu obyčejných lidí a každodenního života“ spočívá v tom, že se v něm často rýsuje ostrá hranice mezi běžným člověkem a disidentem, avšak tentokrát z druhé strany. V pokleslé formě interpretace to pak může vypadat, jako by disidenti neměli žádný obyčejný každodenní život, ale nacházeli se ve stavu permanentní výjimečnosti, ať už s kladným či záporným předznamenáním.¹⁶ Se zmíněnými narativy souvisí i kritika pramenů.

Svůj výzkum opírám o širší spektrum zdrojů z provenience bývalé Státní bezpečnosti, z knihovny samizdatů Libri prohibiti, z knižně vydané korespondence, z vydaných pamětí a z rozhovorů s některými historickými aktéry.

Charakteristika výpovědní hodnoty spisů Státní bezpečnosti

Jelikož využívám materiály Státní bezpečnosti jako jeden z hlavních zdrojů, nelze opomenout jejich nestejnou výpovědní hodnotu. Svazky a spisy komunistické tajné policie vznikaly za specifických okolností. O jejich podobě rozhodovali převážně sami příslušníci StB. Sdělení byla do jisté míry též poznamenána používáním specifických výrazů – např. „zmapovat stykovou základnu objektu“, „protistátní“ popř. „ilegální činnost“ aj. Z výše uvedených důvodů musí historik s těmito materiály pracovat maximálně obezřetně. Tento typ pramene je nutno konfrontovat s odlišnými zdroji, například pamětmi nebo rozhovory s vybranými aktéry zkoumaných událostí.

Je třeba rozlišovat výpovědní hodnotu v informacích o chování sledovaných osob. Menší míru deformace lze předpokládat u záznamů sledování. „Operativní pracovník“ se pohyboval v terénu a musel se vypořádávat s nečekanými situacemi, kterým ho vystavoval „objekt“ sledování. Avšak výslechové protokoly (svědků či obviněných) byly koncipovány a strukturovány vyšetřovatelem, který disponoval kompromitujícím materiálem, a vyšetřovaný se tak díky omezenému prostoru pro výpověď ocital ve ztížené situaci.

---

¹⁵Tamtéž, s. 32.

¹⁶Tamtéž, s. 37.

Ke klíčovým pramenům počítám spis prověřované osoby (PO), spis nepřátelské osoby (NO), kandidáta tajné spolupráce (KTS) a spis agenta. Spis prověřované osoby (PO) se zakládal na osoby, které „[...] posláním, postavením, třídním charakterem nebo nepřátelským postojem vytvářely základnu nepřátelské činnosti v chráněných nebo rozpracovávaných objektech, prostorech nebo problematikách (bázích) sledovaných čs. kontrarozvědkou.“¹⁷ Šlo tedy o osoby, u nichž se předpokládalo rozvíjení protirežimní činnosti v různých oblastech společenského života. Po roce 1970 se to týkalo zpravidla osob vyloučených z KSČ a z veřejného působení po potlačení obrodného procesu.

Pověření příslušníci StB prozkoumali nejprve základní údaje o rodinném životě „prověřované osoby“, zjišťovali její chování v místě bydliště, na pracovišti a v jiných společenských institucích. Velký důraz kladli na shromažďování podobných poznatků také k lidem, s nimiž „prověřovaná osoba“ udržovala kontakty, přičemž rozhodujícím kritériem stále zůstával jejich vztah k režimu a odhodlanost vyvíjet proti němu činnost. S ohledem na vytyčené cíle následně StB zvažovala nejvhodnější postupy a vybírala prověřovací prostředky. Dalším klíčovým kritériem bylo, zdali mají tajní spolupracovníci možnost získat o „prověřované osobě“ plnohodnotné poznatky, jaký typ odposlechu za tímto účelem případně zvolit, jestli zahájit sledovací akci aj.¹⁸

Pokud byly ze zpráv od prověřených tajných spolupracovníků a také z výsledků zvláštních technických úkonů shromažďovány potřebné údaje o konkrétních protirežimních projevech – signálech, převáděl se spis prověřované osoby na tzv. signální svazek. V této fázi „rozpracování“ se měl signál buďto potvrdit, nebo vyvrátit. Pokud se „důvodné podezření z trestné činnosti“ potvrdilo, došlo k převedení signálního svazku na svazek osobní, který byl následně využíván při vyšetřování.¹⁹

V některých případech se paralelně k výše uvedeným svazkům a spisům zaváděl též spis nepřátelské osoby (NO) na ty jedince, jejichž protirežimní postoje byly potvrzeny. Z hlediska třídního původu a míry angažovanosti v protirežimních aktivitách StB vymezila čtyři kategorie, mezi nimiž však často panovala velmi tenká hranice: 1) zvláště nebezpečné – osoby, které soustavně vyvíjely, či organizovaly protirežimní činnost 2) nebezpečné – osoby, jež udržovaly kontakty s exilem a proti režimu vystupovaly jen při mimořádných událostech

---

¹⁷ŽÁČEK, Pavel: Administrativa písemností kontrarozvědné povahy. Jednotný evidenční, statistický a archivní systém StB po roce 1970. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, 10/2012, str. 236.

¹⁸Sign. 725253 MV, spis prověřované osoby, později signální svazek, vedený k Ivance Hyblerové, 4. část, s. 97.

¹⁹ŽÁČEK, Pavel: *Administrativa písemností kontrarozvědné povahy. Jednotný evidenční, statistický a archivní systém StB po roce 1970*, s. 232.

3) osoby, které své protirežimní názory veřejně nesdělovaly, sdružovaly se ve skupinách a udržovaly kontakty s cizinci 4) osoby, které nespádají do žádné z předcházejících tří kategorií. Po roce 1970 se mezi výše uvedené kategorie řadili například členové KAN, K-231, Slovenské organizace na ochranu lidských práv, představitelé církve a jiných „antikomunistických sil“.²⁰

Spis prověřované osoby byl v některých případech převeden do kategorie kandidáta tajné spolupráce (KTS). Pověřený řídicí důstojník StB vybíral kandidáta podle toho, zdali splňoval „[...] základní intelektuální, psychologické a fyzické předpoklady“, zda dokázal získat důvěru jednotlivých disidentů nebo skupin a uměl zachovávat konspiraci. Prověřovací procedura se dělala důkladně, aby byl o kandidátovi sestaven „co nejobektivnější obraz s jeho klady i zápory. Zpracování a rozbor shromážděných poznatků má být výstižné a věcné, aby sloužilo k celkovému vyhodnocení a vyvození závěrů, zda pokračovat s jeho rozpracováním či typování ukončit“²¹ Kandidát přitom vůbec nemusel vědět, že je na něj veden spis v kategorii KTS.

Pokud řídicí důstojník StB dospěl k závěru, že dotyčná osoba splňuje předpoklady, začal vypracovávat „návrh na získání tajného spolupracovníka“ alias „agenta“. V něm se zohledňovala kandidátova motivace pro to stát se agentem – „ideově politické pohnutky“, „výhody a úsluhy“, „personální vztahy“, „kompromitující skutečnosti“. Do třiceti dnů musel řídicí důstojník provést vázací akt v prostředí zaručujícím utajení. O jeho provedení pořizoval záznam a zohlednil v něm, jak se dotyčný ke spolupráci stavěl, co od ní očekával a jaký dostal první úkol ke splnění.²²

Běžnou praxí bylo další zdokonalování agenta „[...] ve znalosti a uplatňování konspirace při plnění úkolů.“ Učil se tajnému fotografování, byly mu vštěpovány zásady sledování a způsoby, jak se mu bránit. Vyžadovala-li to situace, byl do výcviku zapojen také specialista.

Tajný spolupracovník měl napomáhat při předcházení i při odhalování protirežimní činnosti. Měl získávat a následně předávat zprávy o dění v exilových uskupeních, o formách skrytých protirežimních projevu a jejich původcích a o dalších „nepřátelských osobách“. Měl

---

²⁰Směrnice o evidování a rozpracování nepřátelských osob z 30. září 1970.

http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/rmv_no/rmv_44_1970.pdf

²¹Směrnice pro rozvědnou práci I. správy SNB z roku 1980, s. 11.

<http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/1sprava/smernice-1980.pdf>

²²Směrnice pro práci se spolupracovníky kontrarozvědky z 25. ledna 1978, s. 7 a 8.

http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/smernice/rmv_3_1978.pdf

působit tak, aby narušoval akceschopnost disidentů a disidentských skupin. Očekávala se od něj pomoc „při ochraně československé ekonomiky a při pátrání po osobách.”²³

Orální historie

Jedním ze způsobů ověřování materiálů bývalé StB je orální historie. Tato metoda systematicky sbírá poznatky k nedávným dějinám formou rozhovorů s lidmi, kteří v nich hráli nevšední role. S její pomocí lze pak zaznamenat a kriticky hodnotit postoje, činy a prožitky jednotlivců, nikoli však přesnou rekonstrukci událostí. Nelze opomenout, že tato forma reflexe je ovlivněna časovým odstupem a často i snahou o vědomou či nevědomou sebestylizaci. Svědectví jsou bytostně subjektivní. Jakkoli může aktér působit ve svém vyprávění přesvědčivě, nemusí být jeho svědectví přesné. Na druhé straně však mohou výpovědi aktérů a očitých svědků sloužit jako prostředek pro korekci zažitých a příliš zobecňujících výkladových vzorců i pro kritickou analýzu psaných pramenů.²⁴

Historických aktérů Petra Uhla, Anny Šabatové, Ziny Freundové, Kamily Bendové, Jana Rumla, Františka Stárka a Petrušky Šustrové jsem se ptal na jejich úlohu při vytváření Infochu. Nechával jsem jim co nejvíce prostoru pro spontánní vyprávění. Otázky jsem koncipoval s ohledem na materiály StB, vydané paměti a sekundární literaturu.

---

²³Tamtéž, s. 4, 10, 11, 12.

http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/smernice/rmv_3_1978.pdf

²⁴VANĚK, Miroslav - MUCKE, Pavel: *Třetí strana trojúhelníku, teorie a praxe orální historie*. FHS UK – ÚSD AV ČR, Praha 2011, s. 9-24.

I. OBECNÁ ČÁST

1. *Vznik Charty 77 a Informací o Chartě 77*

Mám-li zkoumat vznik Informací o Chartě 77 (Infoch) jako samizdatového periodika, jehož obsahové, formální a sdělovací stránce je věnována samostatná kapitola, je nutné nejprve přiblížit, jak a proč vznikla Charta 77, kdo se na jejím založení podílel i jaké reakce vyvolávala. Zároveň bych chtěl v této kapitole ukázat, jak postoj normalizačních struktur ovlivnil vývoj dílčích skupin Charty i osudy některých ze signatářů a jak Chartu chápal Petr Uhl, zakladatel Infochu. Ačkoli se povětšinou jedná o známý, mnohokrát interpretovaný fenomén, nelze dílčí aktivity, které se v jeho rámci utvářely, od těchto fundamentálních otázek oddělit.

1.1 *Základní dokument*

Chartu 77 tvořili převážně intelektuálové, spisovatelé, umělci, politici a představitelé technické inteligence, kteří byli po potlačení obrodného procesu v roce 1968 vyloučeni z veřejného působení a zbavení možnosti vykonávat své povolání. Valnou část z nich vyloučily z KSČ na začátku sedmdesátých let prověřkové komise. Vládnoucí vrstva se systematicky zasazovala o to, aby již nikdy nemohli veřejně vystupovat. Oni proto hledali způsoby jak dosáhnout seberealizace i ve změněných podmínkách normalizační doby.²⁵

Významným impulsem pro lidsko-právní agendu a založení Charty 77 se stala Konference o bezpečnosti a spolupráci v Helsinkách v srpnu 1975. Zde reprezentanti států východního a západního bloku po více než dva a půl roku trvajících komplikovaných jednáních signovali mimo jiné také závazek o dodržování lidských a občanských práv.²⁶ K jeho ratifikaci ve *Sbírci zákonů a nařízení* došlo 13. října 1976.²⁷

Ačkoliv představitelé zemí východního bloku danému příslibu nepřikládali větší význam a soustředili se zejména na stabilizaci hranic v Evropě, stal se závěrečný akt helsinské konference, stavící otázky dodržování lidských práv do popředí, důležitým podnětem pro činnost opozičních proudů. V Československu začala řada osobností poukazovat na rozpor mezi platnými právními předpisy a praxí a zabývat se možnostmi nápravy. V tomto jednání

---

²⁵BOLTON, *Worlds of Dissent*, s. 49.

²⁶THOMAS, Daniel: *Helsinský efekt*. Academia, Praha 2007, s. 94.

²⁷OTÁHAL, Milan: *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. ÚSD AV ČR, Praha 2011, s. 126.

spatřoval Václav Havel známky navracející se společenské angažovanosti. Lidé přestávali plnit režimem vnucenou „roli věčně pasivních objektů“. Uvědomili si, že nelze jen čekat, až někdo jiný uvolní politické poměry, ale že se musí o změny zasazovat sami.²⁸ Výsledkem takového úsilí se stalo Prohlášení Charty, datované k 1. lednu 1977.

Kromě textu Prohlášení měla pro vnímání disentu klíčový význam intelektuální autorita Jana Patočky, jenž svou esejí *Čím je a čím není Charta*²⁹ vtiskl tvář celému projektu. Ti, kteří se k ní připojili, vytvářeli „plně pluralitní“,³⁰ „volné, neformální a otevřené společenství“ lidí různých názorů, které spojuje myšlenka, že svoboda veřejného projevu, náboženského vyznání, šíření informací, cestování jsou univerzálními právy, která překračují veškeré mezinárodní smlouvy a nelze je nikomu přidělovat ani odebírat podle momentálních politických potřeb. V Patočkově pojetí Charta není organizací, ani „základnou politické činnosti.“ Nemá registrované členství, což znamená, že i když někdo nepodepsal prohlášení, mohl se považovat za jejího sympatizanta.³¹ Její signatáři nejsou funkcionáři. Charta neurčuje politické programy, ale chce pouze vést s vládou v dialog o dodržování výše uvedených práv.

A právě pomocí otevřeného dialogu nabízeného Chartou, jak věřil Václav Havel, bylo možné se dopracovat k pravdě a sdílet ji s ostatními. V opačném případě se člověk podílel na ideologickém automatismu – vykonával režimní rituály, aniž by o jejich smyslu přemýšlel, a tím sebou nechával manipulovat.³²

1.2 Sběr podpisů

Dne 11. prosince 1976 v 5 hodin odpoledne se v bytě Jaroslava Kořána sešli Pavel Kohout, Václav Havel, Ludvík Vaculík, Jiří Hájek, Václav Komeda, Jiří Němec a Zdeněk Mlynář. Podle Kohoutova svědectví měli být ještě přítomni Petr Uhl a Pavel Bergmann.³³ Uhl se podle vlastní vzpomínky nakonec schůzky nezúčastnil, neboť se právě vrátil z vězení jeho tchán

---

²⁸HAVEL, Václav: *O smyslu Charty 77*. In: *Dálkový výslech. Eseje a jiné texty z let 1970-1989*. Spisy 4. Torst, Praha 1999, s. 667.

²⁹PATOČKA, JAN: *Čím je a čím není Charta*. In: CÍSAŘOVSKÁ Blanka – PREČAN, Vilém: *Charta 77: Dokumenty 1977-1989*. Svazek III., ÚSD AV ČR, Praha 2007 s. 36-38.

³⁰Viz Informace o Chartě 77 roč. 1 (1978), č. 4, s. 7.

³¹SKILLING, Gordon H.: *Charter 77 and Human Rights in Czechoslovakia*. George Allen and Unwin London 1981, s. 39.

³²TUCKER, Avizier: *The philosophy and politics of czech disidence from Patočka to Havel*. University of Pittsburg Press 2000, s. 116-117.

³³CÍSAŘOVSKÁ – PREČAN, *Charta 77*, Svazek III., s. 1.

Jaroslav Šabata a on se s ním chtěl přivítat.³⁴ Přítomní se na setkání dohodli, že vypracují obecný dokument na obhajobu lidských a občanských práv.³⁵

První koncept napsal Václav Havel. Bylo v něm záměrně uvedeno nesprávné datum – 26. prosinec 1976 s cílem zmást StB a vyvolat u ní dojem, že sbírání podpisů začne na druhý svátek vánoční, přesným datem byl tedy 16. prosinec. Podle první verze, kterou obhajoval Pavel Bergmann, měl být založen Výbor na obranu lidských práv, inspirovaný polským KOR (Výbor na obranu dělníků, později uváděný pod názvem Výbor společenské sebeobrany). Skládal by se z 30 lidí s pevným členstvím, jimž by další osoby pomáhaly obstaráváním podkladů o porušování práv ve všech společenských oblastech.³⁶ Druhá verze byla koncipována jako „organizace širšího společenství“ bez jasně vymezené struktury a stanov.³⁷ Zastánci druhé varianty, která na schůzce 16. prosince nakonec zvítězila, argumentovali tím, že pevně nelze v československém prostředí aplikovat metody polské opozice. Definitivní podoba dokumentu pak vznikla 20. prosince.³⁸

Podle dohodnutého postupu se začaly sbírat podpisy na šest podpisových archů. Tři z nich si vzal bývalý člen vedení KSČ Zdeněk Mlynář, jemuž podpisy sháněli bývalí členové KSČ – Rudolf Slánský ml., Otta Bednářová, Jiří Dienstbier, Libuše Šilhánová aj. Jeden arch dostali spisovatelé Pavel Kohout, Václav Havel a Ludvík Vaculík, jeden Jiří Němec, jenž sbíral podpisy mezi představiteli katolické a evangelické církve a undergroundu, a poslední připadl Petru Uhlovi, Pavlu Bergmannovi a Václavu Komedovi, kteří shromažďovali podpisy mezi bývalými politickými vězni a účastníky Hnutí revoluční mládeže.³⁹ Pokud dotyčný s obsahem souhlasil, napsal na papírek formátu A5 svůj podpis, adresu, zaměstnání nebo povolání a připojil formuli „souhlasím se základním prohlášením Charty z 1. 1. 1977.“⁴⁰

Vše mělo zůstat v utajení až do dne doručení Prohlášení s podpisy orgánům Federálního shromáždění. Dosáhnout tohoto cíle se však nepodařilo. StB využívala odposlechy v bytech předních signatářů – Pavla Kohouta, Ludvíka Vaculíka a Václava Havla a první zprávy o přípravě textu měla již 10. prosince 1976.⁴¹ Díky diskusím o základním

---

³⁴UHL, Petr: *Právo a nespravedlnost očima Petra Uhla*. C. H. Beck, Praha 1998, s. 26.

³⁵CÍSAŘOVSKÁ – PREČAN, *Charta 77*, Svazek III., s. 1.

³⁶UHL, Petr: *Právo a nespravedlnost očima Petra Uhla*, s. 26.

³⁷CÍSAŘOVSKÁ, Blanka – DRÁPALA, Milan – PREČAN, Vilém – VANČURA, Jiří: *Charta 77 očima současníků. Po dvaceti letech*. Doplněk, Praha a Brno 1997, část Anketa o Chartě, s. 264.

³⁸CÍSAŘOVSKÁ – PREČAN, *Charta 77*, Svazek III., s. 1-3.

³⁹UHL, Petr: *Právo a nespravedlnost očima Petra Uhla*, s. 28.

⁴⁰Tamtéž s. 2.

⁴¹BLAŽEK, Petr: Vznik Charty očima StB. In: *Respekt*, 9. 1. 2006, roč. 17, č. 2, s. 18.

dokumentu a shánění podpisů se o Chartě také dozvěděli tajní spolupracovníci StB. Jiří Kořínek předal svému řídicímu důstojníkovi těsně před koncem roku 1976 sdělení o probíhajícím sběru podpisů a na jeho příkaz dokument sám signoval. Podobně se zachovali také agenti Egon Čierny, Josef Hodic, Václav Hyndrák a Vladimír Škutina.⁴² Poslední jmenovaný, nosící krycí jméno „Historik“, figuruje ve „Zprávě o připravované provokační akci s tzv. Chartou 77“ datované 30. 12. 1976, která tvoří součást záznamů k Otce Bednářové, jež byly získány agenturně, nebo odposlechem.⁴³ „Historik“ navštívil Karla Kyncla, který mu dal text Prohlášení přečíst s prosbou, aby se o tom nikdo nedozvěděl, a to ani z okruhu rodiny. Škutina posléze se svým řídicím důstojníkem rozebíral obsahovou stránku Prohlášení. Uvedl, že text je datován 1. 1. 1977, popisuje různé formy porušování lidských a občanských práv, že „ručители“ jsou Jiří Hájek, Václav Havel a Jan Patočka a že se Chartu chystá podepsat odhadem 100 osob z řad vyloučené inteligence.⁴⁴ O Chartě mluvil „Historik“ později také s Petrem Uhlem, který mu sdělil, že Prohlášení podepsalo asi 220 lidí a že má být zveřejněno mezi 1. a 10. lednem.⁴⁵ Avšak díky tomu, že měl tento dokument dostat každý signatář až po ukončení sběru podpisů a po jeho doručení orgánům Federálního shromáždění, nedokázal ho žádný z tajných spolupracovníků doručit StB před Vánocemi. Nelze vyloučit ani to, že řídicí důstojníci přistupovali v době vánočních svátků k celé záležitosti poněkud laxně. Nezískali tedy informace potřebné k tomu, aby zveřejnění dokumentu zamezili. Využívali sice odposlechy v bytech předních disidentů, avšak selektovat takto získané poznatky vyžadovalo mnoho času a mezitím mohly tyto poznatky ztratit svou aktuální hodnotu, kupříkladu setkání s někým ze zahraničí bylo již minulostí a cizinec už stihl ze země vycestovat.⁴⁶

Státní bezpečnost zjistila 5. ledna 1977 prostřednictvím odposlechu v bytě Pavla Kohouta, že o den později budou Pavel Landovský, Ludvík Vaculík a Zdeněk Urbánek „převážet jakési texty.“⁴⁷ Ráno 6. ledna 1977 zahájila akci „Boháček“.⁴⁸ Pavel Landovský přijel autem pro Václava Havla a Ludvíka Vaculíka. Poté jeli k Pavlu Kohoutovi vyzvednout kufřík s originálem Prohlášení Charty a obálky s podpisy a adresami signatářů. Dle

---

⁴²SCHOVÁNEK, Radek: Devět agentů mezi námi. In: *Lidové noviny*, 9. ledna 2007, roč. 20, č. 7, s. I.

⁴³Viz svazek 761642 MV 5. část, s. 21-23. Uložen v ABS ČR.

⁴⁴Tamtéž s. 21-23.

⁴⁵Tamtéž s. 27-29.

⁴⁶SCHOVÁNEK, Devět agentů mezi námi, s. I.

⁴⁷BLAŽEK, Petr: Vznik Charty očima StB. In: *Respekt*, 9. 1. 2006, roč. 17, č. 2, s. 18.

⁴⁸SCHOVÁNEK, Radek (ed.): *Svazek dialog. StB versus Pavel Kohout*. Paseka, Praha a Litomyšl 2006, Dokument č. 13 – akce „Boháček“, s. 61-64.

Landovského vzpomínek⁴⁹ i podle záznamů v akci „Boháček“ zahájila StB sledování ve Střešovické ulici, kde v 11: 55 navštívili Havel, Landovský a Vaculík Zdeňka Urbánka.⁵⁰ Po poslední zběžné kontrole obsahu kufříku vyrazila čtveřice autem doručit Chartu s podpisy Federálnímu shromáždění. Sotva vyjeli, začala je Státní bezpečnost stíhat. Řidič Landovský je dokázal nakrátko setřást zabočením do úzké uličky s kluzkým povrchem, který způsobil drobnou srážku dvou bezpečnostních automobilů. Toho využil Václav Havel k vhození asi 40 obálek do poštovní schránky.⁵¹ Krátce nato je však Státní bezpečnost zastavila a pasažéry odvezla k výslechu.⁵² V následujících dnech pak spustila proti signatářům vlnu represivních opatření.⁵³

1.3 Charta očima režimu

Vládnoucí představitelé vnímali Chartu jako politický akt mající destabilizovat normalizovaný systém a podle toho k ní také přistupovali. 11. ledna 1977 odeslalo Předsednictvo ÚV rezoluci zástupcům ministerstva spravedlnosti a prokuratury, v níž žádalo právní posouzení, zdali se signatáři petice dopustili konkrétních trestních činů – poškozování zájmů republiky v zahraničí, distribuce ilegální tiskoviny. Ve výsledku byla Charta charakterizována jako „ilegální organizace“, neboť se jednalo o seskupení osob majících stejný cíl, pro jehož dosažení vyvíjelo důkladně organizovanou činnost s dělbou práce a funkcí. To vytvářelo prostor pro trestní stíhání za podvracení republiky podle § 98 a pobuřování podle § 100, spočívající v poskytnutí ilegální písemnosti dvěma a více osobám. Stěžejním se stalo obvinění, že jde o iniciativu podporovanou západními státy, které signatáře využívají jako svou „předsunutou hlídku“. Tím mohla prokuratura zdůvodnit, že šlo o porušování zásady nevměšování se do vnitřních záležitostí státu.⁵⁴

***

12. ledna 1977 zahájil režim zveřejněním článku *Ztroskotanci a samozvanci* v deníku Rudé právo masovou mediální kampaň proti Chartě. Píše se v něm, že Charta 77 není ničím jiným než demagogickým pamfletem, který „lživě pomlouvá Československou socialistickou

---

⁴⁹LANDOVSKÝ, Pavel. *Soukromá vzpoura*. Rozhovor s Karlem Hvizďalou. Mladá fronta, Praha 1990, s. 64-67. Dostupné online: <http://www.ludvikvaculik.cz/index.php?pid=151&sid=154>

⁵⁰SCHOVÁNEK, *Svazek dialog. StB versus Pavel Kohout*, s. 63.

⁵¹LANDOVSKÝ, Pavel. *Soukromá vzpoura*. Rozhovor s Karlem Hvizďalou. Dostupné online: <http://www.ludvikvaculik.cz/index.php?pid=151&sid=154>

⁵²SUK, Jiří: *Politika jako absurdní drama. Václav Havel v letech 1975-1989*, s. 53.

⁵³BOLTON, *Worlds of Dissent*, s. 172.

⁵⁴Tamtéž, s. 172-173.

republiku a revoluční vymoženosti lidu.⁵⁵ Vypracovala ho a podepsala hrstka bezcharakterních lidí, „politických mrtvol“, „renegátů“, „slavomanů“, kteří se domnívají, že mluví jménem společnosti jako celku, zatím však reprezentují jen své, úzce elitní zájmy. Většina z nich participovala na obrodném procesu v roce 1968, za což byla potrestána zákazem veřejně vystupovat.⁵⁶

Článek dále upozorňuje na to, že se v souvislosti s ratifikací helsinských dohod chtěli dostat zpátky k moci, a proto se nechali najmout a podplatit nepřátelskými silami Západu. K nim patřila hlavně administrativa tehdejšího prezidenta Spojených států amerických Jimmyho Cartera, která po neúspěchu doktrín zadržování a zatlačování komunismu vyrukovala s „doktrínou destabilizace komunismu a mezinárodního dělnického hnutí“, maskovanou zmírňováním napětí v mezinárodních vztazích a obhajobou „buržoazního pojetí“ lidských a občanských práv. Její zastánci ji uplatňovali v zemích východního bloku prostřednictvím disidentů a společně zamýšleli provést „novou kontrarevoluci“. Podle aktuální komunistické propagandy se nedokázali vyrovnat s tím, že hospodářství v zemích východního bloku se úspěšně rozvíjelo a nedostávalo do krizí. Spoléhat se na nespokojenost obyvatelstva také nemohli.⁵⁷

V rámci kampaně proti Chartě zveřejnili herci, umělci a sportovci odmítavá stanoviska, ať už z přesvědčení, nebo strachu ze ztráty povolání. Pro společné prohlášení umělců, shromážděných 28. ledna v Národním divadle, se vžilo označení Anticharta.⁵⁸ Vedle některých ostře formulovaných odsouzení se objevila i odsouzení umírněnější, v nichž bylo zdůvodněno, proč nemůžou signatáři získat u veřejnosti širší podporu. Pracovníci Ústavu pro českou literaturu poukázali na to, že Charta reprezentuje zájmy zemí, které nedokážou „milionům svých občanů zabezpečit ani nejzákladnější lidské právo, to je právo na práci.“⁵⁹ Bohumil Kvasil, tehdejší rektor ČVUT, napsal v článku *Socialismus je naše pevnost*, publikovaném v Rudém právu 14. 1. 1977, že signatáři jsou převážně intelektuálové, kteří zklamali, a proto je znepokojují „úspěchy budování našeho státu.“ Nemají nic společného s „poctivými lidmi“, kteří se věnují pozitivní tvůrčí práci.⁶⁰ Profesor Václav Ráb, děkan

---

⁵⁵PREČAN, *Charta 77. Od morální k demokratické revoluci*, s. 25.

⁵⁶Tamtéž, s. 31.

⁵⁷Tamtéž, s. 24. Viz též fond X. správa SNB, i. j. 555 - Analýza ideově-politických otázek souvisejících s Chartou 77, s. 7-9.

⁵⁸SUK, *Politika jako absurdní drama*, s. 67.

⁵⁹*Anticharta*. Uspoř. Viktor Karlík a Terezie Pokorná. Společnost pro Revolver Revue, Praha 2002, s. 24.

⁶⁰Tamtéž, s. 18.

Filozofické fakulty UK, se vyjádřil, že signatáři Charty se opírají o abstraktní pojetí svobody a humanismu, které chtějí mít hlavně pro sebe, a ostatním je upřít.⁶¹

Nižší stranické orgány pořádaly setkání na úradech, ve školách, v továrnách a na nich se od přítomných vyžadovalo potvrzení souhlasu s politikou KSČ a odmítnutí Charty. Předsednictvo ÚV obdrželo zprávu, že ve Středočeském kraji se kladně pro článek *Ztroskotanci a samozvanci* vyslovilo okolo 70 tisíc lidí. Někteří však odmítli odsoudit něco, co neměli možnost si přečíst, a žádali proto organizátory, aby text zveřejnili. Ti to samozřejmě nemohli udělat z obav, že by lidé mohli poselství Charty přijmout a nevnímali by ho jako protisocialistický projev. Nakonec velká většina z nich svůj podpis připojila, neboť se nechtěli dostávat do konfliktů s tajnou policií.⁶²

1.4 Úřední šikana a policejní perzekuce

Z mezinárodně politických důvodů se Charta 77 jako taková nestala předmětem trestního stíhání navzdory snahám StB a prokuratury.⁶³ Její signatáři byli podrobně vyšetřováni, nikoli však obžalováni. Režim je však podrobil vynalézavé šikaně a perzekuci.⁶⁴ Signatáři a členové jejich rodin začali být vyhazováni ze zaměstnání a nelehko nacházeli jiné. Přicházeli o řidičské průkazy a technická osvědčení vozidel. Museli opakovat zkoušky v autoškole, aby řidičské oprávnění dostali zpět. Někdy nacházeli své automobily s propíchnutými pneumatikami.⁶⁵ StB zahájila vlnu domovních prohlídek, při nichž zabavila mnoho „závadových“ písemností. Odpojovala signatářům telefony, posílala výhrušné anonymní dopisy. Petr Uhl, Ladislav Hejránek a František Kriegel byli podrobeni režimu policejní ostrahy. Před jejich byty hlídkovali příslušníci SNB a kontrolovali doklady každému, kdo měl v úmyslu je navštívit. Dovnitř pouštěli maximálně tři lidi. Došlo k několika případům fyzického napadení, což např. zažil Bohumil Doležal, kterého v Praze přepadlo pět příslušníků Státní bezpečnosti. Odvlekli ho do auta, odvezli do lesa za Prahu a tam ho zkopali a několikrát udeřili do žaludku. Potlučeného jej ponechali uprostřed noci v lese. Doležal se pěšky dopravil do Příbrami, kde sedl na vlak, který ho odvezl zpátky do Prahy.⁶⁶ František Vaněček píše ve svém deníku, že se ho StB snažila prostřednictvím ředitele hotelu dostat na

---

⁶¹Tamtéž, s. 21.

⁶²OTÁHAL, *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*, s. 136-138.

⁶³Vyšetřovací spis proti Chartě 77, sign. V 33766 MV, 10. část, s. 221-229. Uložen v ABS ČR.

⁶⁴CÍSAŘOVSKÁ – PREČAN, *Charta 77*, Svazek III, s. 214-216.

⁶⁵Situační zpráva o Chartě z 12. února 1977. In: CÍSAŘOVSKÁ – PREČAN, *Charta 77*, Svazek III, s. 99.

⁶⁶BOLTON, *Worlds of Dissent*, s. 180.

pracovní pozici hotelového skladníka, majícího zodpovědnost za drahé zboží, aby ho pak mohli zavřít za způsobení finanční škody.⁶⁷

Postupně byli signatáři předvoláváni ke svědeckým výslechům. Při nich je vyšetřovatelé zastrašovali, nezdědka jim sdělovali nepravdivé zprávy o dění v disentu, aby je zmátli. A často se jim to také dařilo. Signatáři se ne vždy dostatečně orientovali, nevěděli, kdo kromě nich byl u výslechu, kde by měli získat informace, kdo měl v bytě nainstalován odposlech, kdo patřil k agentům StB, jestli můžou odmítnout vypovídat apod. Někdy je Státní bezpečnost varovala, aby se nescházeli s lidmi, které považovala za nepřátelské osoby. Antonie Bořová, kandidátka tajné spolupráce s krycím jménem „Táňa“, se dozvěděla od Ziny Freundové, že dne 27. října 1977 byly osoby, které se pravidelně stýkaly s Petrem Uhlem, odvezeny do Bartolomějské ulice. Zde se jich vyšetřovatelé dotazovali, za jakým účelem ho navštěvují. Nezapomněli je upozornit na to, že Uhl patří za osobu nepřátelskou státu a ti, kdo ho budou navštěvovat, budou posuzováni stejně.⁶⁸

1.5 Předchůdce Informací o Chartě 77

Represivní opatření měla vést k zániku Charty. Signatáři byli konfrontováni s otázkami, jak dál pokračovat, jak vzdorovat policejnímu tlaku a zdali to vše má vůbec smysl, když hrozba existenčního postihu odradí občany souhlasící s Chartou, aby připojili podpis pod její Prohlášení. Další nejistotu vyvolalo vyřazení dvou mluvčích Charty ze hry. Jan Patočka zemřel v březnu 1977 v důsledku vyčerpávajících výslechů StB. Václav Havel po svém propuštění z vyšetřovací vazby v květnu 1977 rezignoval na funkci mluvčího Charty. Rudé právo ve snaze vnést mezi signatáře další zmatek prezentovalo jeho odstoupení jako sebekritiku. Podle Rudého práva prý Havlovi „československé zákony dávají dostatek možností k vyjádření názorů“, a proto se rozhodl nepodílet na dalších akcích poškozujících ČSSR doma i v zahraničí.⁶⁹ Vladimír Škutina za těchto okolností sdělil TS Tomovi, že „výsledek Charty 77 nesplnil, ani nemůže splnit svůj cíl.“⁷⁰ V Chartě se také řešily návrhy,

---

⁶⁷VANĚČEK, František: *Deník Chartisty aneb stalo se v kraji zvykem*. Primus, Praha 1990, s. 23-24.

⁶⁸Svazek agenta k Antonii Bořové, sign. 783116 MV, 1. část, s. 69.

⁶⁹*Rudé právo*, 21. 5. 1977 s. 2.

⁷⁰Svazek agenta k Vladimíru Škutinovi, sign. 727074 MV 7. část, s. 35.

zda dále rozšiřovat počet signatářů a zveřejňovat jejich podpisy,⁷¹ či zda rovnou nepřiznat porážku a veškerou činnost neukončit.⁷²

Tendencím k ústupu oponoval Petr Uhl, jeden z nejaktivnějších a organizačně nejschopnějších představitelů hnutí, který sbíral podpisy a shromažďoval adresy jiných signatářů. Snažil se změnit skutečnost, že chartistům chyběl informační systém jakožto prostředek komunikace. Proto začal anonymně psát situační zprávy o Chartě, což pro něj nebylo nic nového. Podobný typ zpráv – psali společně s manželkou Annou Šabatovou do berlínského periodika *Informační materiály* (Infomaty) po Uhlově propuštění z vězení na konci roku 1973.⁷³ Do října 1977 tak vzniklo o Chartě celkem devět situačních zpráv.⁷⁴ Dvě byly vydány v únoru, dvě v březnu, jedna v květnu, jedna v červenci, jedna v srpnu a dvě v říjnu.⁷⁵

Sbírání podkladů bylo v atmosféře policejního dozoru, ale i z časového hlediska velmi obtížné. Uhl navštěvoval dostupné signatáře a dotazoval se jich na to, koho se policejní opatření dotkla. Například dne 18. března 1977 navštívil za tímto účelem Jiřího Němce, bydlícího v Ječné ulici, kde byli také přítomni Věra Jirousová a agent StB „Láďa“. Na malý papírek si psal, kdo byl zatčený a s kým dotyčný pobyl na cele předběžného zadržení.⁷⁶ Mimo bytové prostory se signatáři i pomáhající nesignatáři nescházeli ve velkém počtu. Většinou šlo o skupinky čítající dvě nebo tři osoby, které se setkaly na lavičce v parku nebo na ulici. Ze získaných poznatků zhotovil situační zprávu o dvanácti kopiích, které předával osobám připraveným je opisovat a dál šířit.⁷⁷

Situační zprávy věcně a v bodech zachycují, u koho byla provedena domovní prohlídka a jaké písemné materiály byly zabaveny, kdo byl předveden k výslechu, kdo ztratil práci, kdo byl degradován v armádě, kdo ztratil řidičský průkaz, kdo další podepsal Chartu a kdo naopak signaci odvolal, na jakých písemnostech se pracuje. Na některých místech zmiňují zprávy práva a povinnosti občana a příslušníka policie. Například občan podle právních předpisů nemohl být zajištěn déle než 48 hodin. Pokud mělo zajištění trvat déle než

---

⁷¹ Anketa o Chartě 77 s Petrem Uhlem. In: CÍSAŘOVSKÁ, Blanka – DRÁPALA, Milan – PREČAN, Vilém – VANČURA, Jiří: *Charta 77 očima současníků*, s. 265.

⁷² UHL, Petr: *Vzpomínka na Jiřího Hájka*. Tamtéž, s. 183-185.

⁷³ UHL, *Právo a nespravedlnost očima Petra Uhla*, s. 63.

⁷⁴ SKILLING, Gordon H.: *Charter 77 and Human Rights in Czechoslovakia*. George Allen and Unwin London 1981, s. 87.

⁷⁵ CÍSAŘOVSKÁ – PREČAN, *Charta 77*, Svazek III., s. 97-127.

⁷⁶ Svazek k Jiřímu Němcovi, sign. 749386, část 5, MV 1 a 5, záznam č. 134, s. 111-113.

⁷⁷ SKILLING, *Charter 77 and Human Rights in Czechoslovakia*, s. 87.

24 hodin, měl kompetentní orgán občana seznámit s konkrétními důvody.⁷⁸ Uhl také upozornil na určité těžkosti, které režimu kvůli jeho represivním postupům vyvstaly. Nemohl se například rozhodnout, jak tvrdě potrestat Václava Havla, Otu Ornesta, Františka Pavlíčka a Jiřího Lederera. Na jedné straně mělo být trestní stíhání těchto čtyř osob odstrašujícím příkladem pro další, kdo by se chtěli k Chartě připojit, na straně druhé bylo ve hře poškození prestiže v zahraničí za kriminalizaci nekonformních názorů.⁷⁹

1.6 Spory o organizační prvky

Mediální kampaň ani policejní represe nedokázaly Chartu rozložit, naopak přispěly k rozšíření povědomí o ní. Odolat velkému tlaku pomohl mnoha signatářům kladný ohlas ze zahraničí. A stejně tak silné přesvědčení, že vládnoucí vrstvu mravně převyšují a mají pravdu v tom, co hlásají.⁸⁰ Hlasy volající po uznání porážky a ukončení činnosti nepřevážily. Podpis odvolal 25. ledna 1977, v čase nejostřejší kampaně proti Chartě, jen jediný signatář – Jiří Záruba.⁸¹ Charta na druhé straně nepřerostla v žádnou masovou záležitost, počet nových signatářů se zvyšoval poskrovnu. K 9. březnu 1977 jich bylo 617, k 13. červnu téhož roku přibýlo dalších 133.⁸²

I přes represe bylo v roce 1977 navázáno mnoho známostí, profilovaly se nové nápady a zájem podílet se na dalších aktivitách Charty rostl.⁸³ To neustále oživovalo otázky po smyslu Charty, jak má její práce vypadat, zdali je v souladu s jejím Prohlášením a zdali je možné vyvíjet aktivity i nad její rámec. V těchto diskusích se hodně angažoval Petr Uhl.

Svůj vztah k Chartě, k jejím možnostem a praktickému fungování vymezil v textu *Alternativní společenství jako revoluční avantgarda*.⁸⁴ Hnutí se zrodilo v podmínkách „byrokratického centralismu“, tj. vlády hierarchicky uspořádaného, ve své podstatě nedemokratického úřednického aparátu, který zasahoval do všech oblastí společenského života. Jeho instituce propojené velmi komplikovanými vazbami - aparát KSČ, ROH, satelitní strany, Socialistický svaz mládeže (SSM), direktivní národohospodářská soustava,

⁷⁸Situační zpráva o Chartě z 20. března 1977. In: CÍSAŘOVSKÁ – PREČAN: *Charta 77*, Svazek III., s. 107.

⁷⁹Situační zpráva o Chartě z 5. května 1977. Tamtéž s. 111.

⁸⁰OTÁHAL, Milan: *Opozice, moc, společnost 1969-1989*. Maxdorf, USD AV ČR, Praha 1994, s. 41.

⁸¹Situační zpráva o Chartě z 12. února 1977. In: CÍSAŘOVSKÁ – PREČAN: *Charta 77*, Svazek III., s. 100.

⁸²CÍSAŘOVSKÁ – PREČAN, *Charta 77*, Svazek I., s. 30-32 a 51-52.

⁸³Situační zpráva o Chartě z 5. května 1977. Tamtéž, Svazek III., s. 119.; Srov. UHL, Petr: *Dělal jsem, co jsem považoval za správné*. Torst, Praha 2013, s. 246. A rozhovor s Františkem Stárkem z 16. 9. 2014, který vedl Marek Suk.

⁸⁴UHL, Petr: *Alternativní společenství jako revoluční avantgarda*. In: *O svobodě a moci*. Index, Köln 1980, s. 319-332.

bezpečnostní složky, armáda, justice, školství, sdělovací prostředky – nebylo možné reformovat. Zároveň se v něm podle Uhla nabízel prostor pro vznik a rozvoj kritického ducha a posléze pro vznik alternativních struktur nezávislých na státu. Za jejich základní podmínku existence a fungování považoval schopnost v otevřené diskusi překonávat konflikty.⁸⁵

V Chartě Uhl spatřoval alternativu ke způsobu života negativně ovlivňovaného byrokratickými mechanismy.⁸⁶ Věřil, že jejím prostřednictvím je možno uchovat a rozvíjet alespoň některé výdobytky obrodného procesu, které se normalizační režim snažil likvidovat.⁸⁷ Podmínkou pro její dobré fungování a naplňování demokratických zásad byla rozvinutá organizace. A právě tu podle něj Charta postrádala.⁸⁸ V této souvislosti lze souhlasit s Petruškou Šustrovou, která o Uhlovi řekla, že byl navzdory svým politickým názorům bytostný demokrat, jenž se řídil heslem: „Co není zakázáno, je dovoleno.“⁸⁹ Nestálo-li v Prohlášení výslovně, že se nesmějí do Charty vnášet organizační prvky, pak bylo možno takovou snahu vyvíjet.

Na přelomu jara a léta 1977 zveřejnil Uhl návrh vydávat jménem mluvčích Informace o Chartě 77, které by plnily zpravodajskou funkci a navazovaly na vydávané situační zprávy. Své stanovisko obhajoval před mluvčím Charty Jiřím Hájkem argumentem, že je třeba signatáře spojovat, vyhovět potřebě být informován především o tom, čím se Charta zabývá. Hájek Uhlovi oponoval, že by se vydáváním informačního periodika mluvčími překračoval rámec základního Prohlášení. Dosavadní praxi vydávání anonymních zpráv pokládal za dostačující.⁹⁰ Nakonec se shodli s Uhlem na kompromisu, že dostupní signatáři by sami měli rozhodnout o tom, jestli bude Infoch vycházet.⁹¹ Dle záznamů StB chtěl Uhl v Chartě zajistit dostatečnou a pravidelnou informovanost („možnost koordinovaných informací“).⁹²

V létě 1977 se na chatě Anny Koutné na Českomoravské vrchovině rozhodlo o uspořádání ankety za účelem zjistit, co od Charty ostatní signatáři očekávají. Zhruba šesti stům dostupných signatářů byly položeny tři otázky:

---

⁸⁵Tamtéž, s. 321.

⁸⁶Tamtéž, s. 326.

⁸⁷UHL, *Právo a nespravedlnost očima Petra Uhla*, s. 36.

⁸⁸Tamtéž, s. 328.

⁸⁹Rozhovor s Petruškou Šustrovou z 26. 10. 2014, který vedl Marek Suk.

⁹⁰UHL, *Dělal jsem, co jsem považoval za správné*, s. 262. Dále rozhovor s Petrem Uhlem z 16. 11. 2013, který vedl Marek Suk.

⁹¹Rozhovor s Petrem Uhlem z 16. 11. 2013.

⁹²Informace náčelníka X. správy FMV Vladimíra Stárka z 16. srpna 1977 pro náměstka MV. osobní svazek k Milanu Hüblovi, sign. 812702 MV 20. Část, s. 127.

1) Má být počet mluvčích znovu doplněn na tři a má se trojice mluvčích po roce působení střídát? Tento dotaz souvisel s rozhodnutím Jiřího Hájka složit funkci mluvčího, pokud by ji s ním nevykonávali další dva signatáři.

2) Mají být ustanoveni regionální zástupci Charty, kteří by předávali zprávy o místním dění mluvčím do Prahy?

3) Má vycházet jménem mluvčích periodikum s názvem Informace o Chartě 77?

Dotazování probíhalo konspiračně. Signatáři nemohli organizovat velká shromáždění a bylo velmi riskantní používat telefon nebo poštu. Z těchto důvodů nemohl Uhl přesně zjistit, která konkrétní osoba na otázky odpovídala, ale díky konspiračním praktikám získal alespoň potřebné číselné údaje.⁹³ Pro doplnění mluvčích na tři a jejich střídání po roce působení se vyjádřilo okolo osmdesáti procent dotázaných. Těsně pod padesát procent dotázaných souhlasilo s ustanovením regionálních zástupců a jen okolo třiceti procent si přálo vydávání Infochu.⁹⁴ Výsledek Uhla „naštval“. Vrátil se tedy k vydávání anonymních zpráv a v prosinci 1977 se rozhodl, že bude Infoch vydávat nezávisle na mluvčích.⁹⁵

***

Uhlovy návrhy organizovat Chartu našly oponenty prakticky ve všech proudech zastoupených v Chartě. Mezi největší patřili vyloučení komunisté. Na schůzkách konaných v bytech Zdeňka Jičínského, Františka Kriegla, Rudolfa Slánského ml. zaujali bývalí straníci zamítavé stanovisko k jeho návrhům. Tento jejich postoj vyplýval ze zkušeností získaných dlouhodobým působením v KSČ. Jakmile došlo k přijetí definitivní verze nějakého dokumentu, nepřipouštěly se žádné dodatečné kompromisy. Podobně se stavěli i k Chartě. Když bylo v jejím základním dokumentu napsáno, že Charta není organizace, nemají se do ní organizační prvky vnášet. Dalším argumentem, který sdíleli i představitelé jiných proudů v Chartě, byly bezpečnostními důvody. Organizace by zvyšovala nápadnost a Státní bezpečnosti by usnadňovala práci. Pokud by vycházel Infoch, pak by StB snadno získávala informace o tom, co se v Chartě děje.

František Kriegel, jeden z předních reprezentantů pražského jara a jediný člen delegace v Moskvě, který v srpnu 1968 nepodepsal moskevský protokol, kritizoval Uhlovy aktivity při rozhovoru s Václavem Hyndrákem (agentem StB „Rakem“). Šly nad rámec prohlášení a celému hnutí mohly přinést jen škodu a způsobit její zánik. Považoval za

---

⁹³UHL, *Dělal jsem, co jsem považoval za správné*, s. 247.

⁹⁴Rozhovor s Petrem Uhlem z 16. 11. 2013, který vedl Marek Suk. Srov. UHL, *Právo a nespravedlnost očima Petra Uhla*, s. 63. TÝŽ: *Dělal jsem, co jsem považoval za správné*, s. 246.

⁹⁵Rozhovor s Petrem Uhlem z 16. 11. 2013.

nepřijatelné jednání, že se Uhl obklopoval a tajně schůzoval s „lidmi typu vlasatců, různých muzikantů“ a trockistů. Údajně podceňoval StB, pro jejíž příslušníky používal označení „volové“ nemající o situaci přehled. Doplatil na to provedenou domovní prohlídkou, při které mu zabavili velké množství písemností. Kriegel proto navrhoval sepsat stanovisko, v němž bude Uhl vyzván, aby Chartu opustil a nepokoušel se napodobovat polský Výbor společenské sebeobrany (KOR), neboť v Československu jsou jiné podmínky.⁹⁶

Na schůzce, která se konala 23. srpna 1977 v bytě Zdeňka Jičínského, odmítli přítomní Uhlův návrh organizovat Chartu jako něco, co do hnutí nepatří, protože to není v souladu s dokumentem číslo 1. Shodli se na tom, že „nelze podlehnout Uhlovi a jeho přátelům“. Milan Hübl na schůzce sdělil, že Uhlův přístup přinese špatný konec. Uhl a jeho skupina se údajně považovali za „revolucionáře z povolání“ a jsou ochotni nést jakékoli důsledky. Kdyby se Uhl stal „šéfredaktorem materiálů Charty, periodického časopisu, který navrhoval“, abnormálně by tím podle Hübla zvýšil svůj vliv v hnutí a mohl snadněji reprodukovat svoje názory.⁹⁷

V materiálech StB se dokonce vyskytuje sdělení, že Uhl, podporovaný svým tchánem Jaroslavem Šabatou, usiloval o vytvoření nové strany, jejímž základem by se stala Charta se všemi signatáři. Měla by sídlo v Praze, Brně a Ostravě, v čele by byl jako hlavní mluvčí zástupce jednoho z měst. Důležité místo v hierarchii by zaujímal sbor 20 osob jako poradní orgán.⁹⁸ Tuto informaci se však nepodařilo ověřit v jiných zdrojích a ani sám Uhl ve svých textech nenapsal, že by chtěl vytvářet novou stranu ze signatářů Charty.

Stanoviska vyloučených komunistů podrobil Uhl ostré kritice ve svém dopise, který zveřejnil exilový časopis *Listy*.⁹⁹ Podle něj bývalí straníci nevyvíjeli žádnou systematictější aktivitu, nepředložili žádný ucelený program. Stavěli se na odpor proti novým způsobům boje za dodržování lidských a občanských práv. Bránili ze všech sil snahám vnášet „do činnosti některých signatářů Charty 77 organizační prvky, které by usnadnily vzájemnou komunikaci a informovanost a koordinovaly naši činnost.“ Chovali se sektářsky a pouze čekali na krizi současného normalizačního vedení a vedli o ní spekulace.¹⁰⁰ Podle materiálů StB Milan Hübl, František Kriegel, Rudolf Slánský ml. a jiní na schůzkách nezdávka probírali možné změny na nejvyšších postech v Sovětském svazu a v Československu. Chápali je jako podmínku pro zlepšení „neutěšeného“ stavu opozice i jako naději, že získají zpět členství v KSČ a nějakou

⁹⁶ Signální svazek k Františku Krieglovi, sign. 732597 MV, část 31, s. 65-67.

⁹⁷ Osobní svazek k Milanu Hüblovi, sign. 812702 MV 21. část, s. 97-107.

⁹⁸ Tamtéž, 20. část, s. 107.

⁹⁹ Část Uhlova dopisu je citována v článku Viléma Prečana K současné situaci v Chartě. In: *Listy* 6/1978 s. 4.

¹⁰⁰ *Listy* 6/1978 s. 4.

funkci.¹⁰¹ Předsevzali si, že se musí do budoucna připravovat na politický boj.¹⁰² Hübl žádal proto TS „Václava“, jenž měl kontakty na lidi z ÚV, aby mu sděloval vše, co zjistí o situaci v SSSR a na domácí politické scéně.¹⁰³

Z okruhu evangelíků oponoval Uhlovi Ladislav Hejdánek. Ve svém v pořadí dvacátém *Dopisu příteli* napsal: „Kdyby naneštěstí došlo k tomu, že by se z Charty stala organizace nebo instituce, kdyby se stala mocensky se prosazujícím hnutím s pevným a závazným programem a s pevnou disciplínou, kdyby se stala opozicí (a tím i politickou partnerkou dnešní nebo jakékoli příští etablované moci), ztratila by tuto rozhodující „pozici“, totiž pozitivnost v poukazu a odvolání na něco, co přesahuje každý soubor zásad a předpisů, každý organizační řád a každé stanovy, každé nařízení i každé usnesení.“¹⁰⁴

Výsledkem těchto polemik se stal kompromisní dokument *Sdělení o závěrech interní diskuse a další práci Charty a o rozšíření počtu mluvčích s průvodním dopisem Jiřího Hájka*, datovaný 21. září 1977. Charta není organizací, je zastupována třemi mluvčími a vedle nich nezakládá žádné další instituce. Byly zachovány organizační prvky nutné k tomu, aby hnutí mohlo existovat. Základní Prohlášení nebránilo signatářům vytvářet v rámci Charty neformální sdružení, která vyhotovovala písemné materiály. Ty však vydávali a podepisovali sami nezávisle na mluvčích. Signatáři mohli podle vlastního uvážení navazovat kontakty na regionální úrovni za účelem získávání informací. Mohli ze svého středu vybírat zástupce, který komunikoval s mluvčími.¹⁰⁵ Tento kompromis umožňoval Uhlovi vydávat Infoch nezávisle na mluvčích.

---

¹⁰¹Osobní svazek k Milanu Hüblovi, sign. 812702 MV, 21. část, s. 71.

¹⁰²Tamtéž, 22. část, s. 53.

¹⁰³Tamtéž 21. část, s. 71.

¹⁰⁴HEJDÁNEK, Ladislav: *Dopisy příteli*. Oikoymenh, Praha 1993, s. 125.

¹⁰⁵CÍSAŘOVSKÁ – PREČAN, *Charta 77*, Svazek I., s. 56-58.

II. ANALYTICKÁ ČÁST

2. Informace o Chartě 77 jako samizdatové periodikum

Informace o Chartě 77 (Infoch) byly samizdatovým periodikem, tedy písemností pravidelně vydávanou autory na vlastní náklady a nezávisle na státu.¹⁰⁶ Vycházely od ledna 1978 do ledna roku 1990, v letech 1978-1980 a 1986-1987 jednou za tři týdny; v letech 1981-1985 jednou za měsíc; v letech 1988-1989 jednou za dva týdny¹⁰⁷ a v lednu 1990 bylo dodatečně publikováno to, co se již nevešlo do posledního čísla roku předcházejícího. Za 12 let vzniklo 189 čísel.¹⁰⁸ Všechna měla shodný název, s výjimkou druhého čísla roku 1978, nazvaného *Zpravodaj Charty 77*. Všechna vyšla ve formátu A4, kromě čísel 3/1978 a 4/1978 vydaných ve formátu A5.¹⁰⁹ Infoch zveřejnil celkem 4120 různě dlouhých textů¹¹⁰ - tj. průměrně 316 textů za rok, přibližně jeden denně. Číslo 1 a 2 z roku 1978 byla vydána způsobem fotokopií. První připravil Otto Černý, Uhlův spoluvězeň na Mírově. Po vzniku Charty systematicky rozepisoval její dokumenty. Druhé zhotovil podobnou metodou Jiří Bednář. Od třetího čísla se až do roku 1989 Infoch rozepisoval už na psacích strojích.¹¹¹ Místem vydávání byla Praha.¹¹²

2.1 Redakce

Nástrojem, který odlišil Infoch od tzv. spontánního samizdatu, což je anonymní a neuspořádaný text bez vydavatelské ambice, byla redakční práce. Provádění korektur – přeškrtačování překlepů, grafické úpravy, stanovení pevného formátu papíru, dodržování okrajů, psaní poznámek pod čarou či vkládání doprovodných informací do textů (název, místo vydávání a technické údaje a kritické zhodnocení sebraných sdělení) vtisklo Infochu jasnou strukturu.¹¹³

---

¹⁰⁶POSSET, Johanna: *Česká samizdatová periodika 1968-1989*. Brno 1991, s. 5 a 17.

¹⁰⁷Tamtéž, s. 63.

¹⁰⁸Tamtéž, s. 64. Posset analyzuje Infochy jen do roku 1988. Infochy včetně roků 1989 a 1990 jsou dostupné na internetové adrese: <http://www.vons.cz/informace-o-charte-77>.

¹⁰⁹Tamtéž, s. 63.

¹¹⁰GRUNTORÁD, Jiří (ed.): *Informace o Chartě 77 – 1978-1990. Článeková bibliografie*. Doplněk a Libri prohibiti, Brno 1998.

¹¹¹Petr Uhl, Slovo úvodem. In: GRUNTORÁD, *Informace o Chartě 77 – 1978-1990*.

¹¹²POSSET, *Česká samizdatová periodika 1968-1989*, s. 63.

¹¹³Tomáš Vrba, Nezávislé písemnictví a svobodné myšlení. In: ALAN, Josef (ed.): *Alternativní kultura*. NLN, Praha 2001 s. 265-307.

Až do druhé poloviny osmdesátých let ztěžovaly redakční práci horší technické možnosti. Petr Uhl řekl, že „zádrhel byl v tom, že neexistoval internet.“¹¹⁴ Přepisování na stroji bylo náročné na čas i schopnosti. Protože stroje neměly čistopis, vyskytovaly se v textech škrty a duplikovaná slova.

Jak uvedli Petr Uhl i jeho manželka, redakce v běžném slova smyslu neexistovala, neboť neměla ani improvizovaný organizační statut, ani členy.¹¹⁵ V prvních devatenácti anonymních číslech Infochu a ani v jiných písemnostech se o ní nepíše. Souviselo to s tím, že ostatní signatáři v anketě z léta 1977 zamítli Uhlovi vydávat Infoch jménem mluvčích. Mnohem závažnějším důvodem byl bezesporu tlak Státní bezpečnosti, která Uhla od září 1977 do května 1979 sledovala již od dveří jeho bytu. Uhl podotkl, že si nebyl jist tím, zda nebude za vydávání Infochu trestně stíhán a neskončí ve vězení.¹¹⁶

Od dvacátého čísla z přelomu března a dubna 1979 po „vážavém souhlasu dalších signatářů“¹¹⁷ začal Uhl v dolní části titulní strany uvádět prohlášení, že periodikum vydává „nezávislá redakční skupina Charty 77“,¹¹⁸ čímž vyzdvihoval nezávislost redakce nejen na mluvčích Charty, ale i na oficiálních institucích.¹¹⁹ K tomu připojil své jméno a adresu Anglická 8, Praha 2. Tímto krokem chtěl získat zpětnou vazbu od čtenářů, umožnit jim zasílání podkladů různých sdělení, příspěvků, návrhů a kritických připomínek ať už ke struktuře periodika, nebo k redakční práci. Pokud se přispěvatelé rozhodli používat pseudonymy nebo osobní zkratky, jejich identita zůstala „redakčním tajemstvím“. Bylo jim doporučeno zasílat vše na Anglickou ulici „prostřednictvím jiných signatářů Charty“, neboť poštu StB kontrolovala. Nevylučovala se kooptace nového člena do redakce, který by pro ni pravidelně nebo příležitostně podle svých možností a uvážení pracoval. Kombinací těchto prvků mělo být periodikum demokraticky kontrolováno.¹²⁰

S Uhlem tvořili od roku 1978 do května 1979 redakci Otta Bednářová a Václav Benda, z nichž ani jeden nezveřejňoval svou adresu.¹²¹ S Bednářovou spolupracoval Uhl proto, že byla obětavou písáčkou, která se starala o první rozpis Infochu.¹²² S katolickým intelektuálem

¹¹⁴Rozhovor s Petrem Uhlem z 16. 11. 2013, který vedl Marek Suk.

¹¹⁵Rozhovory s Annou Šabatovou z 15. 1. 2014 a s Petrem Uhlem z 16. 11. 2013, které vedl Marek Suk.

¹¹⁶Rozhovor s Petrem Uhlem z 16. 11. 2013.

¹¹⁷UHL, *Právo a nespravedlnost očima Petra Uhla*, s. 65.

¹¹⁸*Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 5, s. 1.

¹¹⁹UHL, *Právo a nespravedlnost očima Petra Uhla*, s. 65. Viz dále Deset let Informací o Chartě 77. In: *Informace o Chartě 77* roč. 11 (1988), č. 1, s. 2-3.

¹²⁰Milí čtenáři. In: *Informace o Chartě 77* roč. 2 (1979), č. 5, s. 2.

¹²¹UHL, *Dělal jsem, co jsem považoval za správné*, s. 263.

¹²²Rozhovor s Petrem Uhlem z 16. 11. 2013.

Bendou se Uhl sblížoval během roku 1977. Oceňoval na něm to, že podepsal Chartu v době nejtvrďší represe vůči jejím signatářům. Oba spojovala myšlenka zastávat se lidí vězněných za politické postoje¹²³ a participace na zhotovení mnoha dokumentů Charty a posléze i na sděleních VONS.¹²⁴ Spoluprací s člověkem zcela odlišného smýšlení respektoval Uhl princip názorové plurality v Chartě. Učil se toleranci, věcnému jednání, hledání kompromisů a vyvarování se ultimát.¹²⁵

Od června 1979 do května 1984 po zátahu proti členům VONS převzala péči o Infoch Anna Šabatová, přitom se ještě starala o dvě malé děti. Počet participujících se zmenšoval, někteří byli ve vězení a jiní se museli v rámci akce *Asanace* vystěhovat. Bylo velmi složité hledat za ně náhradu. Poklesl také počet textů vydaných v periodiku. Zatímco v roce 1979 jich bylo 363, v roce 1980 se počet snížil na 248, v roce 1981 na 200 a v roce 1982 na pouhých 129. Tyto skutečnosti spojovala Šabatová s krizí v sousedním Polsku,¹²⁶ která samozřejmě vyvolala i na našem území obavy a okamžitá protiopatření StB, např. akce „Sever“ („Kruh“).¹²⁷ V rozhovoru se vyjádřila: „Upřímně řečeno mě vůbec nenapadlo, že bychom neměli v těch činnostech pokračovat. Nějak jsme se sešli, s těmi co zbyli. „[...]“
Vůbec si nepamatuju, že bych někdy uvažovala o tom, že nebudeme pokračovat.“¹²⁸

Uhl redakci po návratu z vězení převzal a uvádí, že roku 1984 došlo mezi ním a Bendou ke konfliktu. Druhý jmenovaný se snažil vnášet do periodika některé církevní principy a nábožensky zaměřené texty. Uhl se k tomu stavěl zamítavě. Záležitost se řešila před kolektivem mluvčích. Benda přestal nadále participovat na redakci Infochu, ale prosadil, že jeho nástupcem bude praktikující křesťan – evangelík Petr Krejčí.¹²⁹ V materiálech bývalé X. správy SNB se v této souvislosti objevilo velmi obecné sdělení, že mezi Uhlem a Bendou panovaly neshody „koncepčního charakteru.“¹³⁰ V redakci působil od druhé poloviny osmdesátých let až do roku 1987 i Jiří Ruml, po roce 1987 se začal věnovat vydávání

---

¹²³UHL, *Dělal jsem, co jsem považoval za správné*, s. 265-268.

¹²⁴Rozhovor s Petrem Uhlem z 16. 11. 2013, který vedl Marek Suk.

¹²⁵UHL, *Dělal jsem, co jsem považoval za správné*, s. 308.

¹²⁶Rozhovor s Annou Šabatovou z 15. 1. 2014, který vedl Marek Suk.

¹²⁷Lukasz Kamiński, *Opoziční hnutí v Polské lidové republice*. In: BLAŽEK, Petr – PAŽOUT, Jaroslav (ed.): *Dominový efekt. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2013, s. 59-85. Viz též fond X. správy SNB, i. j. 1033, akce „Sever“ (Kruh).*

¹²⁸Rozhovor s Annou Šabatovou z 15. 1. 2014, který vedl Marek Suk.

¹²⁹UHL, *Dělal jsem, co jsem považoval za správné*, s. 249-250.

¹³⁰Fond X. správa SNB, inventární jednotka 347 A - Vyhodnocení plánu práce za rok 1984, s. 163.

samizdatových Lidových novin. Po něm nastoupila Pavla Paloušová a v roce 1989 přibyl také Heřman Chromý.¹³¹

Setkání první redakční trojice probíhala navzdory ostraze doma u Uhlových. Podle jeho paměti příslušníci SNB, kteří hlídkovali před bytem, pouštěli Bendu i Bednářovou dovnitř, protože byli jen dva. Diskutovat o přinesených podkladech chodili na půdu, o níž se domnívali, že není odposlouchávána.¹³² Dalším místem redakčních schůzek byl byt Václava Bendy.¹³³ Takto vznikla prohlášení *Do nového roku*¹³⁴ a *Milí čtenáři*¹³⁵, která spolu s obsahy a koncepcemi dokumentů vymezovala principy, jimiž se Infoch řídil až do začátku roku 1990, kdy přestal vycházet.

Klíčovým pravidlem bylo popisovat skutečnost věcně. Pokud to jen šlo, opíral se popis událostí a závěry o dva nebo více zdrojů a byl psán v neutrálním tónu. V textech se nevyskytují pojmy komunismus, kapitalismus, imperialismus a fašismus, pokud nebyly součástí názvu knihy, článku nebo pojednání, o jejichž vydání Infoch poskytoval zprávu.¹³⁶

Pokud někdo upozornil na chybu v názvu nebo nepřesnou interpretaci, zajistili členové redakce dodatečně nápravu.¹³⁷ Na poslední stránce sedmého čísla Infochu z roku 1979 se píše: „Oprava: V minulém čísle Informací o Chartě 77 jsme nedopatřením uvedli chybně název nové stati Milana Hübla. Nejde o *Tři glosy k vysídlení Němců*, ale o *Třetí glosy k vysídlení Němců*. Je to již třetí stať Milana Hübla k této problematice a k Danubiovu článku. O existenci prvních dvou statí jsme informovali již dříve. Prosíme čtenáře, aby si název v anonci opravili, a autorovi se omlouváme.“¹³⁸

Dodržoval se také požadavek stručnosti. Infoch nesuploval periodika kulturního, hospodářského či politického zaměření. Nezveřejňoval „rozsáhlé polemiky, teoretické úvahy, politické či sociální analýzy, historické studie, literární práce, či obsáhlejší recenze kulturního zaměření.“¹³⁹ Vyčleňoval rubriky *Krátké zprávy*, *Články*, *úvahy a fejetony* a *V samizdatu nově*

---

¹³¹UHL, *Dělal jsem, co jsem považoval za správné*, s. 250.

¹³²Tamtéž, s. 248.

¹³³Rozhovor s Ottou Bednářovou z 6. 2. 2014, který vedl Marek Suk.

¹³⁴*Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 1, s. 1.

¹³⁵*Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 5, s. 1.

¹³⁶<http://www.vons.cz/informace-o-charte-77>. Srov. UHL, *Dělal jsem, co jsem považoval za správné*, s. 274-275.

¹³⁷HAVEL, *Spisy 4*, s. 675.

¹³⁸*Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 7, s. 18.

¹³⁹*Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 5, s. 1.

vyšlo, kam se psaly názvy samizdatových publikací, anotace, případně recenze v rozsahu jednoho až dvou odstavců. Ty obsahovaly názvy jednotlivých statí a zkoumané téma.¹⁴⁰

Rozsah textu redakce zohledňovala i u některých žádostí, jež byly adresovány státním orgánům. V Infochu vydala jen výtah z dopisu libereckých signatářů Jiřího Kasala, Michala Dziačka, Tomáše Procházky, Jiřího Křivského, Ladislava Cermana, Vladimíra Marka, Milana Zapadla, Josefa Olšanského, Jana Svobodu, Romana Voborníka, Vladimíra Štučky a Jana Vodolána, v němž žádali generálního prokurátora Jána Feješe o obnovení soudního procesu s Miroslavem Černým. Ten byl trestně stíhán za nesouhlas s tím, že režim nezveřejnil a nezpřístupnil Prohlášení Charty.¹⁴¹

Svým čtenářům přinášel Infoch primárně zprávy o stavu lidských a občanských práv doma i ve světě. Proto se v něm přednostně v plném znění zveřejňovaly dokumenty Charty – prohlášení, sdělení a dopisy signované mluvčími. Stručnost se vztahovala někdy pouze na přílohy, z nichž se udělal výtah.¹⁴² V rozhovoru k tomu Uhl uvedl, že „pokud tam nemá být nic jiného než ten jeden dokument, tak tam bude ten jeden dokument, z technických důvodů.“¹⁴³ Dokladem je osmé číslo z května 1979, v němž zabral dokument Charty *Teze o spotřebě* dvanáct stran z patnácti, na krátké zprávy už proto místo nezbylo.¹⁴⁴ Naproti tomu nevydanou výjimku představoval *Dopis Federálnímu shromáždění a vládě ČSSR, navrhuující srovnávací analýzu čs. právního řádu s mezinárodními pakty o lidských a občanských právech* - Dokument číslo 15 z roku 1978. Zde Uhl podotkl, že na jeho délku tehdy „nestačily síly.“¹⁴⁵

Vedle dokumentů Charty vycházela v Infochu od roku 1978 jako periodikum sdělení VONS. Z celku 1121 jich zde vyšlo 1117, sdělení číslo 311, 313, 399, 416 zde publikována nebyla.¹⁴⁶

Pokud texty souvisely s právní problematikou, dbalo se na přesné používání pojmů tehdejšího trestního zákona. Odlišovalo se „zadržení“ od „zatčení“, „napadení“ od „útok“, „procesu s“ od „hlavního líčení v trestní věci proti“. K textům psali právníci svoje připomínky.¹⁴⁷ Když shledali text právně napadnutelným, vrátili ho k přepracování. Na

¹⁴⁰ *Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 1, s. 1.

¹⁴¹ *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 6, s. 11.

¹⁴² *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 3, s. 2-3.

¹⁴³ Rozhovor s Petrem Uhlem z 16. 11. 2013, který vedl Marek Suk.

¹⁴⁴ *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 8.

¹⁴⁵ UHL, *Právo a nespravedlnost očima Petra Uhla*, s. 69.

¹⁴⁶ GRUNTORÁD, *Informace o Chartě 77... Článeková bibliografie*. Doplněk Brno, 1998.

¹⁴⁷ UHL, *Právo a nespravedlnost očima Petra Uhla*, s. 48.

schůzce 2. 6. 1977 v bytě Zdeňka Jičínského bylo zamítnuto z tohoto důvodu vydat za dokument Charty text zabývající se armádou.¹⁴⁸

Sdělení VONS se vypracovávalo podle jasně vymezené předlohy. Uváděly se vždy základní údaje – jméno a příjmení, datum narození, adresa, předchozí trestní stíhání dotyčného nebo jeho člena rodiny, délka odsouzení. Byl-li člověk stíhán na svobodě, žádal si Výbor informaci, kdo trestní stíhání zahájil, jak zněla „oficiální verze skutkové podstaty“, jaké důvody uváděl stíhaný sám, v jaké fázi je vyšetřování – zdali se spis nacházel na prokuratuře a zdali již bylo podáno trestní oznámení. V další fázi se sháněly opisy obžaloby, rozsudků, jména vyšetřovatelů, prokurátorů a soudců.¹⁴⁹

2.2 Případ Jaroslava Šabaty

Absolvent psychologie, filozofie, historie a později vysokoškolský pedagog v Brně, v letech 1968-1969 tajemník KV KSČ v Brně a následně i člen ÚV KSČ byl za normalizace roku 1970 vyloučen ze strany a donucen opustit univerzitu. V roce 1972 následovalo odsouzení za letákovou akci proti volbám. Podepsal Chartu 77 a v letech 1978-1981 zastával funkci jejího mluvčího. Druhé trestní stíhání Jaroslava Šabaty souviselo se schůzkami zástupců československé a polské opozice v Krkonoších, při nichž se scházeli mluvčí Charty se zástupci KOR (Výbor společenské sebeobrany) reprezentovaným Adamem Michnikiem, Janem Lytiňským, a Antonim Macierewiczem aj.¹⁵⁰

Státní Bezpečnost o setkáních věděla a chtěla jim napříště zamezit. Pověření bezpečnostní pracovníci proto 18. září 1978 předvolali k pohovoru mluvčí Charty Jaroslava Šabatu, Martu Kubišovou a Ladislava Hejdánka. Varovali je, že pokud se budou setkávat se zástupci polské opozice, zahájí proti nim bezpečnost příslušná opatření.¹⁵¹ Na třetí setkání signatářů Charty se zástupci KOR, naplánovaném na 1. říjen 1978, se StB dobře nachystala. Místo schůzky v Krkonoších – „Cestu československo-polského přátelství“ – spolu s polskou SB (Sluszbą Bezpieczeństwa) obsadily automobily.¹⁵² Všichni účastníci schůzky byli na 48

¹⁴⁸Signální svazek k Dagmar Vaněčkové, sign. 698297 MV, 1. část, záznam č. 790, s. 87.

¹⁴⁹Instrukce k vypracovávání zpráv pro VONS. Dostupné online:

http://www.vons.cz/data/pdf/sbirka_vons/Sbirka_VONS_1_III-17.jpg

¹⁵⁰Petr Keller, Z Krkonoš do vězení. Odsouzení Jaroslava Šabaty v souvislosti se setkáním československých a polských disidentů na československo-polských hranicích v roce 1978. In: PAŽOUT, Jaroslav (ed.): *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Politická perzekuce, opozice a nezávislé aktivity v Československu v letech 1978-1989*, č. 1. Libri prohibiti, Praha 2007, s. 7-8.

¹⁵¹Tamtéž, s. 9.

¹⁵²Sdělení VONS č. 41. In: *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 11, s. 17-18.

hodin zadržení a vyslýchání. Jaroslav Šabata se snažil v překérní situaci na Obvodním oddělení VB ve Velké Úpě na toaletě spláchnout „závadový“ dokument *Výzva svobodným Evropanům*. Nadstrážmistr Radiša Stojkovič ho z toalety násilně vyvedl a nařídil osobní prohlídku. Při ní se musel Šabata svléknout. Jakmile usoudil, že je prohlídka u konce, začal se znovu oblékat. Stojkovič ho však začal okřikovat a pomocí násilí jej přinutil postavit se doprostřed místnosti. V reakci na fyzické napadení udeřil Šabata Stojkoviče do tváře. Byl za to obžalován z útoku na veřejného činitele podle § 155 a 156. Hlavní líčení proběhlo 11. ledna 1979 u Okresního soudu v Trutnově.¹⁵³

Důležitou úlohu v soudní proceduře sehrál Šabatův obhájce, advokát Josef Danisz, který se v říjnu 1978 seznámil se závěrečnou zprávou a s návrhem obžaloby Jaroslava Šabaty¹⁵⁴ a zasvěcoval do jeho případu i ostatní signatáře Charty. Poskytoval jim zprávy o průběhu vyšetřování, dělal jim poradce v právní problematice a pomáhal s vypracováním sdělení VONS (nejen k Šabatově osobě), která potom Infoch zveřejňoval.

Mluvčího Charty hájil podle zpráv StB vehementně. Radil mu, jak se má při výslechu chovat.¹⁵⁵ Při líčeních opakoval, že byl na svědky vyvíjen nátlak, neváhal říci, že StB a SNB sahaly k drastickým metodám, zneužíváním psychiatrie počínaje a vynuceným vystěhováním konče.¹⁵⁶ S členy VONS hledal další advokáty ochotné hodně riskovat tím, že pro signatáře budou zprostředkovávat klíčové informace ze soudních líčení.¹⁵⁷ Najít takového člověka bylo velmi komplikované. Podle odposlechu datovaného k 6. listopadu 1978 se k tomu Danisz vyjádřil slovy: „Ono je dnes nebezpečné lidi hájit, nikdo je dnes hájit nechce. Víte, co oběhli advokátů, než našli mě. Každý, jak se dozví, že je to § 100 a že to dělají estébáci a jaké to má pozadí, tak do toho nikdo jít nechce.“¹⁵⁸

Těsně před procesem nebylo jisté, zda Danisz bude moci pokračovat v obhajobě Šabaty, jeho dceři sdělil, že si možná bude muset vybrat jiného obhájce. Výbor městského sdružení advokátů v Praze těsně před procesem v Trutnově podal návrh zrušit Daniszovo členství v advokacii. To se nakonec nestalo a Šabatová k tomu napsala: „Jsem přesvědčena, že tento nezákonný postup úřadů, jímž je diskriminován právník proto, že usiluje o

---

¹⁵³Petr Keller, Z Krkonoš do vězení. Odsouzení Jaroslava Šabaty v souvislosti se setkáním československých a polských disidentů na československo-polských hranicích v roce 1978. In: PAŽOUT, *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných*, č. 1, s. 8-10.

¹⁵⁴Signální svazek k Josefu Daniszovi, sign. 803886 MV, 1. část, s. 37. Uložen v ABS ČR.

¹⁵⁵Tamtéž, 1. část s. 97.

¹⁵⁶Tamtéž, 1. část s. 43-47.

¹⁵⁷Tamtéž, 1. část s. 41.

¹⁵⁸Tamtéž, 1. část s. 87.

respektování zákonů a jímž je mému otci bráněno v účinné obhajobě, vzbudí pozornost veřejnosti a Mezinárodního sdružení demokratických právníků.¹⁵⁹

Další podklady pro texty, které vycházely v Infochu, se získávaly dojížděním do míst v den konání procesu, dotazováním příbuzných v soudní budově či pokusy osobně se zúčastnit soudního přelíčení. Dne 11. ledna dorazili do Trutnova spolu s Daniszem Anna Šabatová se svým bratrem Janem, Petr Uhl, Zina a Karel Freundovi a Zdena Tominová.¹⁶⁰ StB provedla ve městě mimořádná opatření, hlídky vybavené vysílačkami důsledně kontrolovaly osobní vozy s pražskými poznávacími značkami a zjišťovaly účel návštěvy Trutnova. Do soudní budovy se tak dostali pouze příbuzní Jaroslava Šabaty¹⁶¹ a Zdena Tominová jako důvěrnice obžalovaného.¹⁶²

Ta bezprostředně po skončení procesu sepsala podle své paměti poslední slova Jaroslava Šabaty před jeho odsouzením, neboť v soudní síni nebylo zpravidla možné dělat si poznámky. Za nepřesnosti způsobené nedokonalostí lidské paměti se omluvila. *Přepis posledních slov mluvčího Charty před odsouzením* i *Zprávu o průběhu procesu*, pod nimiž jsou podepsány Tominová a Šabatová, Infoch zveřejnil po konzultaci s Daniszem a po redakčních úpravách. Oba texty spojuje snaha zachytit dění věcně, záležitosti zohlednit z pohledu vyšetřované i vyšetřující strany a přesně používat právní pojmy.¹⁶³

Zpráva o průběhu procesu srovnává výpovědi celkem sedmi svědků, 2 disidentů – Tomáše Petřivého a Jiřího Němce a 5 příslušníků VB z Pece pod Sněžkou – Stojkoviče, Kodeta, Horáčka, Kudrny a Sedrala. Sdělení svědků vyšetřující strany považuje *Zpráva* za „méně věrohodné“ a poukazuje na nesrovnalosti v jejich výpovědích, na dodatečně vyhotovené úřední záznamy podepsané všemi najednou s možností se předem domluvit a jeden druhého krýt.¹⁶⁴ Naproti tomu svědectví Petřivého a Němce shledává *Zpráva* za věrohodná, protože se shodovala s tím, co vypověděl Šabata, přičemž byla vyloučena možnost, aby se tito tři předem na něčem dohodli. Vypověděli, že se Stojkovič dopustil fyzického útoku na Šabatu snažícího se na toaletě zničit dokument, který ani nebyl uveden

---

¹⁵⁹*Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 1, s. 14-15.

¹⁶⁰Signální svazek „Zina“, sign. 722097 MV, 2. část, s. 17. Uložen v ABS ČR. Viz též Zpravodaj Curych – Článek obsahující zprávu o soudním jednání s Jaroslavem Šabatou u Okresního soudu v Trutnově a o projevech solidarity s jeho osobou. In: PAŽOUT, *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Politická perzekuce, opozice a nezávislé aktivity v Československu v letech 1978-1989*, č. 1, s. 23.

¹⁶¹Zpravodaj Curych – Článek obsahující zprávu o soudním jednání s Jaroslavem Šabatou u Okresního soudu v Trutnově a o projevech solidarity s jeho osobou, s. 23.

¹⁶²*Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 1, s. 18.

¹⁶³Tamtéž, s. 15-18.

¹⁶⁴Tamtéž, s. 16. Josef Danisz to potvrdil. Viz signální svazek „Dan“ sign. 803886 MV, 1. část, s. 99.

jako důvod předvolání. Tím byla „nesrovnalost v občanském průkaze.“ Svě tvrzení podepřeli argumentem, že slyšeli křik a rány. Pokud by Stojkovič Šabatova tvrzení nepopřel, čelil by obvinění minimálně z „překročení pravomoci veřejného činitele.“ Ve výsledku měl být Šabata zproštěn viny, neboť mu nebyla prokázána. Obžalovaný se ve svém závěrečném slovu před odsouzením ohradil proti hrubému zacházení po provedení osobní prohlídky. Stojkovič prý nereagoval na jeho otázky, zdali byl zadržen, anebo zatčen. Když fyzické ataky pokračovaly, udeřil Šabata Stojkoviče do tváře, neboť ponižoval jeho důstojnost.¹⁶⁵

Soud následně přihlédl i k tomu, že byl Šabata již na začátku 70. let za politickou aktivitu odsouzen a podmíněčně v roce 1976 propuštěn, a vyměřil mu proto trest odnětí svobody na 9 měsíců nepodmíněně. Odsouzený se na místě proti rozsudku odvolal.¹⁶⁶

Odvolací řízení konané 16. února 1979 v Hradci Králové rozsudek potvrdilo. Uhl pověřil Karla Freunda zorganizováním cesty do Hradce. V autě s Freundem jeli Anna Šabatová, Zdena Tominová a advokát Josef Danisz. Do soudní síně se dostali jen Jan a Anna Šabatovi. Účastníci sepsali zprávu o průběhu odvolacího řízení, kterou Freund doručil v Praze rodině Němcových a Petru Uhlovi. Finální podobu znovu posuzoval Danisz.¹⁶⁷ Uhl zveřejnil v Infochu definitivní verzi jako *Sdělení Charty*.¹⁶⁸

2.3 *Střet signatářů Charty s příslušníky bezpečnostních složek na plesu železničářů*

Pražští železničáři pořádali 28. ledna 1978 ve velkém sále Ústředního kulturního domu železničářů na náměstí Míru v Praze ples. Dali vstupenky do prodeje, protože sami kapacitu sálu nenaplnili. Dvě stě jich objednal signatář Charty Rudolf Battěk. V den konání plesu stáli před budovou i ve vstupní hale příslušníci bezpečnostních složek (VB i StB) a lidových milic. Identifikovali signatáře, vraceli jim pod různými záminkami vstupné a vykazovali je z budovy. Na některých signatářích, například Pavlu Kohoutovi, se dopustili násilí. Václav Havel, Jaroslav Kukal a Pavel Landovský byli zadrženi a vyslýcháni.¹⁶⁹

Pro vypracování textů o zásahu StB proti signatářům shromažďovala redakce Infochu co nejvíce svědectví. Uhl proto vyslal Květu Markovou, členku někdejšího Dubček-klubu, do Brna za Jaroslavem Šabatou, aby opatřila výpovědi o incidentu od brněnských signatářů.¹⁷⁰

---

¹⁶⁵ *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1979), č. 1, s. 15-17.

¹⁶⁶ *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 1, s. 15-18.

¹⁶⁷ Signální svazek „Zina“, sign. 722097MV, 2. část, s. 21-23.

¹⁶⁸ *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 3, s. 5.

¹⁶⁹ SUK, *Politika jako absurdní drama*, s. 109-113.

¹⁷⁰ Signální svazek na Květu Markovou, krycí jméno „Marika“, sign. 772008 MV, 1. část, s. 35-37.

Z pražských signatářů měli vypovídat Otká Bednářová, Petruška Šustrová, Jaroslav Suk a Václav Benda. Dokonce měla ze signatářů na plese nezúčastněných vzniknout komise, která by posuzovala věrohodnost výpovědí zúčastněných.¹⁷¹ Svědectví k incidentu na plese od Šustrové, Bednářové, Suka, dále dopis Pavla Kohouta premiéru Štrougalovi a fejeton Václava Bendy nazvaný *Neprošli*, zveřejnil Infoch 2 z roku 1978, nazvaný *Zpravodaj Charty*.¹⁷²

2.4 Obsahové proměny periodika

Infoch si kladl za cíl nejen poskytovat zprávy o aktivitách Charty, ale též informovat o vzniku a působení jiných občanských aktivit doma i ve světě. Periodikum mělo „[...]více než dosud ukazovat, jak tisíce našich spoluobčanů začínají samy a přímo realizovat právo na demokratické svobody, právem na svobodu slova počínaje a právem na nezávislé organizace, na obranu svých hospodářských, sociálních a kulturních a politických práv konče. Chceme informovat o jejich zápasu s represivním aparátem byrokratické diktatury. Chceme také věnovat více místa diskuzi o měnících se formách tohoto zápasu a přirozeně i diskuzi o strukturách a funkcích samotné Charty.“¹⁷³

V letech 1978-1984 zveřejnil 1601 různě dlouhých textů – 418 sdělení VONS, 232 dokumentů Charty, 237 zpráv s kratším rozsahem, 360 dopisů (pokud nebyly vydány jako dokument Charty), 211 písemností koncipovaných jako výzvy, analýzy, rozhovory, návrhy nových koncepcí Charty, 143 textů s kulturní tematikou (rubrika o samizdatových novinkách, někdy fejeton či báseň, informace o udělení ceny spisovatelům apod.).¹⁷⁴

***

Dominantní zastoupení mají v textech z let 1978-1984 svědectví o různých formách represe vůči signatářům Charty a představitelům jiných disidentských skupin a o jejich nerovném zápase s režimními složkami. Píše se o trestním stíhání za rozmnožování „závadových“ písemností a šíření nahrávek zakázaných hudebních skupin,¹⁷⁵ o provádění domovních prohlídek a pořizování kompromitujících fotografií,¹⁷⁶ o žádostech o vystěhování,¹⁷⁷ o

---

¹⁷¹ Signální svazek na Františka Kriegla, sign. 732597 MV, 32. část, s. 69-71.

¹⁷² *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 2.

¹⁷³ *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 1, s. 1.

¹⁷⁴ GRUNTORÁD, *Informace o Chartě 77... Článeková bibliografie*. Doplněk Brno, 1998.

¹⁷⁵ Sdělení VONS č. 70 o odsouzení Petra Cibulky, Libora Chloupka a Petra Pospíchalů. In: *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 2, s. 8-9.

¹⁷⁶ Viz například dopis signatáře Charty 77 Ladislava Lise premiérovu Lubomíru Štrougalovi. In: *Informace o Chartě 77* roč. 1 (1978), č. 3, s. 8.

¹⁷⁷ *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 2, s. 23.

církevních představitelích nemajících státní souhlas pro sloužení mše a k výkonu dalších náboženských rituálů¹⁷⁸ a o rozporu mezi právním řádem a praxí příslušníků Sboru národní bezpečnosti (SNB) při zajišťování osob.¹⁷⁹

Periodikum také vydalo zprávu o struktuře a fungování věznice v Plzni-Borech. Vznikla jako srovnání dostupných právních vězeňských předpisů se svědectvím některých propuštěných osob. Podle ní vězni přebývali v cele o velikosti 4x2 metry, v ní se nacházela malá polička, tři pryčny, záchod bez příklápěcího víka a malá větrací šachta na stropě. Vězeň si v době od budíčku do večerky nesměl číst. Jedenkrát denně se dostal na vycházku, při níž nesměl mluvit se spoluvězni, musel se pohybovat v kruhu a ruce držet sepnuté za zády. Lékařská péče byla zanedbávána. Vězeň dostával pracovní neschopnost jen v případě těžkého onemocnění, na pracovní směny docházel navzdory angíně, chřipce, teplotě do 38 stupňů, i při požívání antibiotik. Politickým vězňům byly nezřídka přidělovány nejtěžší práce a dozorcí jim znemožňovali účastnit se zájmových činností, například hraní v orchestru. Někdy přišel postih bez udání důvodu. Jednou za tři měsíce mohli za vězněm přijít dva jeho příbuzní a donést mu balíček, který se převažoval a mohl být v rámci represivních opatření zabaven.¹⁸⁰

***

Infoch zveřejňoval v omezeném rozsahu některé polemiky o dosavadním fungování Charty, o jejích dokumentech, návrhy na změnu koncepce a kritiku dosavadní redakční praxe. V jakém rozsahu budou v periodiku zveřejněny, záviselo na tom, kolik prostoru si vyžádají dokumenty Charty a sdělení VONS. Všechny spojovala otázka stagnace Charty po prvním roce její existence. V letech 1978-1984 vydal polemiku vyvolanou dopisem Jana Tesaře Jiřímu Hájkovi, *Paralelní polis* Václava Bendy, anonymní příspěvek *K diskuzi o Chartě 77*. Některé texty byly věnovány ekologické problematice, například dokument Charty o jaderných elektrárnách a reflexe Františka Janoucha. Z oblasti historiografie je zajímavý dokument Charty *Právo na dějiny* a následná diskuse k němu. Prostor zbyl i na recenze a anotace samizdatových časopisů a analýzy československého hospodářství od Vladimíra Kadlece a Rudolfa Zukala.

Dopis Jana Tesaře mluvčímu Charty Jiřímu Hájkovi je datován 20. února 1978. Představuje otevřenou kritiku tehdejšího stavu Charty, která se po dramatickém vývoji v roce 1977, doprovázeném zájmem zahraničních médií, dostávala do vnitřní izolace. Podle Tesaře

---

¹⁷⁸Katolíci proti diskriminaci a bezpráví. In: *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 3, s. 7–8.

¹⁷⁹Sdělení VONS č. 13, In: *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 8, s. 8-9.

¹⁸⁰*Informace o Chartě 77*, roč. 3 (1980), č. 5, s. 2-4.

na tom Hájek významně participoval. Jako mluvčí Charty a někdejší člen reformního křídla KSČ postupoval příliš umírněně, nevzdával se naděje na dohodu s vládnoucí vrstvou, opětovné přijetí do strany a provedení reformy systému. Taková strategie podle Tesaře zvyšuje riziko, že se v případě politické krize etabluje nová diktatura, a pokud zůstane Charta nadále umírněná, nebude schopna případnou krizi řešit. Tesař se vyjádřil: „Obávám se, pane profesore, mnohem více toho, že Charta ustrne na svých nynějších formách, nežli toho, čeho se obáváte Vy, tj. represí.“ Charta by měla uskutečňovat pluralitu skrze střetávání „radikálního“, „středového“ a „umírněného“ proudu signatářů a prostřednictvím přenesení obhajoby lidských a občanských práv na mezinárodní úroveň. Hájek jako mluvčí dle Tesaře prezentoval Chartu před zahraničními novináři jako názorově jednotné hnutí. V dopise stojí: „[...] Vy de facto vnucujete mezinárodní veřejnosti představu, že snad vaše názory zastávám například já.“ Jako mluvčí „[...] hovoříte nejen za sebe, ale za celou Chartu.“¹⁸¹

Rozhodným kritikem Tesařova dopisu byl filozof Ladislav Hejdánek. Označil dopis za „protihájkovskou agitaci“, v níž převažují afektivní výroky nad fakty. Nesouhlas s působením Jiřího Hájka neměl Tesař podepřen hlubší argumentací, která by vykazovala známky pochopení Hájkovy přístupu. Tesařovo odmítání kompromisů s vládnoucí vrstvou, politická pluralita a po vzoru polského disentu úsilí dodržovat občanská a lidská práva bez ohledu na politickou a společenskou situaci v ČSSR nedostačuje k vytvoření stabilního politického programu. Tesař opomenul, že rozvrstvení signatářů na radikály, střed a umírněné se nezrodilo až v roce 1978, nýbrž existovalo v Chartě již na jejím počátku. Odpovídalo to jejímu základnímu prohlášení. To, že Charta striktně setrvává na legální bázi, není brzdou pro případné změny forem jejího zápasu s režimem. Podle Hejdánka existují „zákonné cesty, jak mohou být upravovány existující zákony.“ V roce 1978 však neměla Charta „legitimní možnost“ transformovat se v organizaci. Musely by se v první řadě změnit okolnosti natolik, aby se signatáři mohli většinově sejít a rozhodnout o opuštění základního Prohlášení.¹⁸²

Zajímavý návrh na vyvedení Charty z prohlubující se izolace předestřel Václav Benda. Jedná se o tzv. paralelní struktury působící a vyvíjející se nezávisle na strukturách oficiálních. Právní systém, který zahrnuje spoustu mnohoznačných zákonných formulací, slouží na jedné straně „propagandistickým účelům“, na druhé straně však „připouští velmi liberální interpretaci“, čímž se paralelním strukturám otevírá určité pole působnosti.¹⁸³

---

¹⁸¹ *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 3, s. 11-13.

¹⁸² *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 4, s. 9-17.

¹⁸³ *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 9, s. 17.

Za naprosto klíčový považuje Benda vyváženě fungující paralelní informační systém. Přednostně by se měly kritikou prověřené informace a srozumitelné pro všechny občany distribuovat tam, kde je jistota nebo vysoká pravděpodobnost jejich dalšího pravidelného šíření. Tedy přednostně k lidem, kteří umějí psát na stroji, nebojí se roznášet kopie a jejichž distribuční úkoly převezmou v případě zatčení jiní. Lidi ochotné rozvíjet informační síť je třeba hledat především v mimopražských oblastech. Zranitelnost takového systému předpokládá Benda v „[...] příliš dlouhých odmlkách“, které „[...] vedou ke ztrátě zájmu a k rozpadu zaběhaných spojení.“¹⁸⁴

Aby se podařilo v zápase s vládnoucí vrstvou dosáhnout lepších výsledků, tedy aby akční rádius Charty nezůstával omezen na úzký okruh signatářů a sympatizantů, je podle Bendy třeba vytvořit paralelní ekonomiku. Ta by byla jednak nástrojem k překonávání obrovského ekonomického tlaku, kterému režim disidenty vystavoval, a jednak by zpochybnila režimní kampaň o „rozmařilém a zahálčivém životě“ disidentů. Její jádro by tvořila rozvinutá charitativní činnost spočívající v rozdělování podpor jednotlivcům a skupinám tak, aby odpadla závislost na státě řízené ekonomice. Pojátkem by mělo být „mravní a materiální vzájemné ručení.“¹⁸⁵

Tato koncepce však narážela na problém, jak zapojit do paralelních struktur širší vrstvy obyvatel, které pokládaly disidentské aktivity ve svém výsledku za nejisté. Jak kupříkladu docílit propojení mezi nezávislými rockovými koncerty a paralelní univerzitou?¹⁸⁶

Za pozornost stojí také příspěvek *K diskuzi o Chartě* od anonymního autora.¹⁸⁷ Ten poukazuje podobně jako Václav Benda na skutečnost, že Charta zůstávala omezena na pražský okruh signatářů, těžko navazujících spojení se signatáři mimo Prahu, s výjimkami Brna, Plzně a větších měst na severu Čech. Na Slovensku se Charta neprosadila a tamní obyvatelé se o ní dozvěděli až roku 1977 z mediální kampaně. Anonymní autor se domnívá, že došlo k izolaci vlivem nedostatečné informovanosti a mizivé komunikace signatářů s „nesignatářskou veřejností“, a to dokonce i v hlavním městě. Signatáři se nepokusili systematicky v různých společenských oblastech získat podporu dělníků a studentů, které autor považoval za potenciálně největší spojence Charty. Tím se lišil od Václava Bendy, který žádné potenciálně největší spojence konkrétně nejmenoval. Dalším kamenem úrazu je podle

---

¹⁸⁴Tamtéž, s. 17-18.

¹⁸⁵Tamtéž, č. 9, s. 18.

¹⁸⁶BOLTON, *Worlds of Dissent*, s. 30-31.

¹⁸⁷*Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 10, s. 19-20.

anonymního autora neexistence konkrétního politického programu. Dokumenty Charty analyzovaly problémy příliš obecně, a proto nemohly oslovit širší veřejnost.¹⁸⁸

Charta by dle něj dokázala vyjít ze své izolace vyřešením problému s rozmnožovací technikou a pravidelným vydáváním šesti časopisů bez zřetele na paragrafy zákonů. Časopisy by se distribuovaly například pomocí xeroxu a cyklostylu, které byly schopné vytvořit hodně kopií. Pokud chtějí signatáři „masově komunikovat“, nestačí jim množit písemnosti strojopisně. Riziko, že při distribuci dojde k překročení zákona, je zjevné, ale případné represy by se dalo čelit. Časopisy by uveřejnily celá jména členů redakce a začaly by se distribuovat přibližně ve stejné době a byly by provázány.¹⁸⁹

Čím by se oněch šest časopisů zabývalo? Anonymní autor předestřel, že by se Literárně-kritický časopis“ a „Kulturní časopis“ zaměřovaly na uměleckou tvorbu mladých autorů. Vycházel by také časopis zaměřený na specifické problémy dělníků. Zkoumal by jejich vztahy s odbory, problém bezpečnosti práce, otázky mezd, životního prostředí a životní úrovně. Dále by se přidal časopis zabývající se studentstvem a mládeží. Popisoval by mechanismy vzdělávacího systému a úlohu Socialistického svazu mládeže (SSM) v nich, svými články by přispíval k překonávání „informační blokády“ a popisoval úlohu a možnosti tzv. podzemních univerzit. Stranou by nesměla zůstat otázka Slovenska. Zabýval by se jí slovensky psaný časopis za přispívání slovenských signatářů a dalších zájemců. Šestici by doplňoval „Informační bulletin o hnutí Charty 77“, jenž by navazoval na Infochy a oprostil se od příliš častého užívání obecných právních formulací. Později by redakce těchto časopisů vyčlenily rubriku pro necenzurované články o klíčových domácích a světových problémech.¹⁹⁰

***

Za zmínku stojí dokument Charty o jaderných elektrárnách v Československu, datovaný k 27. listopadu 1978, který vyšel v Infochu číslo 22. Vznikl za pomoci domácích odborníků a byl koncipovaný jako podklad k diskuzi, do níž se zapojil i emigrant František Janouch, povoláním jaderný fyzik. Zveřejněním těchto textů se redakce Infochu v rámci možností snažila dostát odborným nárokům a dodržovat demokratické principy, které si předsevzala.¹⁹¹

Kromě informací týkajících se nebezpečí dopadu výroby jaderné energie na lidstvo, dokument popisuje, s jakými problémy se potýká výstavba a provoz československých

---

¹⁸⁸Tamtéž, s. 19.

¹⁸⁹Tamtéž, s. 19.

¹⁹⁰Tamtéž, s. 20.

¹⁹¹*Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 14, s. 1-7.

jaderných elektráren. Výstavba není garantována zákonem a československá veřejnost není dostatečně informována, neboť podkladové materiály jsou utajovány. Československá jaderná energetika závisí na „[...] monopolním dovozu ze SSSR“, což se „[...] projevuje nejen v zúženém výběru zařízení, ale i v otázkách bezpečnosti provozu, která v SSSR může být shledána dostatečnou vzhledem k hustotě osídlení, avšak pro československé podmínky nevyhovuje.“¹⁹²

Dokument poukazuje na nedostatky v organizaci práce a v interpersonálních vztazích v elektrárně Jaslovské Bohunice. Operátor i řadoví pracovníci provozu jsou vybíráni v rozporu s požadavky na odbornost a mezinárodní doporučení. Vedle odborníků jsou zde též zaměstnání kariéristé, přistupující k rizikové práci lehkovážně. Vyskytuje se zde alkoholismus, a dokonce i krádeže. Psychologická vyšetření, nutná před nástupem, se neprovádějí důkladně a pracovní doba není přizpůsobována zdraví pracovníků. Zatímco v západních zemích byla denní pracovní doba zkracována na šest hodin, v Jaslovských Bohunicích byla tolerována i šestnáctihodinová směna.¹⁹³

Infoch zveřejnil kritickou reflexi dokumentu, kterou napsal František Janouch. Janouch autorům dokumentu vytkl, že dostatečně nezohlednili nepříznivou zeměpisnou polohu Československa a také nedostatečnou surovinovou základnu, neumožňující pokrýt výrobu žádné jiné než jaderné energie. Její výroba byla pro chod státu a společnosti naprosto klíčová. Nejednalo se jen o dodávky elektrického proudu na pracoviště, do domácností a kulturních institucí, ale také o věc politické nezávislosti. V této souvislosti Janouch odkazoval na ropnou krizi v roce 1973, díky níž bylo výrazně ovlivněno politické klima ve státech bez ropných ložisek. Československo, disponující zásobami uranu, se bez jaderné energetiky neobejde. Tvrzení o nebezpečí výroby jaderné energie Janouch charakterizoval jako přehnané a poukazoval na produkci dalece nebezpečnějších látek z uhelných elektráren.¹⁹⁴

***

V květnu 1984 vyšel v Infochu dokument Charty 77 číslo 11 s názvem *Právo na dějiny*, pokus o analýzu normalizační historiografie. Jedná se o jednu z nejspornějších písemností vydaných Chartou, která obsahuje zevšeobecnující tvrzení dostatečně empiricky nepodložená. Chybí v ní odkazy na konkrétní publikace a případná srovnání. Díky těmto nedostatkům vyvolal dokument dlouhou diskusi, která pokračovala i v druhé polovině osmdesátých let. Tu

---

¹⁹²Tamtéž, s. 3-4.

¹⁹³Tamtéž, s. 4-5.

¹⁹⁴*Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 7, s. 1-4.

Infoch nemohl z technických důvodů publikovat celou. Redakce vybrala jen kritické příspěvky několika známých historiků, čímž se snažila dostat odbornosti. Proto jsem do této podkapitoly zahrnul dokument *Právo na dějiny*.

Píše se v ní, že historiografie a výuka dějepisu na školách je v neutěšeném stavu vlivem zásahů vládnoucí strany, která si z minulosti udělala jeden z „nástrojů svého panství.“ Vybírala si a upravovala témata a fakta tak, aby potvrzovala marxistické teorie, které se opírají se o „jedinou“ dějinnou pravdu. Některé historické aktéry a události tímto glorifikovala, jiné tabuizovala či odsoudila k zapomnění a homogenizovala rozporuplné skutečnosti. Dějiny středověku se redukovaly na krizi feudalismu, neřešila se otázka významu církve, náboženství, šlechty a nevydal se dostatek pramenných edic. Chybí ucelenější kritická práce o vývoji po Bílé hoře, o úloze Habsburků. Důkladnému vědeckému bádání nebyly zpřístupněny dějiny po roce 1918. Dějiny českých zemí nebyly zkoumány v kontextu s dějinami sousedních zemí, neřešila se otázka vztahů mezi Čechy a Němci.¹⁹⁵

První kritický komentář o sedmi bodech vnesla do diskuze čtveřice historiků – Jaroslav Opat, Milan Otáhal, Miloš Hájek a Hana Mejdrová. *Právo na dějiny* obsahuje dle nich zjednodušující neoborné závěry, které dokazují neznalost řady fakt. Medievalisté se nevěnovali jen krizi feudálního systému. V letech 1970-1980 naopak vyšly publikace například o Karlu IV., Bohuslavu Balbínovi, o šlechtě, v nichž není význam náboženství vykládán z pozic ideologie. V jiné části příspěvku nesouhlasí čtveřice s názorem, že valná část historiků z oficiálních vědeckých institucí nebadá poctivě. Autoři *Práva na dějiny* ani nikdo jiný by si neměl přisvojovat právo rozdělovat historiky na poctivé a nepoctivé.¹⁹⁶

Někdejší docent katedry politických věd FF UK a vědecký pracovník Ústavu dějin UK Luboš Kohout vytkl ve svém diskusním příspěvku *Odpovědnost historika vůči dějinám i budoucnosti národů Československa* autorům *Práva na dějiny*, že nerozlišili některé skutečnosti. V dobře myšlené snaze oprostít historiografii od služby vládnoucí vrstvě z ní udělali nástroj jiné politiky bez ohledu na „světonázorové politické přepěstrosti.“ Za problematické pokládá Kohout ztotožnění historiografie s historizující propagandou. Připouští, že historizující propaganda si výklad dějin přizpůsobovala, což se odrazilo i ve výuce na školách. O historiografii však totéž neplatilo. Kritizuje právo na dějiny za uvádění jen západních marxistických historiků bez zřetele na československé prostředí.¹⁹⁷

---

¹⁹⁵ *Informace o Chartě 77*, roč. 7 (1984), č. 5, s. 3-9.

¹⁹⁶ *Informace o Chartě 77*, roč. 7 (1984), č. 9, s. 1-2.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 9-10.

Velmi tvrdá kritika koncipovaná jako komentáře k vybraným citacím z *Práva na dějiny* pochází od Jaroslava Mezníka. V komentářích se tento brněnský historik snaží pomocí odkazů na konkrétní zdroje ukázat, v čem jsou mnohé závěry *Práva na dějiny* „nepřesné“ nebo „nepravdivé“.¹⁹⁸

Mezník upozorňuje na faktografickou chybu, které se autoři dokumentu dopustili, když uváděli, že v roce 1984 v ČSSR existoval Historický ústav ČSAV. Ten byl však už v roce 1970 zrušen a nahradil ho Ústav československých a světových dějin.¹⁹⁹ Vyjádření, že neexistovaly kontakty československých historiků s historiky západních zemí a že českoslovenští historici až na výjimky na západě nepublikovali, je podle Mezníka také „nepravdivé“. Českoslovenští historici naopak do zahraničí jezdili, zúčastnili se například kongresu diplomatiků v roce 1984 v Bavorsku. Svoje knihy vydali na západě nejen zakázaní historici, jako Robert Kalivoda a Josef Macek, ale i ti, kterých se zákaz netýkal, například Ivan Hlaváček.²⁰⁰ Rovněž nebyla pravda, že se ze středověkých dějin zkoumalo jen husitství. Mezník zmínil jména Josefa Žemličky, Dušana Třeštíka, Zdeňky Hledíkové, Františka Šmahela, Josefa Války a Jiřího Zpěváčka, kteří se zabývali středověkými dějinami před husitskou revolucí.²⁰¹ Vyjádření, že jediným edičním počinem pro období novověku v českých zemích je svazek dokumentů k postavení poddaných v roce 1775, označuje Mezník za „nepřesné“. Odkazuje na edici zpovědních pramenů z let 1570-1660, vydanou v roce 1975.²⁰²

***

V letech 1978-1984 vyšlo v Infochu 143 záznamů z kulturní oblasti z celku 1601 textů, což tvoří 8,9 %. Byly to názvy knih, článků a nových časopisů vydaných samizdatově, jejich anotace, někdy recenze, informace o ocenění některých zakázaných spisovatelů, sporadicky se objevují i celé fejetony a básně.

Zajímavým příspěvkem je recenze literárně uměleckého časopisu nazvaného *Zebra*, který se objevil na samizdatovém trhu v červnu 1978. Kvůli nedostatku místa byla první část recenze zveřejněna v Infochu číslo 3 a druhá část v čísle 4 roku 1979.²⁰³

---

¹⁹⁸ *Informace o Chartě 77*, roč. 7 (1984), č. 11, s. 22-29.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 23.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 24.

²⁰¹ Tamtéž, s. 27.

²⁰² Tamtéž, s. 23.

²⁰³ *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 4, s. 17.

Autor recenze chválí pečlivě provedenou grafickou úpravu, kterou doplňují fotografie. Za nedostatek považuje obsahovou nesourodost, tu vysvětluje tím, že autoři *Zebry* nemají jasně vymezenou koncepci a spíše se snaží hledat prostor. Texty uveřejněné v prvním čísle na sebe nenavazují, zaštituje je pouze úvodník. To, že číslo zahajují tři rozhovory, „svědčí o jisté bezradnosti.“ Vedle eseje Martina Palouše, věnované odchodu Jana Amose Komenského po Bílé hoře do exilu, je postaven text o Janu Patočkovi, následuje povídka „Farářka“ od Zbyňka Benýška a básně Bohumíra Slavíka. Druhé číslo zase neobratně propojilo texty s křesťanskou a texty s marxistickou tematikou.²⁰⁴

Jiný kritický příspěvek k samizdatovému periodiku *Polsko a my* publikoval v Infochu autor píšící pod pseudonymem „Ben“. Na polském periodiku vyzdvihl jeho širší tematický záběr, který čtenářům nabídl překlad úvahy Adama Michnika nad zvolením Karola Wojtyły papežem v roce 1978, rozhovor redakce s Václavem Bendou, článek o nejoblíbenějších zahraničních filmech v Polsku a fotografie ze setkání signatářů Charty s představiteli polského KOR (Výboru na obranu dělníků, později Výboru společenské sebeobrany). Na druhé straně časopis postrádal důkladné redakční úpravy. U fotografií chyběly popisky a jejich výběr se neřídil žádnou koncepcí, závažné nedostatky v nedotaženosti technických úprav i v překladu činily texty nepřehlednými.²⁰⁵

***

Ve svém textu *Smutné výsledky roku 1982* se ekonom Vladimír Kadlec, vyloučený z veřejného působení po potlačení pražského jara, snaží podat celkový přehled výsledků československého hospodářství z roku 1982. Píše, že došlo k jeho nezanedbatelnému procentuálnímu poklesu. Vysvětluje to tím, že se stále nepodařilo odstranit vady v hospodářském systému. Výrobky postrádaly potřebnou kvalitu, technickou úroveň a zůstávaly celou řadu let na stejném stupni. Nebyly konkurenceschopné na zahraničních trzích, ale nebyla po nich poptávka ani na trhu domácím. Vztahy mezi odběrateli a dodavateli byly v nerovnováze. Na začátku měsíce nebyla na pracovištích práce, od poloviny měsíce jí bylo tolik, že docházelo k prodlužování směn. Vlivem všech těchto faktorů se podle Kadlece prohlubovalo zaostávání československého hospodářství za světem.²⁰⁶

Podobný kritický příspěvek opřený o údaje ze Statistické ročenky publikoval v Infochu pod názvem *Nazývejme věci pravými jmény* Rudolf Zukal. Pomocí procentuálního

---

²⁰⁴ *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 3, s. 21.

²⁰⁵ *Informace o Chartě 77*, roč. 2 (1979), č. 5, s. 15.

²⁰⁶ *Informace o Chartě 77*, roč. 6 (1983), č. 2, s. 11-13.

srovnání ekonomických veličin z šedesátých a sedmdesátých let (vytvořeného a užitého národního důchodu, celkového růstu, energetické náročnosti ve výrobě, produktivity práce a materiálové náročnosti) dochází k závěru, že se československé hospodářství nachází ve „vážné a těžké hospodářské situaci.“²⁰⁷

Zukal sice připouští, že hospodářství dosáhlo pokroku jak v socialistických, tak i kapitalistických zemích. Ovšem v československém hospodářství se nepodařilo pokročit v „optimální míře“. Byl to jen pokrok extenzivního ražení, jehož se dosáhlo za cenu velkého plýtvání materiálem, energií a pracovními silami.²⁰⁸

V oblasti řízení výroby se však tolerovala špatně odvedená práce, docházelo k nekvalifikovaným ideologickým a politickým zásahům, podceňovaly se dílčí potíže, vyplácely se mzdy za chození do práce a nikoli za odvedenou práci a na mnoha místech chyběla motivace pracovat pečlivě. To se odrazilo ve výsledcích. Jako příklady Zukal uvádí nedostatečné předzásobení elektráren uhlím na přelomu let 1978-1979, v důsledku čehož se musela výrazně omezit práce po dva týdny, či nevyřešení bytové otázky. Ti, kdo se při řízení a organizaci výroby dopustili chyb, nebyli povoláni k odpovědnosti. Tím se dle Zukala lišil socialistický systém od toho kapitalistického, v němž kvůli špatným hospodářským výsledkům podávaly demisi celé vlády.²⁰⁹

Flexibilnímu rozhodování o hospodářských mechanismech bránila byrokratizace, díky níž vznikaly velké, těžkopádně fungující celky, i velký počet ministerstev převyšující počet ministerstev v hospodářsky vyspělých zemích. V takto omezeném rozhodovacím prostoru, domnívá se Zukal, by mohl mít sebemenší otřes velmi vážné důsledky. Programy zdokonalování plánovacího mechanismu byly jen kosmetickými úpravami, které potíže nevyřešily. Muselo by se přistoupit k radikálnějším změnám, které však vládnoucí vrstva a řídicí hospodářští pracovníci nepřipouštěli, neboť ohrožovaly jejich mocenské postavení.²¹⁰

***

V letech 1985-1989 vyšlo v *Informacích o Chartě 77* celkem 2519 textů – 702 sdělení VONS, 293 dokumentů Charty, 195 dopisů, 799 zpráv, 157 sdělení z kulturní oblasti, 373 písemností koncipovaných jako výzvy, analýzy, rozhovory a návrhy nových koncepcí Charty. Periodikum začalo v těchto letech přijímat nové impulzy. To však neznamená upozadění

---

²⁰⁷Tamtéž, s. 14 a 16.

²⁰⁸Tamtéž, s. 14.

²⁰⁹Tamtéž, s. 16-18.

²¹⁰Tamtéž, s. 16-17, 21.

textů, zaměřených na represi vůči československým disidentům, zejména pak signatářům Charty.

Větší počet záznamů v jednotlivých číslech souvisel s nasazením výkonnějších elektrických psacích strojů s pamětí a čistopisem. O jejich dovoz se postaral Pavel Tigrid.²¹¹ Díky tomu zmizela přeškrtnaná slova a překlepy a bylo možno natěsnat více textu na stránku. Podle záznamů X. správy SNB s nimi disidenti začali pracovat v roce 1986.²¹² Vzhled desátého čísla Infochu z roku 1986 to potvrzuje.

***

Od roku 1985 se pravidelnou součástí Infochu stala rubrika Mezinárodní federace pro lidská práva (FIDH). Byla to mezinárodní organizace, přidružená k OSN a Evropské radě a tvořilo ji třicet členských lig pro lidská práva. Československo zde reprezentoval Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS). Do funkce jednoho z místopředsedů FIDH byl 17. listopadu 1984 zvolen Ladislav Lis. Nemohl však svou funkci vykonávat přímo vzhledem k tomu, že žil v Československu.²¹³

Rubrika FIDH poskytovala přehled významných událostí, které souvisely s porušováním i obhajobou lidských a občanských práv v různých částech světa. Podklady byly zpravidla získávány z poznatků mezinárodních delegací, vyslaných do konkrétních míst, nebo od uprchlíků. Zavedením této rubriky do Infochu tak nezůstává téma lidských a občanských práv omezeno výrazně jen na československé prostředí a popřípadě sousední země, jako tomu bylo v předcházejících ročnících.

Čtenář se dozvídá například o dění ve středoamerickém Salvadoru, kterému v té době vládla vojenská diktatura. Nechala bombardovat různé oblasti země bez ohledu na civilní obyvatelstvo, stovky civilistů nechala povraždit a své politické oponenty vystavovala psychickému a fyzickému tlaku. Běžnou praxí při výslechu byly různé formy mučení, zastrásování, ponižování, výhrůžky vůči příbuzným a podpis protokolu, který si vyslýchaný nesměl přečíst. Během výslechu měl neustále pásku na očích, která mu byla sundána jen za účelem podpisu.²¹⁴

Dalším příkladem byla situace v Afghánistánu v roce 1985. Mezinárodní delegace procestovala na koni i pěšky několik afghánských provincií a zkoumala demografickou situaci 26 vesnických sídlišť. Zjistila, že v některých oblastech vlivem sucha prudce klesla

---

²¹¹Rozhovor s Františkem Stárkem z 16. 9. 2014, který vedl Marek Suk.

²¹²Fond A 36, X. správa SNB, inv. j. 361, s. 29.

²¹³*Informace o Chartě 77*, roč. 7 (1984), č. 11, s. 14-15; *Informace o Chartě 77*, roč. 8 (1985), č. 9, s. 18-19.

²¹⁴*Informace o Chartě 77*, roč. 8 (1985), č. 9, s. 19-21.

úroda a nastal hladomor. Někteří obyvatelé vypověděli členům delegace, že zažili řádění sovětských jednotek. V provincii Logar tyto soldatesky zabily přes čtyřicet civilních osob včetně dětí, zabavili přeživším cenné věci a zničily zásoby potravin.²¹⁵

Za zmínku stojí také projev předsedkyně Rumunské ligy pro lidská práva Stolojanové, který přednesla 18. srpna 1987 v Ženevě. Uvedla v něm, že se v Rumunsku spojil hospodářský chaos s tvrdou policejní kontrolou.²¹⁶ Rumuni zažívali velkou potravinovou a surovinovou krizi srovnatelnou s krizí z padesátých let. V zemi byly znovu zavedeny potravinové lístky a před obchody se tvořily dlouhé fronty, přičemž zboží se stejně nedostalo ke všem. Dodávky elektrické energie, topiva a plynu se snížily na minimum a rovněž doprava fungovala omezeně kvůli sníženému prodeji pohonných hmot.²¹⁷

Rumunské bezpečnostní složky potlačovaly svobodu projevu ve všech oblastech v souladu s tzv. dekrety. Tisk a sdělovací prostředky podléhaly cenzuře, kontrolovala se korespondence a odposlouchávaly telefony. Podle dekretu 408 o „státním tajemství“ mohl být trestně stíhán každý, kdo promluvil s cizincem. Systematicky se porušovalo také právo vystěhovat se ze země. Žadatelé byli vystavováni různým formám šikany. Pokus opustit republiku ilegálně se trestal nepodmíněným odnětím svobody až tři roky.²¹⁸

***

Mnohem více prostoru než v předchozích letech bylo v periodiku určeno pro zahraniční a domácí nezávislé iniciativy. Hojně diskutovanými otázkami v době vrcholící studené války byly např. zřeknutí se či výrazné omezení jaderných zbraní, odmítání vojenské služby a problémy životního prostředí. U některých evropských mezinárodních hnutí vyvolal ohlas dokument Charty číslo 5/1985 nazvaný *Pražská výzva*, zaslaný mírovému kongresu konanému v Amsterdamu. V ní 44 signatářů vyzývalo k podpoře všech dílčích iniciativ, které usilovaly o odzbrojování a vytváření bezatomových pásem. Stažení vojsk Varšavské smlouvy a Severoatlantického paktu mělo zahájit proces nahrazování „velmocenské blokové struktury“ „celoevropským svazkem“ autonomních národů, což by se týkalo i Němců.²¹⁹ Na *Pražskou výzvu* kladně reagovalo dvacet občanů NDR dopisem, který deklaroval podobné cíle.²²⁰

---

²¹⁵ *Informace o Chartě 77*, roč. 9 (1986), č. 3, s. 13-14.

²¹⁶ *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 1, s. 13 a 15.

²¹⁷ Tamtéž, s. 13-14.

²¹⁸ Tamtéž, s. 14-15.

²¹⁹ *Informace o Chartě 77*, roč. 8 (1985), č. 4, s. 1-2.

²²⁰ *Informace o Chartě 77*, roč. 8 (1985), č. 8, s. 12-13.

V listopadu 1985 vzniklo v Polsku hnutí *Svoboda a mír*, které se lišilo od řady jiných polských hnutí méně konzervativním a méně nacionalistickým charakterem. Jeho cílem bylo zajistit globální mír bez hrozby atomové války, nepoškozené životní prostředí, respektování svobody slova, náboženského vyznání, projevu, shromažďování, demilitarizaci Evropy a řešit konflikty nenásilnou cestou.²²¹

V Infochu se objevují zprávy o nově vzniklých nezávislých skupinách – například o *Demokratické iniciativě* a později *Obrodě*.

Demokratická iniciativa vstoupila na scénu dopisem padesáti občanů poslancům Federálního shromáždění. Žádali v něm zrušení kádrové procedury v podnicích, kulturních a vědeckých institucích a zrovnoprávnění dosud diskriminovaných občanů. Občanům pronásledovaným a vězněným z politických důvodů měla být dána amnestie. Za prostředek demokratizace společnosti považovala iniciativa „objektivní informační soustavu.“ Předložila návrh nových kritérií pro fungování Národní fronty tak, aby se daly zakládat samosprávné organizace. Iniciativa se hlásila k masarykovské tradici, a proto chtěla věnovat pozornost vzniku Československé republiky, dějinám meziválečného Československa, osobnosti TGM, jehož díla žádala zpřístupnit v knihovnách. Navrhovala také založit koordinační výbor s cílem vzbudit zájem o demokratické tradice v českých zemích i na Slovensku a věcně popsat vývoj po roce 1945.²²²

Obroda se inspirovala glasností a perestrojkou. Chtěla propojovat demokratické principy veřejného života se socialistickým pojetím práce, odhalit všechny projevy stalinismu v teorii i praxi. Hlásila se k obrodnému procesu, k zastavení kampaně vedené proti Alexandru Dubčekovi.²²³

***

V roce 1987 se na stránkách Infochu objevila jako dílčí téma Gorbačovova perestrojka. Vládnoucí vrstva v Československu se k ní stavěla s nedůvěrou jako k sovětskému projektu s nejistými výsledky. Samotný výraz *přestavba* se v oficiálních dokumentech až do roku 1985 téměř neobjevoval. Stále platilo *Poučení z krizového vývoje*, hodně omezující škálu témat, která se dala kriticky probírat. Pojmy *reforma* či *tržní mechanismus* měly stále negativní konotace.²²⁴

---

²²¹ *Informace o Chartě 77*, roč. 9 (1986), č. 4, s. 15-19.

²²² *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 7, s. 11-12.

²²³ *Informace o Chartě 77*, roč. 12 (1989), č. 12, s. 13.

²²⁴ PULLMANN, Michal: *Konec experimentu*. Scriptorium, Praha 2011, s. 55-56.

Zásadní zlom přineslo až lednové plénum ÚV KSSS v roce 1987. Gorbačovův výrok „přebudovat se musí všichni“ potvrdil československému vedení, že se nejedná jen o ideologickou kampaň, ale že se chystají politické změny. Do normalizační řeči začaly postupně pronikat pojmy, které nebyly příznivě nakloněny dosavadnímu systému plánování a centrálního řízení. Premiér Lubomír Štrougal zahájil diskuzi o klíčových otázkách systému, jimiž byly korupce, nízká úroveň řízení a organizace, těžkopádnost a složitost administrativy a nekompetentní zásahy. Přestavba v ČSSR nakonec zůstala omezena na hospodářskou oblast. Cílem bylo zajistit vysokou kvalitu výrobků i práce, nové způsoby motivace a nemrhání zdroji.²²⁵

Osmnáct československých občanů, vesměs někdejších reformních komunistů, dopisem zasláným Michailu Gorbačovovi vyjádřilo velké naděje v přestavbu hospodářské, politické i společenské sféry. Očekávali, že se pomocí změn též podaří zmírnit napětí v mezinárodní rovině i nebezpečí atomové války, napravit škody v oblasti životního prostředí a vrátit lidem důvěru v politiku. Rovněž věřili, že se bude revidovat obrodný proces z roku 1968, dosud nahlížený jako pokus o kontrarevoluci.²²⁶

Přestavbě hospodářské sféry se věnoval dokument Charty číslo 65 z roku 1987. Řešily se v něm otázky, zdali navržená hospodářská opatření mají potenciál k překonání zaostalosti československého hospodářství za hospodářstvím rozvinutých zemí a zdali demokratizační prvky, uvedené v návrhu zákona o podniku, povedou k racionálnějšímu využívání hospodářských zdrojů a jakými neekonomickými impulsy lze přispět k všestrannému rozvoji společnosti. Na otázky odpovídali ekonomové Vladimír Kadlec, Zdislav Šulc, Věnek Šilhán a Tomáš Hradílek.²²⁷

Všichni dotázaní se vyjádřili, že má-li československé hospodářství racionálně fungovat a přibližovat se světové úrovni, musí být nepružné státní vlastnictví podniků nahrazeno společenským vlastnictvím a státní správa společenskou samosprávou. Jinými slovy, že chování podniku musí určovat trh, nikoli makroekonomické centrální plánování. Do vysokých podnikových funkcí a na posty vedoucích úsekových pracovníků je třeba vybrat jedince vzdělané, schopné a odpovědné. Jejich činnost by kontrolovaly demokratické orgány,

---

²²⁵Tamtéž, s. 65, 66, 72.

²²⁶*Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 6, s. 13-14.

²²⁷*Informace o Chartě 77*, roč. 10 (1987), č. 15, s. 6-9.

reprezentující podnikový kolektiv. Tím by se jednotlivým podnikovým subjektům zabránilo v tom, aby se přílišně osamostatnily a nabyly značné převahy.²²⁸

---

²²⁸Tamtéž, s. 6-9.

3. Distribuce

3.1 Policejní opatření proti nezávislému písemnictví

Výskytu „závadových“ písemností věnovala Státní bezpečnost zejména v sedmdesátých a osmdesátých letech obzvláštní pozornost.²²⁹ Vedla si o nich podrobné záznamy, uvádějící původ textů, zachycující jejich obsahovou stránku, četnost a místo jejich výskytu. Pracovníci X. správy SNB pro boj s vnitřním nepřítelem ze shromážděných poznatků vypracovávali pro vysoce postavené funkcionáře KSČ souhrnná sdělení s denní, týdenní, měsíční a roční periodicitou.²³⁰

V roce 1978 zahájila Státní bezpečnost akci „Rozptyl“. Vnášením nedůvěry a rozporů mezi signatáře se měla narušit jejich schopnost vyvíjet organizovanou činnost a konečným důsledkem pak měl být zánik Charty. To se však nepodařilo. Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let následovaly další akce StB – „Rozklad“, „Zlom“, „Úklid“, „Zemětřesení“ a „Nábor“ – ani ty však likvidace Charty nedosáhly.²³¹

„Celostátní preventivně-bezpečnostní“ akce „Izolace“, která probíhala od dubna 1981 do konce března 1982, již zánik Charty nepředpokládala, nýbrž se jí snažila co nejvíc držet v izolaci od oficiálních struktur, dělnického prostředí, širší veřejnosti a zastupitelských úřadů západních zemí. Za jeden z klíčových úkolů si StB vytyčila: „... odhalovat a předcházet tvorbě a rozšiřování nátlakových, nepřátelsky zaměřených materiálů. Zjišťovat rozmnožovací a distribuční střediska a provádět jejich likvidaci“ a „[...] rozkrývat síť osob, které poskytují informace a podkladové materiály pro činnost tzv. opozice.“²³²

Z návrhů preventivních opatření bezpečnostních složek je patrná snaha hledat a následně odhalit pravidelnost v distribuci. „Prověření“ tajní spolupracovníci dostávali za úkol zjišťovat, jak často dochází ke schůzkám v bytě disidenta, či kam jinam na ně chodí, ve kterých prostorách bytu se diskutuje nejfrekventovaněji, od koho, jak často a v jakém množství dostává disident písemný materiál, kde ho uschovává, jak a kam ho dále předává a

---

²²⁹Petr Placák, StB a „protizákonné písemnosti“ v osmdesátých letech. In: *Securitas imperii*, č 1, Praha 1994.

Viz www.policie.cz/soubor/secuiritas-imperii-1-pdf.aspx

²³⁰Fond A 36, X. správa SNB, Inv. j. 571 - Protizákonné písemnosti (operativní situace v problematice protizákonných písemností, teroru, nedovoleného ozbrojování a verbálních trestných činů politické motivace); Fond A 3/3, Správa vyšetřování StB FMV, III. díl, (1968-1989), Inv. j. 475 - Akce „Charta 77“, informace z let 1977-1981.

²³¹Jiří Gruntorád, Státní bezpečnost proti Chartě 77 – Akce „Izolace“. In: *Securitas Imperii*, č. 5. Sborník k problematice bezpečnostních složek. Praha 1999, s. 174.

²³²Tamtéž, s. 177.

těž, jaké má agent možnosti pro opatření otisků klíčů, ve které denní době se ve sledovaném bytě nikdo nezdržuje – kvůli provedení tajné prohlídky, nainstalování odposlechů.²³³

„Rozkrývat“ distribuční síť se StB snažila důkladným zkoumáním písemností. Od agentů jich získávala menší počet, mnohem větší množství jí poskytovaly systematicky prováděné domovní prohlídky. Získané exempláře pak podrobovala analýzám, které využívala Veřejná bezpečnost při vyšetřování kriminální činnosti. Daktyloskopickým oddělením nechala StB přezkoumat otisky prstů zanechané na jednotlivých písemnostech; Dále si nechávala vypracovávat tzv. písmoznalecké posudky. Od roku 1983 budovala X. správa SNB kvůli zvyšujícímu se počtu „závadových“ písemností centrální evidenci samizdatových titulů a tzv. technickou evidenci písemností (TEP), která se specializovala na identifikaci psacího stroje podle charakteristického znaku písma. Zjišťovalo se, jestli typ a sklon písma, rozteč a různé deformace jednotlivých písmen (např. kratší a delší patka, vychýlení z kolmé osy) odpovídají zabavenému typu stroje.²³⁴ Cílem zkoumání bylo odhalit autora textu.²³⁵

3.2 „Administrace Infochu“

Rozepisování, roznášení a rozvážení Infochu fungovalo na promyšlené síti vztahů. Jednalo se o důmyslně organizovaný, několikafázový proces, který se však nepodřizoval pravidelným mechanickým pravidlům, nýbrž poskytoval prostor spontánnosti, invenci a improvizaci.²³⁶ Jednotlivci si v něm nacházeli osobité způsoby participace.²³⁷ Úlohy organizátora, písaře a roznašeče se prolínaly. Samotní aktéři se často museli vypořádat s nečekanými situacemi – např. s poruchou psacího stroje či jinými potížemi, anebo s nečekanými „preventivními opatřeními“ StB, která měla distribuční síť narušovat a ochromovat.

StB signatáře sledovala a při výsleších jim sdělovala, že má podrobné poznatky o jejich protirežimní činnosti, a pod pohrůzkou dalších sankcí jim přikazovala, aby v ní ustali. Tomuto tlaku se sledovaní snažili čelit například zapojením jiných písařů, které StB tolik neznala, což dokládá setkání Milana Hübla s Dagmar Vaněčkovou dne 23. května 1977

---

²³³ Signální svazek k Dagmar Vaněčkové, sign. 698297 MV, 1. část, s. 59-61. Srov. spis prověřované osoby, později změněný na osobní svazek k Zině Freundové, sign. 722097 MV, 2. část, s. 69-75. Dále srov. signální svazek ke Květě Markové, sign. 772008 MV, 1. část, s. 69.

²³⁴ Petr Placák, *StB a „protizákonné písemnosti“ v osmdesátých letech*. Viz: www.policie.cz/soubor/secuiritas-imperii-1-pdf.aspx

²³⁵ HOLEČKOVÁ, Marta Edith: *Cesty českého katolického samizdatu 80. let*. Vyšehrad, Praha 2009, s. 97.

²³⁶ Rozhovor s Petrem Uhlem z 16. 11. 2013, který vedl Marek Suk.

²³⁷ SKILLING, *Charter 77 and Human Rights in Czechoslovakia*, s. 98.

v oboře Hvězda, v Praze 6 - Břevnově. Hübl jí zde navrhl, aby v rozepisování materiálů Charty dočasně přestala a přenechala tuto činnost někomu jinému, pro StB méně známému.²³⁸

Přestože bylo bezpečnostními složkami při následných domovních prohlídkách zabaveno mnoho písemností – což Dagmar Vaněčková popsala např. Václavu Hyndrákovi (TS „Rakovi“) v prosinci 1977 po policejních zásazích proti Anně Marvanové, Libuši Šilhánové a Otce Bednářové jako úder proti „tiskovým střediskům“ Charty²³⁹ (a v dubnu následujícího roku dokonce hovořila o tom, že rozmnožování materiálu Charty je „mrtvé“²⁴⁰) – tak k úplnému rozkladu distribuční sítě Charty nedošlo.

O osobách zapojených do distribuce si Uhl vedl seznamy – *Administraci Infochu* (viz tabulka).²⁴¹

---

²³⁸Signální svazek k Dagmar Vaněčkové, sign. 698297 MV, 1. část, s. 65-67.

²³⁹Tamtéž, 3. část, s. 41.

²⁴⁰Tamtéž, 4. část, s. 109-111.

²⁴¹Administrace Infochu, sign. 7/17. Uloženo v archivu Libri prohibiti.

Výskyt jmen v Administraci Infochu

SNÍMEK	PSÁNO RUČNĚ / NA STROJI	POČET JMEN	POČET PŘEŠKRTNUTÝCH JMEN
3	R	51	9
4	S	46	14
5	R	29	1
6	R	17	0
7	R	30	2
8	R	6	0
9	R	28	0
10	R	26	2
11	R	36!	3
14	S	19	0
15	S	42	0
16	S	41	0
17	obojí	29	0
18	S	40	1
19	S	40	0
20	R	2	0
21	S	49	0
22	S	36	1
23	R	5	0
24	S	40	0
25	S	40	0
26	obojí	26	1
27	R	30	0
28	S	42	0
29	S	39	4
30	R	13	0
31	R	42	0
32	S	41	0
33	S	16	0
34	S	40	0
35	S	35	0
36	S	35	0

1011 OPAKUJÍCÍCH SE JMEN (CELKEM 413 OSOB)

38 PŘEŠKRTNUTÝCH JMEN (vypadly z distribuce?)

V jednotlivých listech seznamu není přesně uvedeno, z kterého roku jsou. Lze však předpokládat, že jejich převážná část vznikala po jeho návratu z vězení v květnu 1984. Nevyskytují se v nich totiž jména Ziny Freundové a Dagmar Vaněčkové, klíčových akterek v distribuční síti, které se vystěhovaly do zahraničí v rámci akce *Asanace* na začátku osmdesátých let (první jmenovaná roku 1982 a druhá roku 1980).

Existenci výše uvedeného seznamu též potvrzuje záznam o domovní prohlídce u Petra Uhla a Anny Šabatové z roku 1987. Příslušníci StB při ní zabavili seznamy, obsahující dle jejich zápisu jména 200 osob kolportujících Infoch, z toho jí bylo 37 osob dosud neznámých.²⁴²

V porovnání k tomu se v *Administraci Infochu* vyskytuje 413 jmen psaných ručně nebo na stroji. Nejedná se však o kompletní počet osob odebírajících Infochy a zapojených do distribuce. Nelze vyloučit, že se případné další listy mohly ztratit, a také nebylo v Uhlových silách, aby u všech uvedených osob zjišťoval, zda měly Infoch jen pro vlastní potřebu, nebo ho dále reprodukovaly a distribuovaly. K některým jménům jsou připsána čísla o počtu kusů od dvou do pěti. Podle ředitele archivu Libri Prohibiti a bývalého dissidenta Jiřího Gruntoráda, který se mnou o *Administraci Infochu* diskutoval, označují tato čísla kopie pro další osoby. Tomu pravděpodobně odpovídají také slova Petra Uhla: „Já jsem měl potom takové pravidlo, že u nás v bytě se maximálně může dostat jedno číslo Infochu. A když někdo řekl, že by ještě chtěl tomu a tomu, tak jsem se podrobně vyptal komu a kde by se to mohlo schovávat nebo uchovávat pro tohoto člověka. Vždycky byli nějací společní známí a tam se prostě navýšil ten počet.“²⁴³

Seznamy byly průběžně aktualizovány, některé listy se vyskytují vícekrát s tím rozdílem, že k původním jménům bylo připsáno jedno nebo dvě další. Některé osoby se v nich opakují až pětkrát – jako například Ladislav Lis, Rudolf Battěk a Václav Benda.

Podle *Administrace Infochu* pak v širším měřítku distribuční síť tvořilo 75 měst a obcí zasahujících jak Československo, tak Polsko, Maďarsko i NDR (viz tabulka). Vedle velkých a středních měst – Prahy, Brna, Plzně, Karlových Varů, Liberce, Hradce Králové, Chomutova a dalších – jsou zastoupeny menší obce jako například Horní Beřkovice na Litoměřicku nebo Výskytná u Pelhřimova.²⁴⁴ Ze slovenských měst je uvedena Žilina, Bratislava, Košice, z německých Berlín, z maďarských Budapešť, z polských Zabkowice a Skiernewice.²⁴⁵

---

²⁴²Vyšetřovací spis V-42290 MV, s. 361.

²⁴³Rozhovor s Petrem Uhlem z 16. 11. 2013, který vedl Marek Suk.

²⁴⁴Administrace Infochu, sign. 7/17, s. 18, 22.

²⁴⁵Administrace Infochu, sign. 7/17, s. 18, 22 a 28.

Výskyt míst distribuce na jednotlivých listech Administrace Infochu

SNÍMEK	MĚSTO / OKRES
3	Praha
4	Praha
5	NE
6	Praha
7	Praha
8	Praha
9	Praha
10	Praha
11	Praha
14	Tachov, Praha, Stará Boleslav, Nymburk, Lovosice, Blansko, Jilemnice, Brno, Havířov, Bruntál, Jihlava, Kutná Hora, Plzeň, Stachy, Krnov
15	Praha, Stará Říše, Častrov;
16	Praha, Vyskytná u Pelhřimova
17	Praha
18	Košice, Bratislava, Berlín, Zabkowice, Skierniewice, Újpalota/Budapešť, Jihlava, Mladá Boleslav, Varnsdorf, Děčín, Havířov, Nový Bydžov, Hořice v Podkrkonoší, Kroměříž, Blansko, Bílina, Tachov, Stará Boleslav, Nymburk, Lovosice, Blansko, Jilemnice, Bruntál, Kutná Hora, Plzeň, Stachy, Praha, Holýšov, Luby u Chebu, Mnichovo Hradiště
19	Trutnov, Malá Úpa, Vrchlabí, Budyně nad Ohří, Plzeň, Prosetín u Bystřice, Liberec, Chrudim, Kaplice, Nové Město na Moravě, Mělník, Liběšice u Litoměřic, Šumperk, Křemže, Kladno, Uherské Hradiště, Domašín, České Budějovice, Děčín, Hradec Králové, Horní Beřkovice, Lipník n. B., Pardubice, Rychnov n. Kn., Osvračín, Nové Město nad Metují, Olomouc, Šonov u Broumova, Česká Třebová, Jaroměř
20	Frýdlant nad Ostravicí, Neveklov
21	Praha, Ostrava, Karlovy Vary, Jičín, Sušice, Rožnov pod Radhoštěm
22	Uherské Hradiště, Jeseník, Velké Opatovice, Plzeň, Domašín, Chrudim, Karlovy Vary, České Budějovice, Fulnek, Děčín, Hradec Králové, Horní Beřkovice, Bratislava, Lipník nad Bečvou, Mladá Boleslav, Most, Zabkowice, Berlín, Újpalota/Budapešť, Praha
23	Osvračín, Havířov, Varnsdorf, Nové Město nad Metují, Berlín
24	Praha, Stará Říše, Častrov
25	Praha, Vyskytná u Pelhřimova
26	NE
27	Mnichovo Hradiště, Trutnov, Malá Úpa, Vrchlabí, Budyně nad Ohří, Plzeň, Prosetín u Bystřice nad Pernštejnem, Chomutov, Liberec, Kaplice, Nové Město na Moravě, Mělník, Šumperk, Křemže, Kladno, Uherské Hradiště, Domašín, České Budějovice, Děčín, Hradec Králové, Beřkovice, Pardubice, Rychnov nad Kněžnou, Lipník nad Bečvou
28	Košice, Bratislava, Žilina, Berlín, Zabkowice, Skierniewice, Újpalota/Budapešť, Jihlava, Mladá Boleslav, Varnsdorf, Děčín, Havířov, Nový Bydžov, Hořice v Podkrkonoší, Kroměříž, Blansko, Bílina, Tachov, Stará Boleslav, Nymburk, Lovosice, Blansko, Jilemnice, Havířov, Bruntál, Kutná Hora, Plzeň, Stachy, Praha, Holýšov, Luby u Chebu
29	Uherské Hradiště, Praha, Jeseník, Velké Opatovice, Plzeň, Domašín, Chrudim, Šumperk, Karlovy Vary, České Budějovice, Fulnek, Mladá Boleslav, Pardubice, Bratislava, Zabkowice, Most, Děčín, Hradec Králové, Berlín, Horní Beřkovice, Gottwaldov, Lipník nad Bečvou, Újpalota/Budapešť
30	Osvračín, Nové Město nad Metují, Olomouc, Šonov u Broumova, Česká Třebová, Praha, Jaroměř, Ostrava, Karlovy Vary, Jičín, Sušice, Rožnov pod Radhoštěm
31	Praha

32	Praha
33	Praha
34	Košice, Bratislava, Žilina, Berlín, Zabkowice, Skierniewice, Újpalota/Budapešť, Jihlava, Mladá Boleslav, Varnsdorf, Děčín, Havířov, Nový Bydžov, Hořice v Podkrkonoší, Kroměříž, Blansko, Bílina, Tachov, Stará Boleslav, Nymburk, Lovosice, Blansko, Jilemnice, Havířov, Bruntál, Kutná Hora, Plzeň, Stachy, Praha, Holýšov, Luby u Chebu
35	Trutnov, Malá Úpa, Vrchlabí, Budyně nad Ohří, Plzeň, Prosetín u Bystřice nad Pernštejnem, Chomutov, Liberec, Chrudim, Kaplice, Nové Město na Moravě, Mělník, Liběšice u Litoměřic, Šumperk, Křemže, Kladno, Uherské Hradiště, Domašín, České Budějovice, Děčín, Hradec Králové, Horní Bečkovice, Lipník nad Bečvou, Pardubice, Rychnov nad Kněžnou, Osvračín, Nové Město nad Metují, Olomouc, Šonov u Broumova, Česká Třebová, Jaroměř
36	Praha, Černošice, Teplice, Strážné u Vrchlabí, Olomouc, Kanada, Švédsko

Způsobů, jak doručit zásilku do vzdálenějších míst, bylo několik – doručení poštou na místo trvalého bydliště, doručení poštou přes tzv. neutrální adresu, anebo dovezení Infochů na místo určení autem, vlakem apod.

Doručení poštou do místa trvalého bydliště bylo v druhé polovině sedmdesátých a v první polovině osmdesátých let velmi riskantní. Státní bezpečnost mohla takové zásilky pomocí svých technických úkonů kontrolovat. Za tímto účelem využívala tzv. preventivní prověrku korespondence (TO-255, krycí název „Kůže“), skupinovou prověrku korespondence (TO-233, krycí název „Krystal“) a výběrovou prověrku korespondence (TO-244, krycí název „Váza“). Toto riziko se dalo snížit nalezením tzv. neutrální adresy. Zájemce o Infoch se osobně sešel s osobami obstarávajícími roznášku. Předal jim adresu někoho, o němž soudil, že se na něj nezaměřuje pozornost StB. Na ni byla poté zásilka doručena. Zájemci se poslala pohlednice s domluvenou zprávou, která značila, že zásilka již přišla.²⁴⁶

Od druhé poloviny osmdesátých let, zejména pak v posledních dvou letech existence režimu, se stávalo běžnou záležitostí posílat Infochy na adresu trvalého bydliště poštou. V této době už působilo více nezávislých iniciativ, bylo vydáváno a rozšiřováno řádově více textů, čímž byla případná kontrola značně ztížena. Potvrzuje to Jiří Tichý, signatář Charty 77, který byl roku 1988 vzat do vazby a vyšetřován za to, že spolu s Ivanem Jirousem napsali otevřený dopis, v němž bezpečnostní složky volali k odpovědnosti za úmrtí politického vězně Pavla Wonky i za smrt mnoha lidí za dobu čtyřicetileté vlády KSČ.²⁴⁷ Vyšetřovatel se Tichého ptal, jak dostával Infochy, které StB zabavila při domovní prohlídce jeho rekreační

²⁴⁶Rozhovor s Františkem Stárkem z 16. 9. 2014, který vedl Marek Suk.

²⁴⁷Dopis, který podepsalo 271 občanů, zveřejnily *Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 17, s. 18-19.

chaty v obci Horská Kamenice. Tichý uvedl, že něco dostal od svých přátel, ale většina mu přišla poštou.²⁴⁸

Infochy se z Prahy do dalších měst převážely také auty. Staral se o to například František Stárek, vydavatel samizdatového časopisu Vokno, který úzce spolupracoval s Petrem Uhlem v technických záležitostech. U jeho jména je v *Administraci Infochu* uvedeno, že odebíral pět exemplářů Infochu pro další osoby.²⁴⁹ V rozhovoru uvedl, že materiály odebíral v Ječné ulici a odvážel je převážně do severních a západních Čech. Z měst jmenoval Chomutov, Děčín, Karlovy Vary.²⁵⁰ Spolupráci se Stárkem v této záležitosti potvrdila Zina Freundová, která nosila texty do Ječné ulice.²⁵¹ Rovněž tajný spolupracovník StB s krycím jménem „Novák“ sdělil svému řídicímu důstojníkovi, že Freundová rozděljuje Infochy pro severočeský a západočeský kraj.²⁵² Stárek též dovážel písemnosti do slovenských Košic, i toto město je uvedeno v *Administraci Infochu*.²⁵³

3.3 Distribuční ohniska

V následující části se budu věnovat některým klíčovým aktérům, kteří distribuovali periodika Charty v letech 1978-1979 a v letech 1984-1989. Pro dobu, kdy byl Petr Uhl vězněn (květen 1979 – květen 1984), se mi nepodařilo sehnat dostatek podkladů.

Funkci klíčových komunikačních a distribučních středisek plnilo v Praze několik bytů: 1) Petra Uhla a Anny Šabatové v Anglické ulici, 2) Václava a Kamily Bendových na Karlově náměstí, 3) Jiřího a Dany Němcových v Ječné ulici, 4) Petrušky Šustrové v Kolínské ulici, 5) Ladislava Hejdánka ve Slovenské ulici, 6) Anny Marvanové ve Vinohradské ulici.²⁵⁴ Mimo Prahu fungovala i další distribuční střediska – viz dále.

Jak uvedli mnou dotázaní aktéři, každý z výše uvedených bytů zásoboval Infochem určitý okruh lidí. K Anně Marvanové chodili bývalí reformní komunisté, k Ladislavu Hejdánkovi evangelíci, k Bendovým katolíci, k Němcovým představitelé undergroundu,

---

²⁴⁸ Vyšetřovací spis V-15053 Brno, opis 1, s. 189-190.

²⁴⁹ Administrace Infochu, sign. 7/17, s. 16.

²⁵⁰ Rozhovor s Františkem Stárkem z 16. 9. 2014, který vedl Marek Suk.

²⁵¹ Rozhovor se Zinou Freundovou ze 14. 4. 2014.

²⁵² Spis prověřované osoby, později osobní svazek k Zině Freundové, sign. 722097 MV, 3. část, s. 27.

²⁵³ Administrace Infochu, sign. 7/17, s. 28. Uloženo v knihovně Libri prohibiti.

²⁵⁴ Kamila Bendová, *Ženy v Chartě*. In: BLAŽEK, Petr (ed.): *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989*. Dokořán, Praha 2005, s. 58.

k Šustrové a Uhlovi představitelé radikálního proudu v Chartě.²⁵⁵ To však neznamenalo, že by byly fungovaly odděleně, naopak probíhal mezi nimi intenzivní kontakt.

Sesbírání materiálů si vyžadovalo někdy značnou námahu v podobě obcházení různých míst a dotazování se, kdo a dokdy by je přepsal. Docházelo k situacím, kdy podklady byly připravené, ale nelehko se sháněla osoba, která z nich zhotovila definitivní text.²⁵⁶

Schůzky, na kterých se rozhodovalo, co bude do Infochu zahrnuto, nebyly vždy záležitostí pouze Uhlovy redakční skupiny, ale i dalších signatářů Charty. Kupříkladu 4. ledna 1979 o jeho podobě diskutovali s Petrem Uhlem Jan a Jakub Rumlovi, Květa Marková, Jaroslav Suk, Zina a Karel Freundovi, Pavla Němcová a Ladislav Hejdánek. Uhl na ní avizoval, že v Infochu vyjde Spotřebitelský dokument.²⁵⁷

Jakmile bylo číslo zkompleťováno, doručovalo se písarům a písarkám k přepisu. Ti si ho vyzvedli buďto sami, nebo jim ho někdo donesl. Tyto osoby nazývala StB „spojkami“ a kolportéry“. Mezi ně například patřili Jiří, Jan a Jakub Rumlovi, Jan Bednář.²⁵⁸

Rozepisováním (nejen) periodika Charty strávila v letech 1978-1979 mnoho času Otta Bednářová. Její motivací bylo reprodukovat texty, které by jinak zůstávaly „v šuplíku“.²⁵⁹ Kopie roznášela na osmnáct adres.²⁶⁰ Toto číslo však nelze s určitostí ověřit. Aktérka s odstupem času uvedla jen některá jména, ta jsou též doložena i v záznamech StB. Byli to Petr Uhl, Václav Benda, Klement Lukeš, Libuše Šilhánová, Dagmar Vaněčková, Anna Marvanová, Jana Seifertová, Ludvík Vaculík a Rudolf Battěk.²⁶¹

Informačně rozsáhlý svazek se dochoval k Dagmar Vaněčkové, novinářce vyloučené z KSČ pro „nesprávné politické postoje“ v letech 1968-1969.²⁶² Se svým manželem Františkem podepsali Chartu již 26. prosince 1976²⁶³ a následně se zapojili i se svými dcerami

---

²⁵⁵Rozhovory s Františkem Stárkem z 16. 9. 2014 a Zinou Freundovou ze 14. 4. 2014, které vedl Marek Suk.

²⁵⁶Rozhovor se Zinou Freundovou ze 14. 4. 2014.

²⁵⁷Rozhovor s Petrem Uhlem z 16. 11. 2013. Srov. svazek k Věře Vránové v kategorii „agent“, sign. 797243 MV, 2. část, s. 111; svazek vedený ke Květě Markové v kategorii signální, sign. 772008 MV, 1. část, s. 113-117.

²⁵⁸Signální svazek k Dagmar Vaněčkové, sign. 698297 MV, 3. část, s. 113-115.

²⁵⁹Rozhovor s Ottou Bednářovou z 6. 2. 2014, který vedl Marek Suk.

²⁶⁰CYSAŘOVÁ, Jarmila: *Já prostě nemohu žít jinak. Česká publicistika Otka Bednářová*. Radioservis, Praha 2010, s. 79.

²⁶¹Rozhovor s Ottou Bednářovou z 6. 2. 2014, který vedl Marek Suk. Dále viz spis prověřované osoby, později osobní svazek, sign. 761642 MV, 9. část s. 37-39.

²⁶²Signální svazek k Dagmar Vaněčkové Sign. 698297 MV, 1. část, s. 23.

²⁶³CÍSAŘOVSKÁ – PREČAN, *Charta 77. Dokumenty 1977-1989*, Svazek III., s. 24.

do rozšiřování jejích materiálů. To trvalo do 26. června 1980, než se vystěhovali do Rakouska.²⁶⁴

Vaněčková využívala k šíření materiálů důmyslný způsob. Text Infochu rozdělila na části a těm přidělila pořadové číslo od jedné do šesti. Tyto jednotlivé části pak předala určeným pisařům k rozmnožení a svou část kopií přepsala doma ona nebo její manžel. Když byla s rozepisováním hotová, pověřila například svoje dcery nebo švagrovou, aby donesly písemnosti dalším pisařům. Následně se pak přepsané materiály kompletovaly např. v bytě Vaněčkových či u Anny Marvanové. Dne 2. května 1978 takto rozmnožila text: *Nedělíme se na disidenty a ty ostatní*, který vyšel v Infochu.²⁶⁵

Podobným způsobem organizovala rozpis celých čísel Infochu. Jednotlivé části rozepsala, zkompletovala a předala písemnosti k dalšímu rozmnožení. Tyto texty dostával také Václav Hyndrák, tajný spolupracovník StB s krycím jménem „Rak“. Odnášel je svému řídicímu důstojníkovi, který si z nich opatřil buďto kopii, nebo vypsál jen stručný výtah.

Organizaci sběru a roznášení Infochu se v letech 1978-1981 věnovala Zina Freundová, vyloučená kvůli podepsání Charty ze studia perštiny a filosofie.²⁶⁶ Jak uvedla, sama texty nepřepisovala, protože „[...] nenáviděla psací stroj.“²⁶⁷ StB ji pokládala za velmi aktivní a organizačně schopnou osobu, proto svým tajným spolupracovníkům „Novákovi“, „Janě“ a „Táně“ přikazovala, aby vypátrali, s kým a jak v distribuční síti udržuje kontakty a zjistili „[...] místo centralizace a rozmnožování písemností vydávaných Chartou a VONSem.“²⁶⁸

V rozhovoru se Freundová zmínila, že si pomocí organizačního schématu udržovala přehled o tom, kdo a jak se na distribuci podílí. S velkou pravděpodobností šlo o přehled nepsaný, udržovaný frekventovaným kontaktem. V záznamech StB alespoň není zmínka o tom, že by si organizační záležitosti zaznamenávala na papír. Sama se vyjádřila, že se snažila v co nejvíce případech o ústní domluvu.²⁶⁹ V dietní jídelně v pražské ulici Ve Smečkách, kde po vyloučení ze studia pracovala jako servírka,²⁷⁰ docházelo k výměně materiálů. Zde si je signatáři vyzvedávali, dělali z nich další kopie, které Freundové potom vrátili, anebo je nosili jiným pisařům. V této souvislosti uvedla Jana Rumla, Otku Bednářovou, Věru Vránovou,

---

²⁶⁴ Signální svazek k Dagmar Vaněčkové, sign. 698297 MV, 9. část, s. 23.

²⁶⁵ Tamtéž, 3. část, s. 61, 4. část, s. 97-99.

²⁶⁶ Spis prověřované osoby, později osobní svazek k Zině Freundové, sign. 722097 MV, 1. část, s. 31-33.

²⁶⁷ Rozhovor se Zinou Freundovou ze 14. 4. 2014, který vedl Marek Suk.

²⁶⁸ Spis prověřované osoby, později osobní svazek vedený k Zině Freundové, sign. 722097 MV, 2. část, s. 75.

²⁶⁹ Rozhovor se Zinou Freundovou ze 14. 4. 2014.

²⁷⁰ Spis prověřované osoby, později osobní svazek, vedený k Zině Freundové, sign. 722097 MV, 1. část, s. 43-45.

Zbyňka Benýška, Jiřího Bednáře a Jana Zvěřinu.²⁷¹ O všech výše zmíněných byla prostřednictvím svých agentů informována i Státní bezpečnost. Navzdory tomu nebyly konspirační výroba ani distribuce Infochu nikdy přerušeny. Ke Zvěřinovi existuje podrobnější zpráva, že mu texty nosili Freundová nebo Jiří Bednář. Zvěřina z nich sestavil Infoch a pořídil deset kopií, které předával dalším osobám údajně pod podmínkou, že to dále rozmnoží.²⁷²

Dne 13. října 1981 byla Freundová ve dvě hodiny ráno ve svém bytě přepadena a zbita třemi příslušníky StB. Způsobili jí lehký otřes mozku a pohmožděninu stehna.²⁷³ Po tomto incidentu se rozhodla vystěhovat z Československa, stalo se tak 14. června 1982.²⁷⁴

***

V druhé polovině osmdesátých let se k rozmnožování Infochu začala používat zařízení, schopná vytvořit mnohem více kopií než psací stroj. Jedním z nich byl cyklostyl, který dokázal postupně vytvořit až tisíc kopií.²⁷⁵ Později se rozpisy dělaly pomocí elektrických psacích strojů s pamětí, které umožňovaly nahrát periodikum na disketu a následně paměť otevřít. Další výkonnou pomůckou byly xeroxy.²⁷⁶ Podle vyšetřovacího spisu tímto způsobem rozmnožoval Infochy např. Jiří Tichý.²⁷⁷ Díky lepšímu technickému zázemí se mohl vytištěný počet kusů vyšplhat až na několik tisíc.

Ve vyhodnocení plánu práce I. odboru X. správy SNB za rok 1985 se vyskytuje zpráva, že „[...] samotný Infoch je vyhotovován dvěma způsoby a to v pražském prostředí především strojopisně a dále bylo agenturně operativními prostředky zjištěno v Gottwaldově, kde je za pomoci cyklostylu rozmnožováno 300 až 500 kusů. Infoch po schválení v redakční radě, kterou řídí Petr Uhl, je dopravován do Gottwaldova.“ Doručovaly ho „spojky“, osoby pendlující mezi oběma městy.²⁷⁸

O rozšiřování periodika se v Gottwaldově staralo především trio – Jaromír Němec, servisní technik podniku Chirana, Pavel Dudr, projektant továren strojírenské techniky a Jiřina Bedeiová, zapisovatelka u Okresního soudu v Gottwaldově. Tyto osoby byly

---

²⁷¹Rozhovor se Zinou Freundovou ze 14. 4. 2014.

²⁷²Spis prověřované osoby, později osobní svazek vedený k Zině Freundové, sign. 722097 MV, 3. část, s. 45-47.

²⁷³Spis prověřované osoby, později osobní svazek vedený k Zině Freundové, sign. 722097 MV, 3. část, s. 31; Viz též Sdělení VONS č. 269, In: *Informace o Chartě 77*, roč. 4 (1981), č. 10, s. 5.

²⁷⁴Spis prověřované osoby, později osobní svazek k Zině Freundové, sign. 722097 MV, 5. část, s. 67.

²⁷⁵HOLEČKOVÁ, *Cesty českého katolického samizdatu 80. let*, s. 98.

²⁷⁶UHL, *Právo a nespravedlnost očima Petra Uhla*, s. 67.

²⁷⁷Vyšetřovací spis V-15053 Brno, s. 189-194.

²⁷⁸Fond A 36, X. správa SNB, i. j. 360 - Vyhodnocení plánu práce, 1. odbor, 1. - 4. čtvrtletí 1985, s. 105, 137.

„rozpracovávány“ Státní bezpečností v akci „Svod I“. ²⁷⁹ Ze záznamů o zadržené korespondenci vyplývá, že Dudr a Němec byli v kontaktu s Petrem Uhlem. ²⁸⁰ Podle výsledků vyšetřování probíhala distribuce v letech 1980-1985 nejprve jen strojopisně, od poloviny roku 1983 pomocí cyklostylu. ²⁸¹

Jaromír Němec dostával Infochy většinou pravidelně. Spolu s rozmnožovací technikou a papírem je schovával jednak u sebe doma, dále ve sklepě svých rodičů v Kroměříži, v domku Marie Mlýnkové v obci Kostelec-Štípa nedaleko Gottwaldova, v němž měl pronajatou místnost, a v gottwaldovském bytě geodeta Bedřicha Koutného, což byl Němcův známý. Psací stroj značky Robotron, na němž byly s pomocí cyklostylu „závadové“ písemnosti rozmnožovány ukrýval v bytě svého kamaráda Petra Záleského. ²⁸²

Do šíření Infochu byl zapojen také Bohumil Obdržálek, známý Pavla Dudra, který také disponoval cyklostylem. ²⁸³ Jaromír Němec mu dodával blány a tímto způsobem se dalo zhotovit až 100 exemplářů Infochu. Bylo to rychlejší, méně namáhavé i méně organizačně náročné než přepis obyčejným psacím strojem, kdy bylo třeba mít k dispozici pro výrobu deseti kopií deset písáňů, přičemž nejzazší kopie už byly těžko čitelné. ²⁸⁴

Podle výslechových protokolů rozšiřoval Němec exempláře dvojím způsobem. Někomu je předával při osobním setkání, někomu vhazoval do schránky. Roman Řehák uvedl, že mu Němec, s nímž se předtím seznámil v hotelu Moskva v Gottwaldově, doručil několik čísel periodika Charty. ²⁸⁵ S Marií Holáňovou navázal Němec kontakt v nemocnici, kde nějakou dobu pracoval. Podle protokolu jí někdy v roce 1982 dal přečíst Infoch, který přenášel v černé aktovce. Protože si navzájem věřili, požádal Němec Holáňovou o svolení zasílat svou korespondenci na její adresu, neboť věděl, že StB mu kontroluje poštu. ²⁸⁶

Jiným osobám Němec vhazoval písemnosti do schránky, jejich adresy mu před svou emigrací předal Bohumil Obdržálek. Konkrétní seznam jmen ale není k dispozici. Vyšetřovateli Němec sdělil, že písemnosti vhazoval do poštovní schránky například Pavlu Dudrovi. ²⁸⁷

---

²⁷⁹ Svazek kontrarozvědného rozpracování, sign. KR-437660 Brno, s. 9.

²⁸⁰ Vyšetřovací spis V-14770 Brno, opis 5, s. 117-121.

²⁸¹ Tamtéž, opis 5, s. 175.

²⁸² Tamtéž, opis 4, s. 20, 114-115, opis 5, s. 173.

²⁸³ Tamtéž, opis 4, s. 40-41.

²⁸⁴ Tamtéž, opis 3, s. 47.

²⁸⁵ Tamtéž, opis 4, s. 153.

²⁸⁶ Tamtéž, opis 4, s. 155.

²⁸⁷ Tamtéž, opis 3, s. 59.

Prvního jmenovaného zadržela StB 11. listopadu 1985 a zbylé dva o den později. V jejich bytech provedla domovní prohlídky, při nichž zabavila velké množství samizdatových periodik, knih, cyklostylových blan a hudebních nahrávek. Podrobila trojici a osoby, které s ní přišly do kontaktu, výslechům. Proti Dudrovi, Němcovi i Bedeiové bylo zahájeno trestní stíhání pro podezření ze spáchání trestného činu pobuřování.²⁸⁸

Podobným způsobem rozmnožoval periodikum Charty v Brně Dušan Skála. Byl vzat to vazby 27. října 1988. Tentýž den provedla StB u něho domovní prohlídku. Zabavila 18 balíků rozmnožovacích blan, tři psací stroje (jeden z nich byl elektrický) a více jak dvacet exemplářů Infochu a další materiály.²⁸⁹ Skála odmítl u výslechu vypovídat. Skutečnost, že Infoch distribuoval, potvrdil jednak Petr Uhl²⁹⁰ a jednak fotografie zabaveného cyklostylového přístroje s jednotlivými exempláři Infochů. Na fotografii číslo 10 se nachází vedle několika kopií periodika také obálka s nadpisem „Borek 8 ks č. 12.“²⁹¹ Tuto přezdívku měl výtvarník Boris Mysliveček, který při výslechu uvedl, že po něm Skála žádal výtvarný sítotisk,²⁹² což byla grafická technika umožňující tisknout text v několika sloupcích i reprodukovat obrázky.²⁹³ Na posledním případě je vidět, jak daleko v 80. letech pokročila technika rozmnožování vyžadující širší distribuci.

---

²⁸⁸Tamtéž, opis 1, s. 9, 13, 17, 22, 24, 31, 36, 139, 144.

²⁸⁹Vyšetřovací spis V-14851 Brno, s. 29-32.

²⁹⁰UHL, *Právo a nespravedlnost očima Petra Uhla*, s. 67.

²⁹¹Vyšetřovací spis V-14851 Brno, s. 151-166.

²⁹²Tamtéž, s. 86-88.

²⁹³HOLEČKOVÁ, *Cesty českého katolického samizdatu 80. let*, s. 100.

4. Konspirace

Snahu, co nejvíce utajovat vlastní činnost před policejními složkami, vyvíjeli opozičně smýšlející jednotlivci i skupiny ve všech dobách. Rozhodně se nejedná jen o fenomén disidentů zemí východního bloku ve dvacátém století. Kapitola chce ukázat, pomocí jakých metod se snažili někteří signatáři Charty ukryvat svoji činnost před „očima“ a „ušima“ Státní bezpečnosti, jak se snažili vzdorovat jejím profylaktickým (preventivním) opatřením, které strategie považovali za funkční a které nikoli, o kterých bytových či venkovních prostorách soudili, že jsou z hlediska „protistátní“ činnosti příliš riskantní a proč, jakou roli sehrála někdy šťastná shoda okolností či ochota některých osob přestat být mlčící většinou a pomoci v náhle nastalé překérní situaci. V textu pracuji s prameny z doby před i po vzniku Charty a Infochu, na čemž lze ukázat, jak se strategie utvářely.

V pramenné základně jsou značná úskalí. Pramenů napsaných samotnými konspirátory o tom, jak se bezprostředně dorozumívali a jaké postupy volili, je z pochopitelných důvodů minimum. Pokud chtěli zanechat co nejméně stop, o svých strategiích nepsali.

Informačně nejrozsáhlejší zdroj shromáždila Státní bezpečnost pomocí různorodých nástrojů. Využívala tři druhy odposlechů:

1) „dlouhodobý prostorový odposlech“ uváděný v materiálech pod zkratkou „TA 111“.²⁹⁴ Jednalo se o zařízení namontované do bytové zdi. Například Václava Havla odposlouchávala StB přes štítovou zeď sousedního bytu, který jí jeho nájemník – voják z povolání – poskytl.²⁹⁵

2) „krátkodobý prostorový odposlech“ vedený pod zkratkou „TA 122“.²⁹⁶ Šlo o štěnice fungující na baterie, které byly umístěny do různých větších předmětů. Vložila-li se štěnice do zásuvkové rozdvojky, vydržela dlouho, neboť baterie byla napájena elektřinou.²⁹⁷

3) „telefonní odposlech a kontrola dálkopisného spojení“, tento odposlech byl vedený pod zkratkou „TA 133“.²⁹⁸

Další klíčový zdroj pro získávání informací představovali tajní spolupracovníci, které StB získala ke spolupráci kombinací nátlaku, výhod a peněžních nabídek. Dále mohla sázet

---

²⁹⁴SCHOVÁNEK, *Svazek dialog. StB versus Pavel Kohout*, s. 383.

²⁹⁵Rozhovor s Františkem Stárkem z 16. 9. 2014, který vedl Marek Suk. František Stárek pracoval po roce 1989 v Bezpečnostní informační službě (BIS) a podílel se na odstraňování odposlouchávacích zařízení.

²⁹⁶SCHOVÁNEK, *Svazek dialog. StB versus Pavel Kohout*, s. 383.

²⁹⁷Rozhovor s Františkem Stárkem z 16. 9. 2014.

²⁹⁸SCHOVÁNEK, *Svazek dialog. StB versus Pavel Kohout*, s. 383.

na nezkušenost řady disidentů, kteří mnohdy nebyli řádně poučeni o tom, jak mají konspirační činnost vyvíjet a jak se zachovat při výslechu²⁹⁹ a nevěděli, jakému protivníkovi budou čelit. Stáli tváří v tvář aparátu, který dokázal shromáždit hodně informací o „prověřované osobě“ (PO) či „nepřátelské osobě“ (NO). Dále disponoval širokou škálou nátlakových metod, jejichž použití mohl podle potřeby odstupňovat. Dokládá to například příprava akce „Izolace“ z roku 1981. Vhodnou kombinací profylaktických pohovorů, výstrah, výslechů a s využitím písemností Charty jakožto kompromitujícího materiálu chtěla Státní Bezpečnost systematicky narušovat její akceschopnost, mařit schůzky, zamezovat distribuci závadových písemností, diskreditovat signatáře před zástupci zastupitelských úřadů kapitalistických států (ZÚ KS), vyvolávat mezi nimi názorové neshody, pochybnosti a obavy z budoucnosti.³⁰⁰

Nevýhodou disidenta bylo i to, že nemohl přesně předvídat tahy informovaného protivníka, a tak se pod silným tlakem dopouštěl chyb a prozrazení příliš mnoha informací.³⁰¹ Přes nejrůznější nástrahy se však nepodařilo komunikaci disidentů zcela narušit, neboť ani sofistikovaný bezpečnostní aparát nebyl všemocný. Nemohl-li disidenta zlikvidovat, snažil se mu život co nejvíce znepríjemňovat a ztěžovat, aby ho tím odradil od další „protistátní“ činnosti. V rámci akce „Asanace“ byli k odchodu ze země donuceni někteří signatáři, kteří se i přes veškeré úsilí StB nenechali zlomit, například Zina Freundová aj. Ani to však nebylo pro režim řešením, neboť se našli další jedinci, připravení v „protistátní“ činnosti pokračovat.

Při analýze všech výše uvedených zdrojů musí historik postupovat s maximální obezřetností. Státní bezpečnost mohla vkládat agentovi do úst sdělení, která neřekl, přenášet některé části poznatků o jedné osobě na osobu jinou, manipulovat s informacemi získanými odposlechem a tím výslednou zprávu různě upravovat. Na druhé straně však tento zdroj nelze považovat za zcela nespolehlivý. Signatáři zakládali konspiraci na vzájemné důvěře. Ta byla na jedné straně nezbytným prostředkem pro to, aby „protistátní“ aktivity dosáhly úspěšnosti. Pohlížet na mnoho osob s podezřením, že spolupracují s tajnou policií, a proto s nimi nekomunikovat, by této snaze také nepomohlo. Na druhé straně tato důvěra znamenala připustit, že se leccos o disidentské práci dozví StB.

Jiným pramenem jsou vzpomínky a rozhovory, které vydali jednotlivci s časovým odstupem. U obou je třeba mít na paměti, že aktér pomocí autocenzurních zásahů mnohdy vytváří sobě příznivější obraz minulosti. K některým osobnostem disentu, například k Otce

---

²⁹⁹Rozhovor s Františkem Stárkem z 16. 9. 2014.

³⁰⁰Fond X. správa SNB pro boj proti vnitřnímu nepříteli. A 36, i. j. 559 - „Návrh projektu celostátně - bezpečnostní akce 'Izolace'“ s. 23-29. Uloženo v ABS ČR.

³⁰¹TESAŘ, Jan: *Zamlčená diagnóza*. Triáda, Praha 2003, s. 37.

Bednářové, Petru Uhlovi a Anně Šabatové se mi podařilo shromáždit více materiálu, což umožňuje napsat o nich samostatnou podkapitolu.

4.1 Příklad Otta Bednářová

Pracovala jako redaktorka Československé televize. Během obrodného procesu v roce 1968 pomáhala s televizním štábem Zvědavé kamery shromažďovat materiály k vykonstruovanému procesu s tzv. „Velkou trockistickou radou Vlk a spol.“. Podařilo se jí získat nejen rozhovory s rodinami postižených aktérů, ale i soudní spis. Tyto události následně přiblížil televizní pořad *Svědectví pro výstrahu*, který si získal široký ohlas.³⁰²

V roce 1969 byla Bednářová z Československé televize propuštěna. Normalizačnímu diktátu se odmítla podrobit a dobrovolně začala přepisovat knihy zakázaných autorů pro samizdatovou edici Petlice, založenou v roce 1973 Ludvíkem Vaculíkem. V jejím rámci přepsala díla Alexandra Solženicyna, George Orwella a dalších.³⁰³ V roce 1977 k tomu přibyly dokumenty Charty a v letech 1978-1979 Infochy. Svou činnost rozvíjela v Praze a na své chatě ve Stříbrných horách nedaleko Havlíčkova Brodu.

Bednářová věděla, že StB její aktivity sleduje a kdykoli může uskutečnit domovní prohlídku jak doma, tak na chatě s cílem zabavit písemný materiál a rozmnožovací techniku. Vzpomíná, že vzhledem k tomu, jak intenzivně se rozepisování zakázaných textů věnovala, k takovým situacím nezdědka docházelo. „Oni třeba přišli v deset večer nebo o půlnoci. Ale také se mi stalo, že jsem se probudila, něco divného se mi zdálo a za mnou stál policajt v zeleném. Já jsem říkala: Co tady děláte?! On mi říkal: Mám náhodou stejné klíče jako vy. Tak jsem ječela, protože jsem byla v noční košili, natáčky na hlavě. Vylítla jsem na chodbu, tam jsem taky ječela, aby to slyšeli všichni. Tam stálo ale deset fízlů, kteří byli v civilu, kteří přišli potom dovnitř do bytu. Můj syn se probudil taky, byli jsme úplně vyjeveni. Přepadli nás a odvezli k výslechům, každého jinam. Přijeli jsme zpátky a měli jsme prokopnuté dveře. To bylo hrozně obtížné období, to musím říct.“³⁰⁴

Po takovýchto nepříjemných a traumatizujících zážitcích hledala způsob, jak lépe zametat stopy. To především znamenalo nenechávat v bytě žádné „závadové“ materiály. Bednářové hodně pomáhali její synové Jan a Jiří, kteří zakoupili starý vůz, do jehož odklápacích ploch v zavazadlovém prostoru písemné materiály v pozdních večerních nebo

---

³⁰²CYSAŘOVÁ, Jarmila: *Já prostě nemohu žít jinak. Česká publicistka Otta Bednářová*. Radioservis, Praha 2010, s. 43-47.

³⁰³Tamtéž, s. 58.

³⁰⁴Rozhovor s Ottou Bednářovou z 6. 2. 2014, který vedl Marek Suk.

nočních hodinách ukládali. V rozhovoru k tomu dodala, že kvůli nenápadnosti zaparkovali auto ve větší vzdálenosti od místa bydliště, ale tak, aby ho neztráceli z dohledu. „Oknem jsme se dívali na jedno stanoviště aut, jak bývá na sídlištích, a tam jsme přesně viděli to auto. Bylo to hodně daleko.“³⁰⁵ Když Státní bezpečnost při domovních prohlídkách nenacházela závadové písemnosti, začala pátrat po tom, kde by mohly být ukryty. Obavy Otky Bednářové z odhalení skrýše řešil znovu její syn Jiří zhotovením nového úkrytu na chatě ve Stříbrných horách. Odsunul od sebe palubky jedné stěny, čímž vytvořil prostor pro odkládání písemností. Ten potom zamaskoval věšákem.³⁰⁶ StB se nedozvěděla ani o jednom z tajných míst, alespoň v protokolech o tom není zmínka.

Na rozepisování textů používala Otky Bednářová více psacích strojů, jeden na knihy vydávané v Petlici, druhý na Infochy a třetí pro vlastní potřebu.³⁰⁷ Agent Vladimír Škutina (TS Historik) potvrdil Státní bezpečnosti na schůzce se svým řídicím orgánem, že Bednářová psací stroje z konspiračních důvodů střídala, někdy si je půjčovala od přátel a převážela je často spolu s písemnostmi z místa na místo.³⁰⁸ Aby na klapkách nezůstaly otisky prstů, které bylo možné setřít, rozbořem odhalit písaře a tyto výsledky následně přiložit k některým vyšetřovacím protokolům, nasazovala si při psaní rukavice.³⁰⁹

V době příprav nějaké oficiální režimní akce panovaly mezi osobami zapojenými do „podvratné“ činnosti obavy, že Státní Bezpečnost bude ve velkém zatýkat a provádět mimořádné preventivní domovní prohlídky nejen v místech bydliště, ale i na chatách. Taková situace nastala v roce 1976 při přípravách XV. sjezdu KSČ, a proto dne 21. ledna 1976 navštívili Petr Uhl okolo 8:45³¹⁰ a Otta Bednářová zhruba po čtvrt na deset³¹¹ Vladimíra Škutinu na jeho pracovišti s tím, aby podobně jako ostatní odnesl ze svého bytu všechny závadové materiály, někde je dobře schoval a nic dále nerozepisoval.

Když se pohybovala po Praze, zjišťovala Bednářová, jestli ji nesledují tajní policisté. Zmínila se o tom před Čeněkem Pražákem - TS „Slávkem“ 23. ledna 1976. Ten předal zprávu svému řídicímu důstojníkovi, který z ní pořídil následující záznam: „Sama prý, když někam jde, obejde 3x blok domu, zajde do domu, kam vůbec nejde, zdrží se tam i 20 min., vyjde, a

³⁰⁵Rozhovor s Otkou Bednářovou z 6. 2. 2014.

³⁰⁶CYSAŘOVÁ, *Já prostě nemohu žít jinak. Česká publicistka Otky Bednářová* s. 59.

³⁰⁷Rozhovor s Otkou Bednářovou z 6. 2. 2014.

³⁰⁸Záznam číslo 78: „Bednářová Ota, Jiří Hájek a Zdeněk Mlynář – zpráva o jejich nepřátelské činnosti.“ Datováno řídicím orgánem po jejím prověření 9. 1. 1976. Viz svazek 761642 MV, 2. část, s. 65.

³⁰⁹CYSAŘOVÁ, *Já prostě nemohu žít jinak. Česká publicistka Otky Bednářová*. s. 63.

³¹⁰Svazek 761642 MV, 2. část, s. 85.

³¹¹Tamtéž s. 89.

když zjistí, že má 100% jistotu, že není sledována, uskuteční návštěvu.³¹² Výše citovaný způsob ověřování byl důvtipný, nelze ho však přeceňovat. Dal se uplatňovat v prostorách mezi bloky domů, kde se mohlo v jednom okamžiku shromáždit malé množství osob, ale nebyla jistota, že se podaří sledovací skupinu odhalit. Policisté byli ve sledovacích praktikách důkladně školeni. Měli zjištěna místa, kde se „objekt“ pohyboval. Jakmile se přiblížili k prostorám, kde se nekoncentrovalo větší množství osob a nešlo splynout s davem, stáhli se. „Objekt“ si jich tak nemusel vůbec všimnout.

Někdy policisté sledovanou osobu náhodně zastavili a legitimovali. To se často stávalo po zveřejnění Charty 77. Otku Bednářovou zastavil policista na autobusové zastávce, když se chystala zajet na návštěvu ke Gertrudě Sekaninové - Čakrtové. Držela velkou nákupní tašku a v ní „měla mnoho materiálů Petlice a také Informace o Chartě.“ Nelze doložit přesný den této události, sama Bednářová to komentovala slovy „Jednou se mi stalo...“.³¹³ Budeme-li považovat za relevantní obsah zprávy, pak k události došlo nejdříve v roce 1978, kdy začaly Infochy vycházet, nejpozději do května 1979, kdy byla Bednářová zadržena za činnost ve Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných.³¹⁴ Bednářová měla štěstí, že policista neprováděl na místě osobní prohlídku a rovnou ji vezl k výsledku. Byla si vědoma hrozby obvinění z podvracení republiky podle § 98 a pobuřování podle § 112, když by při výsledku nechal vyšetřovatel tašku prozkoumat. Proto během jízdy tvrdila, že je nemocná a přemlouvala policistu, aby si před výsledkem mohla zajít k lékaři nechat píchnout injekci. Ten nakonec svolil a zastavil na poliklinice v Podolí. Bednářová vešla do ordinace, v níž byla jen zdravotní sestra Jana Bušlová (používala pro ni krycí jméno „Jitka“ a až do 90. let její pravou totožnost neprozradila).³¹⁵ Bednářová ji požádala o pomoc: „Ona mě znala, protože mi občas píchala injekce, ale nic o mně nevěděla. A já jsem jí řekla: Sestřičko, za dvěma je policajt, musíte něco se mnou udělat, nalepte mi tady náplast. Tak ona mi nalepila náplast. A já jsem říkala: Víte, ale já mám plnou tašku věcí, které se nesmějí, za to bych byla zavřená. A ona vzala tu tašku a chrstla to do takové bílé skříně na nožičkách. A já jsem měla tlustý svetr. Ten jsme nacpaly do té tašky, aby to vypadalo takové mohutné. Já jsem vyšla ven klidně a pokračovala s nimi. Byla jsem vyslychaná. Měla jsem dokonce osobní prohlídku. To bylo velké štěstí. Kdyby u mě cokoli našli, tak jsem šla určitě do lochu dřívě.“³¹⁶

---

³¹²Tamtéž s. 125-127.

³¹³Rozhovor s Otkou Bednářovou z 6. 2. 2014, který vedl Marek Suk.

³¹⁴BLAŽEK, Petr – BURSÍK, Tomáš (ed.): *Pražský proces 1979*. ÚSD AV ČR, Praha 2010, s. 63.

³¹⁵CYSAŘOVÁ, *Já prostě nemohu žít jinak. Česká publicistka Otká Bednářová*, s. 79.

³¹⁶Rozhovor s Otkou Bednářovou z 6. 2. 2014.

Aby nebudila podezření, vrátila se do ordinace podolské polikliniky pro písemné materiály až za dva týdny. „Jitce“ poděkovala, že ji vytáhla z průšvihů, přestože tím sama dost riskovala. Bednářová se jí svěřila, že má se Státní bezpečností delší dobu problémy kvůli distribuci závadových materiálů. „Jitka“ znovu pomohla. Zapůjčila jí klíče od svého družstevního bytu v Metodějově ulici, kam se zatím nechystala stěhovat.³¹⁷ Na místo určení s Bednářovou nejela, pouze ji vysvětlila, jak se tam dostane. V rozhovoru Bednářová uvedla, že tento byt využívala tři čtvrtě roku, do 30. května 1979.³¹⁸

Tím se Bednářové naskytla možnost lépe se skrývat před zraky příslušníků StB, neměli moc možností zjistit, že „Jitčin“ byt obývá někdo, na koho není psán. Sice existovalo riziko, že to bezpečnost pomocí sledování odhalí, avšak v dochovaných záznamech ze sledovací akce nazvané *Anténa II* není nikde uvedena Metodějova ulice, ani žádná zpráva o tom, že se Bednářová zdržuje neznámo kde.³¹⁹ Ani v dochovaných zprávách od tajných spolupracovníků, ani ve vyšetřovacím protokolu vedeném proti členům VONS nic takového vyšetřující strana nezaznamenala. To dokazuje, že Bednářová nejenže dbala na opatrnost, ale měla nepochybně i štěstí. Navíc byla v invalidním důchodu, takže nemusela chodit do práce a nehrozilo jí obvinění z příživnictví. Kvůli nenápadnosti se snažila opouštět prostory bytu co možná nejméně. Při rozhovoru odhadla, že odcházela jednou za pět či deset dní v hodině, kdy usoudila, že jí s největší pravděpodobností nic nehrozí, a to jednak za účelem nákupu potravin v nejbližších obchodech a také kvůli doručení rozepsaných dokumentů a knih Petru Uhlovi, na schůzky do bytů dalších písárek a na schůzky VONS.³²⁰

V domě bydlelo málo obyvatel. Na schodech a ve výtahu na nikoho nenarazila, ani u dveří bytu nikdo nezazvonil, čímž se vyhnula kladení nepříjemných otázek typu, kdy a proč se do bytu nastěhovala, zdali je napsaný na ni. Interiér nebyl vybaven žádným nábytkem s výjimkou šatní skříně v předsíni.³²¹ V takovýchto prostorách by se zvuk psacího stroje rozléhal, což by ji mohlo prozradit. Proto její syn Jiří odhlučnil zdi bytu tak, že podél nich na šňůrách rozvěsil deky. Poté obstaral krabici od automatické pračky, její vnitřek vyplnil polystyrénem a polštářem a na něj uložil psací stroj. Klapání psacího stroje se tím hodně

---

³¹⁶CYSAŘOVÁ, *Já prostě nemohu žít jinak. Česká publicistka Otko Bednářová*, s. 79.

³¹⁷Tamtéž, s. 79.

³¹⁸Rozhovor s Otkou Bednářovou z 6. 2. 2014. Viz též BLAŽEK – BURSÍK (ed.): *Pražský proces 1979*, s. 63.

³¹⁹Svazek s archivním číslem SL – 267 nazvaný *Anténa II* je součástí svazku, který si StB vedla na Otku Bednářovou.

³²⁰Rozhovor s Otkou Bednářovou z 6. 2. 2014

³²¹Rozhovor s Otkou Bednářovou z 6. 2. 2014.

utlumilo. Bednářová se pro jistotu začala věnovat psaní vždy, když osoba bydlící o patro výš nebyla doma, čekala vždy na její odchod do práce.³²²

O konspiračním bytě, kromě jejích synů, jeho právoplatné majitelky a Jiřiny Šiklové nikdo nevěděl. Šiklové se Bednářová svěřila z finančních důvodů. Musela platit 500 korun činžovní poplatek, což její invalidní důchod nedokázal pokrýt. Požádala proto Šiklovou, která měla kontakty s exilem, aby jí pomohla sehnat 500 korun na pravidelné měsíční splátky. Potřebné prostředky posílal Vilém Prečan.³²³

29. května 1979 se chystala Bednářová roznést další várku přepsaného materiálu. Nejprve zamířila do dietní jídelny v ulici Ve Smečkách za Zinou Freundovou.³²⁴ Ta ji upozornila, že Státní bezpečnost okolo sedmé hodiny ranní zatkla většinu členů VONS, u Havla, Uhla, Bendy a dalších probíhaly domovní prohlídky. Bednářové bylo jasné, že se bude StB shánět také po ní. Okamžitě se vrátila uklidit konspirační byt. Ze šňůr sundala deky, psací stroj zamkla do skříně, velkou krabici na pračku odnesla do koupelny, zničila všechny přebytečné papíry, veškeré písemnosti vzala s sebou a byt zamkla. Poté se stavila v Thomayerově nemocnici, na pracovišti Jiřiny Šiklové, které oznámila, že se jde nechat zatknout. Předala jí dokončené i nedokončené opisy s žádostí, aby je roznesla a aby do zahraničí poslala zprávu, že Státní bezpečnosti udělala zátah proti členům VONS. Vrátila zdravotní sestře Janě Bušlové klíče od bytu. Následně přespala u svého syna Jiřího a 30. května 1979 odjela do místa svého bydliště v Novohradské ulici, kde ji policisté zatkli.³²⁵

Za činnost ve VONS byla v říjnu 1979 odsouzena na tři roky nepodmíněně. Kvůli zdravotním komplikacím, lékařsky potvrzeným, jí byl výkon trestu 26. září 1980 přerušen a Bednářová byla propuštěna.³²⁶ Po návratu z vězení se zotavila, ale již se přepisování příliš nevěnovala. V rozhovoru to zdůvodnila tím, že jí jednak scházely „kontakty na určité lidi“ a jednak se této činnosti začali věnovat jiní. Zaměřila se na pomoc rodinám zatčených disidentů.³²⁷

---

³²²Rozhovor s Otkou Bednářovou z 6. 2. 2014. Viz též: CYSAŘOVÁ, *Já prostě nemohu žít jinak. Česká publicistka Otko Bednářová*, s. 79.

³²³Rozhovor s Otkou Bednářovou z 6. 2. 2014.

³²⁴Svazek 722097 MV s krycím jménem „Zina“, 1. část s. 43-45. Uložen v ABS ČR.

³²⁵Rozhovor s Otkou Bednářovou z 6. 2. 2014.

³²⁶CYSAŘOVÁ, *Já prostě nemohu žít jinak. Česká publicistka Otko Bednářová*, s. 106.

³²⁷Rozhovor s Otkou Bednářovou z 6. 2. 2014.

4.2 Příklad Petr Uhl a Anna Šabatová

Manželům věnovala Státní bezpečnost velkou pozornost, protože se zapojovali do opozičních aktivit bezprostředně po potlačení obrodného procesu. Zprávy o jejich konspiračních praktikách pocházejí jednak z Uhlových pamětí, z rozhovorů, které jsem s oběma manžely vedl, ze záznamů sledování a ze zpráv tajných spolupracovníků StB. Těmi byli například Věra Vránová, Vladimír Škutina, Antonie Bořová, Egon Čierný.

Anna Šabatová s ostatními členy své rodiny, svým otcem, bratrem a dalšími lidmi participovala na letákové akci. Na letáku byla otištěna výzva „Občané!“ a psalo se v ní, že neúčastnit se plánovaných voleb v listopadu 1971 není v rozporu se zákonem. Vládnoucí garnitura tuto akci vyhodnotila jako snahu narušit klidný průběh voleb, a proto nechala na přelomu let 1971-1972 zatknout 140 lidí.³²⁸ Šabatové bylo v té době dvacet let, byla vyloučena ze studia dějepisu a filozofie na filozofické fakultě v Brně a odsouzena ke třem letům odnětí svobody nepodmíněně.³²⁹ Ve vězení strávila dva roky a jeden měsíc.³³⁰ Po propuštění se nadále podílela na disidentských aktivitách.

Petr Uhl patřil k hlavním postavám Hnutí revoluční mládeže (HRM), které představovalo jednu z nejvýznamnějších posrpnových opozičních skupin a jehož členové se jako jedni z prvních stavěli na odpor proti Husákovu vedení.³³¹ Hnutí působilo výhradně v Praze a k jeho hlavním aktérům patřili vysokoškolští studenti, kteří se angažovali v politickém dění na svých fakultách. Nejvíce v něm byli zastoupeni studenti FF UK v Praze – Jan Frolík, Petruška Šustrová, Vavřinec Korčíš, Jaroslav Suk a Egon Čierný,³³² kteří později participovali na aktivitách Charty. Za klíčový úkol si hnutí vytyčilo „antibyrokratickou revoluci“ – proces, vedoucí k uskutečnění systému samosprávy ve všech oblastech společenského života, v němž by neexistoval parlamentarismus a tajná diplomacie, v němž by právo rozhodovat o výrobních prostředcích neměla KSČ, nýbrž kolektivy pracujících a každý jedinec by dosáhl plné seberealizace. Nakonec by zmizel stát se všemi svými funkcemi. Za nezbytné bylo považováno vytvoření prostoru pro názorovou konfrontaci dělníků, organizování politických diskusí pro širší veřejnost, umožnění názorové svobody, šíření

---

³²⁸OTÁHAL, *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*, s. 66.

³²⁹CÍSAŘOVSKÁ – PREČAN, *Charta 77, Svazek III.*, ÚSD AV ČR, s. 329.

³³⁰KANTŮRKOVÁ, Eva: *Sešly jsme se v této knize*. Toužimský a Moravec, Praha 1991, s. 70.

³³¹PAŽOUT, Jaroslav (ed.): *Hnutí revoluční mládeže 1968-1970*. ÚSD AV ČR, Praha 2004, s. 30.

³³²Tamtéž, s. 8.

věcných informací všemi prostředky a vytvoření jednoty s ostatními příslušníky mládeže pomocí společných politických akcí.³³³

Vedení komunistické strany tyto snahy vyhodnotilo jako pokusy o rozvracení normalizovaného řádu a nařídilo bezpečnostním složkám, prokuratuře a soudu podniknout odpovídající opatření. Na přelomu let 1969-1970 proběhlo zatýkání hlavních aktérů HRM, doprovázené sérií domovních prohlídek. Po dlouhých průtazích senát Městského soudu v Praze vynesl rozsudek nad sedmnácti obviněnými. Petru Uhlovi, jenž „byl hlavním organizátorem ilegální organizace Hnutí revoluční mládeže“, spolupodílel se na vytvoření organizační struktury a patřil k hlavním distributorům písemných materiálů,³³⁴ byl vyměřen nejvyšší trest – 4 roky odnětí svobody nepodmíněně. Sibylle Plogstedtová dostala 2,5 roku nepodmíněně, zbytek stíhaných odcházel od soudu s nižšími tresty podmíněnými i nepodmíněnými.³³⁵

Těsně před Uhlovým zatčením v listopadu a prosinci 1969, ale i po jeho propuštění od července do listopadu 1974, od dubna do září 1975, od srpna do září 1976 a v letech 1977 – 1979 ho Státní bezpečnost jako „objekta“ s krycími jmény „Florenc“ a „Skupina“ sledovala s cílem zjistit, s kým se schází a jak plánuje „nepřátelskou“ činnost.³³⁶ Kromě výčtu míst – bydliště, ulice, restaurace, obchodní domy, zastávky městské hromadné dopravy, kolem nichž se „objekt“ pohyboval – svazek obsahuje informace o Uhlových snahách o kontrasledování (pojem disidenta Františka Stárka). Uhl se chtěl sledovací skupině ztratit, což bylo hodně těžké, neboť její členové prošli výcvikem, věděli, jak v které situaci reagovat, a dokázali se přizpůsobovat náhlým změnám. Využívali ručně nakreslené plány okolí bydliště sledovaného člověka. V něm se rozestavili podle toho, jak si to žádala situace. Přes všechny přípravy však dokázal Uhl sledovací skupině hodně komplikovat práci.

Ve svazku jsou hojně zastoupeny formulace, které dokládají jeho obezřetnost. Nejprve strávil několik minut před domovními dveřmi pozorováním okolí. Když procházel ulicí nebo opouštěl nějaký dům, často se ohlížel, zdali není někým sledován. Někdy náhle zrychlil chůzi, nebo se dal do běhu a hledal osobu, která udělala to samé. Přecházel z jednoho konce ulice na druhý a vracel se „bezdůvodně“ do míst, kterými už prošel,³³⁷ a schovával se za rohy domů.³³⁸

---

³³³Viz zakládající manifest Hnutí revoluční mládeže z 2. 12. 1968. Tamtéž, s. 41-43.

³³⁴Hlášení Správy vyšetřování StB Ministerstva vnitra ČSR o výsledcích vyšetřování členů HRM. Tamtéž, s. 89.

³³⁵Tamtéž, s. 25.

³³⁶Fond SL/MV, svazek s názvem „Skupina“, v němž je Petr Uhl objektem sledování. Uložen v ABS ČR.

³³⁷Svazek s názvem „Skupina“ 2. část, s. 40.

³³⁸Tamtéž, 2. část, s. 64.

Naskočila-li na přechodu červená, kontroloval lidi stojící vedle něho či za ním. Podle záznamu se mu údajně odhalit člena sledovací skupiny nepodařilo.³³⁹ Estébáci přesto kvůli riziku odhalení přistoupili raději ke sledování na větší vzdálenost³⁴⁰ a často se za pomoci maskování střídali.³⁴¹ I tak vždy nedokázali zabránit Uhlovu nečekanému zmizení, což v hlášení vyjádřili krkolomnou formulací, že „při některých velmi násilných kontrolách objektu nelze provádět konspirativní sledování bez ztráty objektu.“³⁴² Vešel-li Uhl do restaurace, jídelny, nebo kavárny, vždy si sedal do míst, odkud měl přehled o dění v celé místnosti a u vchodu.³⁴³ Chystal-li se telefonovat z budky, nezačal okamžitě vytáčet číslo, nýbrž několik minut kontroloval, zdali některý z kolemjdoucích neobchází dokola nebo nezůstává stát na jednom místě.³⁴⁴ Do sluchátka nesděloval nic bližšího, což dokládá záznam z odposlechu: „V pondělí jsem měl dvě schůzky, včera jednu a dnes mám zase. Spoj mě aspoň s těmi holkami, do telefonu se přece jména neříkají.“³⁴⁵

Po zveřejnění Charty nechala StB Petra Uhla intenzivně sledovat jako jednoho z jejich nejaktivnějších signatářů. Počet záznamů o něm rostl, jsou datovány ke každému měsíci v roce. A sledovací skupiny přešly ze skrytého k otevřenému sledování. Uhl na to zareagoval změnami ve strategii své činnosti. Když se například vracel domů, vybíral si jednosměrné ulice, a to vždy ze strany, kde byla umístěna značka zákazu vjezdu, aby za ním nemohla jet hlídka. Nadále se, pokud to bylo možné, snažil ztratit sledovací skupině z dohledu.³⁴⁶ Někdy se spolu s dalšími signatáři spoléhal na to, že se mu v pozdních večerních hodinách za zmenšené viditelnosti podaří hlídce uniknout vlastním autem.³⁴⁷ Co se týkalo jeho zaměstnání, nechtěl vyvolávat zbytečné konflikty. Věděl, že policisté mohou kdykoli provést prohlídku na pracovišti a postarat se o jeho výpověď. Proto jim tentokrát oznámil místo zaměstnání, délku pracovní doby a neopomněl se zmínit o služebních výjezdech mimo hlavní město.³⁴⁸ V této souvislosti stojí také za zmínku „kontrasledovací“ strategie jeho manželky při cestování metrem. Ve stanici nevystupovala okamžitě po otevření dveří, ale počkala si, až

---

³³⁹Tamtéž, 2. část, s. 20.

³⁴⁰Tamtéž, 2. část, s. 41.

³⁴¹Tamtéž, 2. část, s. 68.

³⁴²Tamtéž, 2. část, s. 68.

³⁴³Tamtéž, 2. část, s. 18.

³⁴⁴Tamtéž, 1. část, s. 15.

³⁴⁵Tamtéž, 1. část, s. 35.

³⁴⁶Záznam je datován do března 1977. Tamtéž, část 2a, s. 21.

³⁴⁷Záznam je datován do března 1978. Tamtéž, část 3, s. 104.

³⁴⁸Tamtéž, část 2a, s. 51.

doznělo hlášení o ukončení nástupu a výstupu. Jakmile se dveře začaly zavírat, rychle vystoupila. Pokud někdo udělal to samé, Anna Šabatová věděla, že je sledována.³⁴⁹

Při setkáních konaných u nich v bytě Uhl nepolevoval v opatrnosti, neboť si nemohl být jist, jestli někdo z jeho přátel nebo jejich známých nespolupracuje s StB. To byl případ Antonie Bořové, kandidátky tajné spolupráce (KTS) s krycím jménem „Táňa“, která Petra Uhla poznala díky svému kamarádskému vztahu se Zinou Freundovou.³⁵⁰ „Táňa“ referovala 19. září 1977 svému řídicímu důstojníkovi Rostislavu Blažkovi o setkáních. Uhl na nich byl nejvýraznější osobou, uplatňující výborné organizační schopnosti. Zároveň se choval vůči přítomným nedůvěřivě, příliš nemluvil, zdráhal se použít telefon ze strachu, že je odposloucháván. Takto přísnou konspirací byl podle Bořové pro smích některým signatářům.³⁵¹ Málo se svěřoval i své ženě Anně Šabatové, kterou si podle estébácké interpretace vzal z vypočítavých důvodů, neboť se jednalo o „někoho poznamenaného, jako je sám.“³⁵²

Strategie jeho obezřetnosti se osvědčila, což potvrzuje obsah sdělení. „Táňa“ nebyla schopná řídicímu důstojníkovi sdělit nic bližšího o tom, jaké materiály měl Uhl doma, jaké se chystal rozepisovat a koho do toho chtěl zapojit. Nebylo však možné takto postupovat trvale, neboť člověk jednak nemůže jen mlčet a pořád zůstat ostražitý a jednak by ho přílišná převaha konspirace postupně dostávala do izolace, což by se odrazilo v nedostatečných výsledcích práce v Chartě.³⁵³

To se potvrdilo velmi záhy. 26. září 1977 zasáhla StB nečekaně proti Uhlovi, tedy ani ne týden po „Tánině“ výpovědi. Uhl byl odveden do cely předběžného zadržení (CPZ), kde ho vyšetřovatel vyslýchal téměř třicet hodin.³⁵⁴ Tajní policisté také věděli, že ve stejný den byla Anna Šabatová u Okresního soudu v Ústí nad Labem, kde se konal proces s disidentem Janem Princem. Celou cestu do Prahy ji sledoval policejní vůz. Jakmile dorazila před dům, předložili jí povolení k domovní prohlídce.³⁵⁵ Ta trvala zhruba 6 hodin a bylo při ní zabaveno

---

³⁴⁹Rozhovor s Annou Šabatovou z 15. 1. 2014, který vedl Marek Suk.

³⁵⁰Svazek k Antonii Bořové, sign. 783116 MV, 1. část, s. 53.

³⁵¹Tamtéž, s. 55.

³⁵²Tamtéž, s. 55.

³⁵³Rozhovor s Františkem Stárkem z 16. 9. 2014, který vedl Marek Suk.

³⁵⁴Situační zpráva o Chartě 77 od 10. srpna do 12. října. In: CÍSAŘOVSKÁ – PREČAN, *Charta 77*, Svazek III., s. 121-122.

³⁵⁵Záznam ze schůzky Antonie Bořové a řídicího důstojníka Rostislava Blažka z 5. 10. 1977. Sign. 783116 MV, 1. část, s. 57. Bořová neměla zprávy od Petra Uhla, nýbrž od Ziny Freundové.

více než 30 kusů samizdatových časopisů, knih a rukopisů.³⁵⁶ Po jejím skončení Šabatová údajně prohlásila, že by písemnosti zničila, kdyby věděla, kde je její manžel schovával.³⁵⁷

Tím to však neskončilo. Od tohoto dne byl Uhl podroben neustálé ostraze, což znamenalo, že už od časného rána až do 20. hodiny hlídkovali před jeho bytem dva příslušníci SNB, v noci pak jenom jeden. Do bytu pouštěli po předchozím legitimování dva, maximálně tři lidi. Výjimku z počtu tvořili členové rodiny. Mimopražským a někdy i cizincům zůstal přístup odepřen. Chystal-li se Uhl byt opustit, uniformovaný policista s ním šel až před venkovní dveře, kde gestikulací dával pokyny policejním hlídkám v civilu, které parkovaly ve vozech.³⁵⁸ StB ostatně takto sledovala i jiné přední signatáře, například Václava Havla. Příjezdovou cestu na jeho chalupu na Hrádečku u Trutnova zablokovala na jednom konci hromadou šterku a na druhém konci umístěním značky zákazu vjezdu. Kdo zákaz porušil, byl legitimován, případně zbaven technického či řidičského průkazu. Jakmile Havel opustil chalupu, sledovala jej hlídka.³⁵⁹

Po takovéto zkušenosti měl Uhl obavy z toho, co se stane příště. Na oslavě svých narozenin 15. října 1977 proto neprobíral žádné záležitosti Charty.³⁶⁰ Dalšího setkání, které proběhlo o pět dní později, se zúčastnilo více přátel – Zina Freundová, Rudolf Battěk, Věra Vránová, Jan Bednář, Ivan Dejmal, manželé Jaroslav a Dagmar Sukovi, Karel Trenta a Jan Ruml a Antonie Boťová. Větší počet přítomných dokazuje, že přísný policejní dohled nefungoval každý den. Nelze vyloučit, že tím StB sledovala nějaký záměr. Uhl před ostatními vyjádřil obavy, že ho chce Státní bezpečnost „namočit do nějaké trestné činnosti, aby mohl být odsouzen a tím vyřazen z činnosti.“³⁶¹ Domníval se, že čeká na vhodnou záminku pro provedení další domovní prohlídky, aby získala další kompromitující materiály a následně jej zadržela a zatkla. Proto se rozhodl, že během výročí říjnové socialistické revoluce a dalších oficiálních akcí nebude rozepisovat materiály Charty, psát dopisy státním orgánům, ani

---

³⁵⁶Situační zpráva o Chartě 77 od 10. srpna do 12. října. In: CÍSAŘOVSKÁ – PREČAN, *Charta 77*, Svazek III., s. 121-122.

³⁵⁷Záznam ze schůzky Antonie Boťové a řídícího důstojníka Rostislava Blažka z 5. 10. 1977. Sign. 783116 MV 1. část, s. 57.

³⁵⁸UHL, *Dělal jsem, co jsem považoval za správné*, s. 240-241. TÝŽ: Situační zpráva o Chartě 77 od 10. srpna do 12. října, In: CÍSAŘOVSKÁ – PREČAN, *Charta 77*, Svazek III., s. 121-122.

³⁵⁹SUK, *Politika jako absurdní drama. Václav Havel v letech 1975-1989*, s. 122.

³⁶⁰Záznam ze schůzky Antonie Boťové a řídícího důstojníka Rostislava Blažka z 20. 10. 1977. Sign. 783116 MV 1. část, s. 63.

³⁶¹Tamtéž, s. 65.

organizovat solidární akce.³⁶² Pokud usoudil, že není jiná možnost, materiály raději spálil, aby nepadly do nesprávných rukou.³⁶³

Pojal přirozeně podezření, že někdo z lidí, s nimiž se pravidelně vídal, tajně spolupracuje se Státní bezpečností a že je odposloucháván. Ani v jednom z předpokladů se nemýlil. Ve zdi nad manželskou postelí měl nainstalovány dva mikrofony, které odstraňovali po sametové revoluci František Stárek se Zdeňkem Vodsloněm.³⁶⁴ Ačkoli nejsou k dispozici záznamy zachycené tímto odposlechem, nelze vyloučit, že jeho prostřednictvím se tajná policie dozvěděla dost informací.

Další důležitý zdroj informací o Petru Uhlvi a Anně Šabatové představovala Věra Vránová, kterou StB získala pro tajnou spolupráci a vedla ji pod krycím jménem „Petra“.³⁶⁵ Vázací akt podepsala 31. března 1978 v kavárně hotelu Vítkov za přítomnosti podporučíka Zdeňka Šípka a majora Jaroslava Macháčka.³⁶⁶ Zprávy však podávala svému řídicímu důstojníkovi Zdeňku Šípkovi již v říjnu předcházejícího roku.³⁶⁷ U mnoha signatářů Charty měla plnou důvěru. Uhl ji údajně nazýval „pravícovou exponentkou“.³⁶⁸ Uhl spolu s dalšími signatáři někdy i v jejím bytě v Cimburkově ulici projednávali záležitosti Charty a VONS a Vránovou pověřoval důležitými organizačními a distribučními úkoly,³⁶⁹ které jsou ve státně-bezpečnostních záznamech podrobně popisovány spolu se zlomky některých konspiračních strategií.

Ve svém bytě hledal Uhl místo, kde by unikl z dosahu odposlechu. Domníval se, že ten je nainstalován v prostorách bytu, kde se koncentruje nejvíc lidí, tj. v obývacím pokoji, kuchyni a někdy v ložnici. Chtěl-li s někým projednávat obsah Infochu a jiné záležitosti Charty, šel s ním do koupelny.³⁷⁰ Anna Šabatová a Jan Ruml tuto praxi v rozhovoru potvrdili

---

³⁶²Tamtéž, s. 65.

³⁶³Svazek vedený k Jiřímu Němcovi, sign. 749386 MV 1-5, část 5, s. 111-113. Uložen v ABS ČR.

³⁶⁴Rozhovor s Františkem Stárkem z 16. 9. 2014, který vedl Marek Suk.

³⁶⁵K její osobě jsou dochovány tyto svazky: 1) sign. 668653 MV, z konce šedesátých a první poloviny sedmdesátých let. Tehdy byla Vránová členkou tzv. Dubček-klubu, který se hlásil k obrodnému procesu. 2) sign. 675034 MV z první poloviny sedmdesátých let, v němž Vránová figuruje jako kandidát tajné spolupráce (KTS) s krycím jménem „Klára“. 3) sign. 797243 MV, což jsou zprávy o činnosti signatářů Charty 77. Zde je Věra Vránová označována za prověřeného tajného spolupracovníka s krycím jménem „Petra“.

³⁶⁶Svazek k Věře Vránové, sign. 797243 MV, 2. část, s. 141.

³⁶⁷Petr Blažek, Krycí jméno „Petra“. Archivní dokumenty o spolupráci Věry Vránové se Státní Bezpečností. In: PAŽOUT, Jaroslav (ed.): *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Politická perzekuce, opozice a nezávislé aktivity v Československu v letech 1978-1989*, č. 1., s. 81.

³⁶⁸Tamtéž, č. 2., s. 150.

³⁶⁹Rozhovor s Janem Rumlem z 6. 10. 2014, který vedl Marek Suk.

³⁷⁰Tamtéž, 2. část, s. 151.

a dodali, že se plným proudem pouštěla voda, čímž se měl odposlech zahltit a učinit obsah dialogu, vedeného v tichosti, nesrozumitelným.³⁷¹ Za další neodposlouchávané prostory se považovala půda³⁷², sklep, balkon v mezipatře³⁷³ a také prostor na schodech pod střechou i na půdě.³⁷⁴ Pozoruhodnou skutečností je, že tyto details nejsou obsaženy ve svazku StB. To dokládá, že „Petra“, již si StB pochvalovala jako „velmi kvalitního TS“,³⁷⁵ nemohla zjistit úplně všechno. Neuniklo jí, že se Uhl nebo jeho žena odebrali něco prodiskutovat do koupelny, jít tam však nemohla, pokud se nechtěla vystavovat riziku dekonspirace.

Pokud StB tvrdě zasáhla proti některým signatářům, jak tomu bylo třeba 28. ledna 1978 na plese železničářů, měl Uhl důvod očekávat v dohledné době domovní prohlídku. Proto předal Vránové některé texty s žádostí, aby je u sebe dočasně uschovala. Byly to: fejeton Václava Bendy s názvem „Neprošli“ a text „Naléhavá výzva“ Petrušky Šustrové (oba dokumenty se staly součástí Informací o Chartě 1978/2); fejeton Jaroslava Suka s názvem „Jak jsem viděl ples 28. 1. 1978“, otevřený dopis Pavla Kohouta Lubomíru Štrougalovi, „Zpráva o průběhu večera 28. 1. 1978“ od Otky Bednářové, opis otevřeného dopisu ministru Obzinovi od Marie Brabencové a Michala Matzenauera. Vránová je všechny 3. února odnesla svému řídicímu důstojníkovi.³⁷⁶ Ten nechal pořídit fotokopie a 8. února jí dokumenty vrátil.³⁷⁷

Koncem března 1978 se Uhl dle „Petřiny“ zprávy rozhodl odjet i se zbytkem rodiny do Brna za příbuznými, aniž by to StB zaregistrovala. Kromě dodržení obvyklých rodinných zvyků chtěl s brněnskými signatáři projednat záležitosti Charty.³⁷⁸ 24. března se dohodl s Vránovou, že pokud se mu podaří setřást „operativní pracovníky“, ukryje se v jejím bytě. Vránová mu půjčila klíče. Uhl neuvedl podrobnosti, jak se chce ztratit hlídce z dohledu.³⁷⁹ Podle sledovacího svazku se však v posledních březnových dnech ani neztratil z dohledu StB, ani neodcestoval do Brna. Nelze vyloučit, že sdělil Vránové jiné datum záměrně. StB věděla, že Uhl s rodinou byli doma ještě 4. dubna 1978, ale nazítří jí zmizeli z dohledu i z doslechu.

---

³⁷¹Rozhovor s Annou Šabatovou z 15. 1. 2014 a s Janem Rumlem z 6. 10. 2014.

³⁷²UHL, *Dělal jsem, co jsem považoval za správné*, s. 248.

³⁷³Rozhovor s Petrem Uhlem z 16. 11. 2013.

³⁷⁴Rozhovor s Annou Šabatovou z 15. 1. 2014.

³⁷⁵Svazek k Věře Vránové, sign. 797243 MV, 2. část s. 94.

³⁷⁶Tamtéž, 2. část s. 179.

³⁷⁷Tamtéž, 2. část, s. 181.

³⁷⁸Tamtéž, 2. část, s. 188.

³⁷⁹Tamtéž, 2. část, s. 189.

Na základě této skutečnosti bylo sledování přerušeno.³⁸⁰ Lze předpokládat, že se rodině podařilo odjet, aniž to StB zaregistrovala.

29. května 1979 byl Petr Uhl v rámci velkého zátahu proti členům VONS zadržen. Následně byl vzat do vyšetřovací vazby a po soudním přelíčení ve dnech 22. – 23. října odsouzen podruhé k nepodmíněnému trestu ve výši 5 let.³⁸¹ K tomu spolu s dalšími zdroji hojně přispěla i Věra Vránová, která patřila k velmi aktivním tajným spolupracovníkům. Od podepsání vázacího aktu do dekonspirace v dubnu 1987 se zúčastnila celkem 625 schůzek s řídicím orgánem, při nichž předala 905 zpráv. Výdaje za dobu spolupráce činily na 58 289 korun, z toho 46 236 korun byly odměny.³⁸²

Během svého pětiletého pobytu ve vězení patřil Uhl k těm, kteří dokázali nejrůznějším nátlakům odolat. Dokládají to operativní svodky správy SNV (Sboru nápravné výchovy) z let 1980-1982, podle nichž Uhl nikde neprojevil sebekritiku, ani nehodlal s protirežimními aktivitami po propuštění přestat. Kromě toho se uměl ovládat a získat si respekt běžných vězňů. V pamětech k tomu uvedl toto: „To je relativní. Nikdy jsem se nedostal do stavu, že bych potřeboval psychiatrickou pomoc.“³⁸³

Vyšetřovatelé, vědomi si těchto skutečností, se snažili Uhla přesvědčit, aby se vystěhoval z ČSSR. Podle operativní svodky z 8. července 1980 byl Uhl odhodlán tento krok uskutečnit bezprostředně po propuštění, což dopisem oznámil své manželce. Údajně se jednomu odsouzenému „svěřil, že na vystěhování bude trvat, protože prý má již věk a to značné vypětí zde ho již unavuje.“³⁸⁴ V rozhovoru v roce 2009 to však odmítl s argumentem, že o tom „přímou neuvvažoval.“ Připustil, že se ho někdy zmocňovaly „defetistické“ pocity, které ho přiměly napsat své ženě do dopisu dotaz, zdali by se nemělo o vystěhování uvažovat. Ta se však postavila proti. Zdůvodnila to tím, že z exilu by mohli na Chartu působit daleko omezeněji, než když zůstanou v zemi. Pokud by Uhl přesto chtěl odejít do exilu, ona sama by hodně váhala. Tím veškeré úvahy o emigraci skončily.³⁸⁵

Uhl jednal tak, aby neuškodil ani svým zatčeným kolegům z Charty a VONS a ani těm, kteří zůstali na svobodě. Při výsleších odbýval otázky vyšetřovatele formulí: „odmítám

---

³⁸⁰Svazek sledování s názvem „Skupina“, 3. část, s. 139.

³⁸¹BLAŽEK – BURSÍK (ed.), *Pražský proces 1979*, s. 13.

³⁸²Petr Blažek, *Krycí jméno „Petra“*... In: PAŽOUT, *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Politická perzekuce, opozice a nezávislé aktivity v Československu v letech 1978-1989*, č. 1., s. 81.

³⁸³UHL, *Dělal jsem, co jsem považoval za správné*, s. 322.

³⁸⁴Operativní svodka SNV o situaci vybraných vězňů v červnu 1980. BLAŽEK – BURSÍK (ed.), *Pražský proces 1979*, s. 320-321.

³⁸⁵Rozhovor s Petrem Uhlem z 12. 2. 2009, který vedl Tomáš Bursík. Tamtéž, s. 321.

se vyjádřit“ a odvolával se na právo neposkytnout výpověď.³⁸⁶ V NVÚ na Mírově a Vinařicích velmi rychle pochopil, že se okolo něho pohybuje mnoho agentů a špehů, kterými dozorcí obklopovali politické vězně, aby získali kompromitující informace. V pamětech to hodnotí jako zásadní rozdíl oproti prvnímu pobytu ve vězení z konce šedesátých a začátku sedmdesátých let, kdy v krátkém mezidobí po obrodném procesu ještě nebyla vybudována síť agentů.³⁸⁷ Proto si vězně k rozhovoru důkladně vybíral a slova volil velmi opatrně. Události (hovořilo se například o politickém a ekonomickém vývoji v zemích východního bloku) komentoval velmi obecně, vyhýbavě nebo vůbec³⁸⁸ a vyvaroval se uvádění konkrétních osob a údajů.³⁸⁹

Podle osobního vězeňského spisu z 9. září 1981 byl Uhl mezi vězni oblíben.³⁹⁰ Radil jim, jak se vyjadřovat, aby výrok nebyl postižitelný, jak správně podávat stížnosti nebo odvolání. Někdy jim pomáhal jejich znění formulovat.³⁹¹ Vždy se však držel zásady, že vlastní rukou nic nenapíše. Pokud vězeň dostatečně neovládal psaní, musel zavolat na pomoc někoho, kdo psal podle Uhlova diktátu.³⁹² Podle svodky při sčítacích nástupech a v době stravování oslovoval Uhl vězně, kteří udržovali kontakty s civilními zaměstnanci, s žádostí, zdali by nedoručili vzkazy. Měl se seznámit „s odsouzeným Zakouřilem, který mu dával typy na odsouzené, jimž v brzké době končí trest a budou propuštěni, anebo na odsouzené, kteří mají být přemístěni do jiného ústavu.“³⁹³ Podle svodky prý Zakouřila „dirigoval“ tak, aby mu nacházel vězně ochotné pašovat ven zprávy, či dokonce písemnosti.³⁹⁴ V rozhovoru z roku 2009 označil tato tvrzení za nepravdivá a zdůvodnil to, že nebylo v tamních podmínkách myslitelné úkolovat ostatní vězně. Pokud navazoval s někým kontakty za účelem posílání vzkazů ven, byli to pracovníci vězeňské operativy.³⁹⁵ Podobným argumentem vyvracel tvrzení, že si prý zhotovoval tabulku na šifrování zpráv a že chtěl využívat tajnopis při

---

³⁸⁶Vyšetřovací spis proti členů VONS, sign. ZV 485 MV, 7. část.

³⁸⁷UHL, *Dělal jsem, co jsem považoval za správné*, s. 319.

³⁸⁸Operativní svodka SNV o situaci vybraných vězňů v červnu 1980. BLAŽEK – BURSÍK (ed.), *Pražský proces 1979*, s. 318-320.

³⁸⁹Operativní svodka SNV o situaci vybraných vězňů v únoru 1980. Tamtéž s. 306-308.

³⁹⁰Tamtéž, s. 374.

³⁹¹Tamtéž, s. 311.

³⁹²UHL, *Dělal jsem, co jsem považoval za správné*, s. 323.

³⁹³Operativní svodka SNV o situaci vybraných vězňů v lednu 1981. BLAŽEK – BURSÍK, Tomáš (ed.), *Pražský proces 1979*, s. 345.

³⁹⁴Operativní svodka SNV o situaci vybraných vězňů v březnu 1981. Tamtéž, s. 351.

³⁹⁵Rozhovor s Petrem Uhlem z 12. 2. 2009, který vedl Tomáš Bursík. Tamtéž, s. 347 a 353.

povolené korespondenci, k čemuž si nechal vlastní ženou poslat v potravinovém balíčku modrou skalici ukrytou ve vitaminovém preparátu.³⁹⁶

Když byl 28. května 1984 propuštěn,³⁹⁷ byl na tom fyzicky a psychicky velmi dobře. Ihned si začal dělat přehled o současné situaci v Chartě,³⁹⁸ a to četbou starých čísel Infochu a dotazováním disidentů, kteří zůstali na svobodě a nevystěhovali se.³⁹⁹ Když se v září 1984 znovu zapojil do tvorby a distribuce Infochu, narážel na nedůvěru některých členů VONS. Petruška Šustrová mu vytýkala, že není dostatečně opatrný, a StB se proto dozvídá příliš mnoho. Nesdělila mu a spolu s ní ani jiný člen VONS, kdy se koná setkání ediční komise, na níž se rozhodovalo o definitivní verzi jednotlivých sdělení.⁴⁰⁰ Jak konstatují dokumenty StB, tyto rozpory zakrátko pominuly a Uhl se znovu zařadil mezi hlavní a dobře poučené představitele a organizátory VONS, jejichž konspirační strategie byly účinné. Ostatním členům oznamovali den a místo konání schůzky „zpravidla v předvečer jejího konání.“ Důkazem poučení byla také témata, která se probírala a schvalovala – například vypracování textu o tom, jak se chovat při výslechu. Příslušník StB to shrnul takto: „S ohledem na důsledné používání konspirativních metod práce VONSem je značně omezena možnost získávání kvalitní procesní dokumentace (např. na vydávané materiály se jejich autoři nepodepisují a ani nezveřejňují svá jména, nerozšiřují originály materiálů apod.), která takřka chybí. Činnost VONS je zjišťována téměř výlučně operativní cestou [tj. pomocí agentů, jimž bylo nyní obtížnější dávat úkoly - pozn. aut.] Část sdělení byla ministerstvu vnitra postoupena některými státními orgány a takto legalizována.“⁴⁰¹

Roku 1987 ztratila Státní bezpečnost po deseti letech Věru Vránovou, jednu z nejvytěžovanějších agentek působících v Chartě a VONS. Podle Uhlových pamětí i z rozhovorů s dalšími aktéry měla dekonspirace „Petry“ rysy detektivky. Anna Šabatová sdělila svému manželovi, že během jeho pobytu v kriminále si někdo odnesl z jejich bytu třikrát nemalou částku peněz, které ležely volně v zásuvce stolu. Ačkoli se složení návštěvníků

---

³⁹⁶ *Operativní svodka SNV o situaci vybraných vězňů v lednu 1980.* Tamtéž, s. 302, Rozhovor s Petrem Uhlem z 12. 2. 2009, který vedl Tomáš Bursík. Tamtéž, s. 305.

³⁹⁷ Tamtéž, s. 398.

³⁹⁸ Svazek ke Karlu Freundovi, sign. 833342 MV, 5. část s. 35-37. Šlo o záznam 31/84 pořízený na základě sdělení agenta „Bena“, jenž mluvil 31. 5. 1984 s Václavem Malým.

³⁹⁹ UHL, *Dělal jsem, co jsem považoval za správné*, s. 332.

⁴⁰⁰ Tamtéž, s. 361.

⁴⁰¹ Fond A3/3, Správa vyšetřování StB - Činnost bývalého Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných 1986, inv. j. 418, s. 3. Uloženo v ABS ČR.

obměňovalo, Věra Vránová byla přítomna pokaždé.⁴⁰² Jiný nepřímý důkaz uvedla Petruška Šustrová v rozhovoru, když se zmínila, že si Vránová v krátkém časovém úseku pořídila několik kusů dražšího oblečení, což přirozeně vyvolávalo otázky, kde na to vzala.⁴⁰³ Také Václav Benda pojal vůči Vránové podezření a na schůzi VONS navrhl její vyloučení, jeho návrh byl však zamítnut.⁴⁰⁴ Uhl se tedy rozhodl dne 3. dubna 1987 podrobit Vránovou zkoušce.⁴⁰⁵ V parku na lavičce, aby nikdo neposlouchal, se dohodl s Václavem Bendou a později i s Annou Šabatovou, Václavem Malým, Karlem Freundem, Janem a Jiřím Rumlovými, že uspořádají v Krymské ulici ve Vršovicích konspirační setkání VONS. Za místo konání byl zvolen byt Rumlových. Vránová byla pozvána na schůzku pod podmínkou, že nikomu nic neřekne a přijde sama. Na místo určení kromě ní dorazilo auto s příslušníky StB, jež zaparkovalo za rohem. O jeho přítomnosti se přesvědčili Uhl s Rumlem tak, že odešli z bytu pod záminkou, že musí jít do nejbližší telefonní budky zatelefonovat Polákům, kteří se schůzky měli také zúčastnit, ale zatím nedorazili. Venku zvažovali kontrolu „Petřiny“ kabelky, zdali v ní není nahrávací zařízení. K tomu se nakonec nerozhodli. Když se vrátili, oznámili, že schůzka se ruší, protože nedorazili Poláci, což uvedli jako vhodný důvod ke zrušení.⁴⁰⁶

Uhl, Malý, Ruml a Freund se shodli na tom, že Vránovou lze s téměř stoprocentní jistotou považovat za tajnou spolupracovnici StB. Záznam pořízený X. správou SNB konstatuje, že „z přesvědčivého vystupování V[áclava] Bendy a P[etra] Uhla je zřejmé, že tato skupina již shromáždila dostatek důkazů vůči TS „Petra“, které však nejsou nám známy.“⁴⁰⁷ Důkazy popisuje Uhl ve svých pamětech. Místa i obsahy schůzek VONS, kterých se Vránová účastnila, byly vyzrazeny, a při cestě na poslední setkání ji tajní policisté dokonce sledovali. Uhl a další signatáři se domluvili, že všechna tato zjištění si ponechají zatím v tajnosti a agentka Vránová se nic nedozví.⁴⁰⁸

Někteří signatáři na dalších schůzkách však pochybovali o věrohodnosti takové zkoušky a odmítli přerušit s Vránovou kontakty. Mezi Uhlovy oponenty patřili Petruška

---

⁴⁰²UHL, *Dělal jsem, co jsem považoval za správné*, s. 362-363.

⁴⁰³Rozhovor s Petruškou Šustrovou z 26. 10. 2014, který vedl Marek Suk.

⁴⁰⁴TS „Petra“ – poznatky o dekonspiraci v nepřátelském prostředí z 13. 4. 1987. Svazek k Věře Vránové, sign. 797243 MV, 2. část, s. 96.

⁴⁰⁵Tamtéž, 2. část, s. 96.

⁴⁰⁶UHL, *Dělal jsem, co jsem považoval za správné*, s. 362-363; Rozhovor s Janem Rumlem z 6. 10. 2014, který vedl Marek Suk.

⁴⁰⁷TS „Petra“ – poznatky o dekonspiraci v nepřátelském prostředí z 13. 4. 1987. Svazek k Věře Vránové, sign. 797243 MV, 2. část, s. 96.

⁴⁰⁸UHL, Petr: *Dělal jsem, co jsem považoval za správné*, s. 364-365.

Šustrová⁴⁰⁹ Jarmila Bělíková a Andrej Stankovič.⁴¹⁰ Předložené důkazy nepovažovali za dostačující. Dle Bělíkové se mohla StB pověsit na paty i jinému účastníkovi setkání u Rumlů v Krymské ulici.⁴¹¹ Definitivního potvrzení agentství Věry Vránové se Uhl dočkal v roce 1990 v kanceláři Petrušky Šustrové, tehdy náměstkyně ministra vnitra Jana Rumla.⁴¹²

Nemůžeme přesně doložit, kdy a za jakých okolností Vránová pochopila, že někteří členové VONS téměř s jistotou odhalili její tajnou spolupráci s StB. Část jejího svazku byla totiž skartována – chybí záznamy z druhé poloviny dubna, celého května a června 1987. Návrh na přerušeni spolupráce je datován až k 7. červenci 1987.⁴¹³ Lze přesto předpokládat, že jí tato skutečnost došla zakrátko – ať už ze zdrženlivého chování členů VONS, tak pravděpodobně i z chování příslušníků Státní bezpečnosti, kteří dekonspiraci „Petry“ přizpůsobili další postup a nezdávali jí už další úkoly. Nezdůvodnili jí to, ani neoznámili ukončení spolupráce. Vránová postupně přerušovala kontakty s disidenty. Pravděpodobně Anna Šabatová byla poslední, která se s ní setkala. Podle Uhlových pamětí se jí ptala, zda jí tíží nějaký problém. Odpovědi se však nedočkala a obě ženy se rozešly.⁴¹⁴ K výše uvedenému sdělení se mi nepodařilo sehnat další zdroj, který by je buď potvrdil, nebo zpochybnil.

4.3 Telefon jako prostředek konspirační komunikace

Ke konspiračním strategiím dalších disidentů se mi nepodařilo shromáždit ze svazků StB, rozhovorů a sekundární literatury tak rozsáhlé poznatky. Obvykle se jedná o několik drobnějších informací ke konkrétní osobě. Proto o nich nemohu psát ve stejném rozsahu jako o Petru Uhlovi a jeho ženě Anně nebo o Otce Bednářové. Je to dáno jednak tím, že Státní bezpečnost věnovala disidentům různou míru pozornosti podle jejich aktivity a současné politické situace a jednak tím, že mnoho archivního materiálu podlešlo skartaci.

Organizování záležitostí Charty a jiné „protistátní“ činnosti pomocí telefonu patřilo k nejvíce riskantním způsobům. Mnoho signatářů přístroj doma nemělo. Někteří ho ani nepotřebovali, neboť je denně někdo navštěvoval.⁴¹⁵ Rovněž v nashromážděných archivních

---

⁴⁰⁹Tamtéž, s. 364.

⁴¹⁰BLAŽEK, Petr – PAŽOUT, Jaroslav: *Nej slabší místo režimu. Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) pohledem svých členů*. Pulchra, Praha 2008, s. 73.

⁴¹¹Tamtéž, s. 73; UHL, *Dělal jsem, co jsem považoval za správné*, s. 364.

⁴¹²BLAŽEK – PAŽOUT, *Nej slabší místo režimu*, s. 74.

⁴¹³Svazek k Věře Vránové, sign. 797243 MV, 2. část, s. 96.

⁴¹⁴UHL, *Dělal jsem, co jsem považoval za správné*, s. 365.

⁴¹⁵Rozhovory s Annou Šabatovou z 15. 1. 2014 a s Janem Rumlem z 6. 10. 2014, které vedl Marek Suk.

pramenech se zkratka „TA 133“ – tedy telefonní odposlech – nevyskytuje často. Analyzovat záznamy z nerozsáhlé telefonní sítě disidentů bylo snazší vzhledem k malé četnosti a krátkodobosti hovoru. Naproti tomu odposlech ve zdi si vyžadoval důkladnou selekci mnohahodinových záznamů. Pokud se týkalo obsahu telefonního rozhovoru, ať už se někdo vyjádřil neurčitě, nebo použil nějakého zastíracího vyjádření, vždy to tajná policie mohla vyhodnotit jako signál, že dotyčný se dopouští „nežádoucího“ jednání a učinit opatření. Odtud pramení i skepse historika Jana Tesaře k využívání telefonu. Sám přístroj používal, jen když musel, a vždy se představoval pod falešným jménem. Oponoval názoru některých disidentů, kteří chtěli k domlouvání schůzek běžně používat telefon, argumentem, že to chápe jako naivitu a nezkušenost tváří v tvář praxi tajné policie.⁴¹⁶

Domlouvání schůzek a předávání dokumentů se někdy maskovalo větami používanými v každodenním životě. Třeba někdo zavolal: „Budete doma?“ Když uslyšel odpověď: „Nebudou doma.“, tak to znamenalo, že nebudou Infochy, zatímco kladná varianta téže věty potvrzovala, že Infochy budou.⁴¹⁷ V archivních materiálech je zaregistrován rozhovor Ziny Freundové a Anny Marvanové v záležitosti předání materiálů VONS a Charty, což agent nezjistil. Freundová se zeptala, zdali si může přijít pro „nějaké věci“. Marvanová jí odpověděla, že „může kdykoli přijít, že „to“ všechno má připravené.“⁴¹⁸ Zajímavou krycí formulaci, že je „připravené nějaké ovoce a že ovoce brzy podléhá zkáze“, použila Anna Marvanová, když oznamovala Dagmar Vaněčkové, že má pro ni přichystány rozepsané dokumenty Charty.⁴¹⁹

Při navazování spojení se zahraničím bylo používání telefonu nevyhnutelné. Hledalo se proto vhodné místo, z něhož by telefonování bylo co nejméně riskantní. Podle dochovaných zlomků to byl dost obtížný úkol. Jak uvedla Zina Freundová, používali signatáři telefon na poště, ale sporadicky, neboť pošta byla příliš frekventovanou komunikací. Riziko, že na sebe upoutají nežádoucí pozornost, bylo příliš vysoké.⁴²⁰ Používaly se také telefony z různých podniků. Takový případ je doložen z listopadu roku 1984, kdy již byla Freundová v exilu a Petr Uhl pracoval jako topič v kotelně národního podniku Metrostav. Uhl se dohodl s Freundovou, kdy bude připraven zvedat telefon. Původně to bylo úterý a pátek v 11:00 nebo ve 14:00. Později čas zůstal nezměněn, namísto úterý a pátku bylo však vybráno pondělí se

⁴¹⁶TESAŘ, *Zamlčená diagnóza*, s. 19-20.

⁴¹⁷Rozhovor se Zinou Freundovou z 14. 4. 2014.

⁴¹⁸Svazek k Zině Freundové, sign. 722097 MV, 2. část, s. 65.

⁴¹⁹Svazek k Dagmar Vaněčkové, sign. 722097 MV, 2. část, s. 5.

⁴²⁰Svazek k Zině Freundové, sign. 722097 MV, 3. část, s. 41.

čtvrtekem.⁴²¹ Signatáři volali také z recepcí hotelů. Vytočili číslo příslušné osoby v zahraničí, která se jim identifikovala podle předem smluveného znamení a poté zavolala zpět, aby se signatářům hovor příliš neprodražil. K dispozici byly i pouliční telefonní budky. Chartisti přišli na to, že se z nich dá volat téměř zadarmo. Přinesli si s sebou svorku nebo sponku s malým zobáčkem, kterým se říkalo „pírka“. Tou bylo možné vyšťourat z prostoru pro mince korunu a opakovaně ji do automatu vhadzovat a dál udržovat spojení.⁴²²

4.4 Skryše v prostorách bytu a domu

Jak už bylo řečeno, ti, kdo participovali na „protistátní“ činnosti, měli doma neustále nějaké závadové písemnosti, a proto se museli neustále potýkat s hrozbou opakovaných domovních prohlídek. Příslušníci StB podnikali buďto nečekané razie, anebo si počkali, až se byt, chata nebo dům vyprázdní. Agenti jim obstarali otisky klíčů a podle nich byly zhotoveny duplikáty, kterými si StB ve vhodný okamžik pak „odemkla“ vyhlédnuté objekty. Protokoly o domovních prohlídkách ukazují, že postupovali opravdu důkladně, prohledávali všechny místnosti, police na knihy, zásuvky ve stolech a interiéry skříní. Za několik hodin byli schopni shromáždit spoustu závadového materiálu. Disidenti nemohli vědět, kde všude a jak důsledně budou policisté hledat.

Manželé Jaroslav a Dagmar Sukovi, věnující se přepisování samizdatových textů již od roku 1968, zvolili strategii uměle udržovaného nepořádku, či řádu v chaosu. Ta samozřejmě také nebyla zárukou, že StB nenajde hledané písemnosti. Mohla však provedení domovní prohlídky značně zkomplikovat. Ve všech místnostech Sukovi rozházeli nezávadové věci. Mezi nimi tak, aby se daly rychle odnést a ukrýt, rozmístili prostředky potřebné k rozepisování. Dále udržovali pohotovost, která samozřejmě obnášela neustálé setrvávání v domě, střídání se a vyhlížení. Všechny dveře zůstávaly zamčené pro případ, že by příslušníci StB nepozorovaně přešli plot a pokoušeli se dostat dovnitř postranými vstupy. Když se u nich schylovalo k domovní prohlídce, odnesli Sukovi vše do míst, o kterých soudili, že si je StB nikdy nespojí se závadovou činností. Tímto útočištěm se stala dílna s bednami nářadí, které manželé všude po místnosti rozházeli a takto maskovali závadové věci a materiály. Například skryš pro dokumenty krátkého rozsahu poskytla krabička plná

---

⁴²¹Svazek k Zině Freundové, sign. 808575 MV, 1. část, s. 17-18.

⁴²²Rozhovor se Zinou Freundovou z 14. 4. 2014, který vedl Marek Suk.

hřebíků. Pak museli Sukovi spoléhat na to, že příslušníci StB nebudou uvažovat stejně jako oni a nedají si tu práci s kontrolou všech poházených věcí.⁴²³

V bytě manželů Bendových se rozepisovaly první verze sdělení VONS. Když se skončilo s prací, nenechali je volně povalovat, ale odnášeli do úkrytu v šatní skříni. Jednalo se o odklápací prostor, který nebyl na první pohled vůbec nápadný, ale vešlo se do něj hodně opisů. StB se úkryt odhalit nepodařilo.⁴²⁴

Stanislav Devátý, signatář a od roku 1988 také mluvčí Charty 77, působil ve Zlíně. Zde bydlel v domě spolu s dalším rodinami, z nichž mu některé v jeho konspirační činnosti pomáhaly.⁴²⁵ Díky informaci od sousedů se dozvěděl o odposlechu.⁴²⁶ Vytvořil si dva úkryty. Jedním byl odkládací prostor ve stěně obývacího pokoje a druhým sklep, který mu pro účely ukrývání závadového materiálu propůjčila jeho sousedka. StB ani jeden z nich neobjevila, což potvrzuje záznam o domovní prohlídce z 16. března 1989, v němž se žádná informace o úkrytech nevyskytuje.⁴²⁷ Devátý předpokládal, že StB bude hledat jen v jeho sklepech a do ostatních kvůli časové náročnosti nepůjde, a tento předpoklad mu vyšel.⁴²⁸ Přes sklep také pouštěl dům, když před vstupem stála hlídka. Ta na to však zakrátko přišla.

Devátý dokázal zužitkovat své vzdělání v oboru elektrotechniky a sestrojil si přístroj, který dokázal zaznamenat a spočítat vstupy do domu. Podle toho dokázal zjistit, zdali StB v jeho bytě provedla domovní prohlídku. Od vstupních dveří nechal vést drát až do malé škvírky ve spíži, v níž ukryl počítadlo zaznamenávající, kolikrát byly dveře otevřeny.⁴²⁹

---

⁴²³SUK, Jaroslav – SUKOVÁ, Dagmar: Naše závadové psaní. In: *Svědectví* 66/1982 s. 260-262.

⁴²⁴Rozhovor s Kamilou Bendovou z 2. 5. 2014, který vedl Marek Suk.

⁴²⁵„Když mě chcete, tak si mě odnese.“ Rozhovor se Stanislavem Devátým o Zlíně, o konspiraci, Gándhím, pasivním odporu a životě v ilegalitě, který vedl Jan Hanzlík. In: *Paměť a dějiny* 2009/03 s. 54-66.

⁴²⁶Tamtéž, s. 56.

⁴²⁷Vyšetřovací spis ke Stanislavu Devátému, sign. V 14907 MV, 1. část, s. 103-105. Uložen v ABS ČR.

⁴²⁸„Když mě chcete, tak si mě odnese“, s. 56.

⁴²⁹Tamtéž, s. 56.

5. Odesílání Informací o Chartě 77 do zahraničí

5.1 Telefonicky

Do zahraničí putovaly buďto celé Infochy, nebo jeho vybrané části. Telefonicky se předávaly obvykle obsahy důležitých dokumentů Charty, sdělení VONS, popřípadě záznamy o provedení domovních prohlídek. Takto reprodukováné informace byly nejen rizikové, ale i finančně, časově a technicky náročné. Signatář Charty mohl nedopatřením do telefonu prozradit informaci, kterou mohla následně použít Státní bezpečnost proti němu, popřípadě dalším osobám. Záznamy získané technickými úkony „TA 133“ (odposlech telefonu a dálkopisného spojení) a „TA 155“ (odposlech telefonních budek) dokázala StB vyhodnotit mnohem snadněji a rychleji než dlouhodobý odposlech, u něhož hrozilo zastarávání vyhodnocených poznatků. Jiná situace nastala v druhé polovině osmdesátých let, kdy se zrodila spousta nových iniciativ a také pokračující technický pokrok umožňoval, že se stávalo běžnou záležitostí dohodnout se telefonicky.⁴³⁰ V roce 1989 už disidenti využívali úspěšně i státní poštu.

Na konci sedmdesátých a v první polovině osmdesátých let nemálo signatářů telefon doma ještě nemělo, některým ho StB odpojila, jiní ho z konspiračních důvodů pro účely Charty nevyužívali. Určitou výjimku představovali mluvčí Charty, kteří pomáhali organizovat spojení se zahraničím, či signatáři z jiných míst, tito se telefonického spojení zcela vyvarovat nemohli. Z pramenů, které jsem měl k dispozici, vyplývá, že se disidenti snažili v záležitostech Charty využívat telefon na neutrální půdě. Volalo se z telefonních budek, anebo z pracoviště.

Výše uvedené spojení s exilem se však neobešlo bez technických potíží. Především u telefonních budek se objevily závady, které komunikaci buďto znesnadňovaly, nebo znemožňovaly. Někdy se jednalo o odcizené mluvítko, jindy o utržené sluchátko. Nezřídka docházelo k jednostranné komunikaci, kdy se osoba dovolala do zahraničí, ale volaný ji neslyšel, a opačně. Do přístroje bylo při hovoru do zahraničí nutné vhadzovat hojně mincí, aby se spojení udrželo. Další problém představovalo umístění telefonního zařízení na veřejném prostranství. Hrozilo, že se začne tvořit z potenciálních zájemců o volání dlouhá fronta, která přivolá nežádoucí pozornost.⁴³¹ Petr Placák to ve své knize reflektuje: „Do Svobodné Evropy a Hlasu Ameriky jsem telefonoval z budky v Mostecké ulici. Ivan Lamper si stoupl před ni,

⁴³⁰UHL, *Právo a nespravedlnost očima Petra Uhla*, s. 73.

⁴³¹BARTOŇ Jan: Akce „T“: padesátníky a telefonní budky. In: *Listy* 5/1978 s. 30-31.

dělal dalšího zákazníka, a kryl mi tak záda, aby se nikdo nemohl přilepit na dveře a poslouchat. Měl jsem hrst mincí, které automat při volání na Západ doslova žral, a jak jsem byl nervózní, padaly mi kovové peníze na zem. Navíc spojení bylo špatné a musel jsem do sluchátka text letáku rvát a bylo to slyšet přes celou ulici. Za Lamperem se ke všemu jakoby naschvál utvořila fronta a v každém člověku jsme pochopitelně viděli fízla.“⁴³²

Telefonický kontakt udržovali signatáři Charty i s Ivanem Medkem, jedním z původních členů VONS, který se v srpnu 1978 vystěhoval do Vídně po té, co proti němu v Praze příslušníci Státní bezpečnost tvrdě v květnu téhož roku zasáhli, spoutaného a s páskou přes oči ho vyvezli za Prahu, tam zbili a odjeli.⁴³³

Medek ve Vídni telefonicky přebíral obsahy sdělení VONS, dokumentů Charty 77 a zprávy o provedených domovních prohlídkách nebo o případech StB. Předčítaný text si zaznamenával na magnetofon,⁴³⁴ na který se dalo nahrát až sto minut. Získané poznatky předával dále do Říma Jiřímu Pelikánovi, vydavateli exilového časopisu *Listy*. Pokud byly zprávy aktuální, předával je Medek do radia Svobodná Evropa nebo Karlu Kynclovi do BBC.⁴³⁵ Od Ludvíka Kavína, dalšího emigranta ve Vídni, dostal kontakt na Rona Pemsteina, šéfa Hlasu Ameriky. Ten Medkovi umožnil stát se redakčním spolupracovníkem. Medek do vysílání prosazoval sdělení VONS a Charty, což ne vždy bylo možné, neboť Hlas Ameriky se přednostně věnoval tématům souvisejícím se Spojenými státy.⁴³⁶

V Londýně využíval tyto zprávy další emigrant – Jan Kavan. V roce 1969 se na studijním pobytu rozhodl v Anglii zůstat a pomáhat odsud československým disidentům.⁴³⁷ Zde roku 1974 založil agenturu Palach Press, skrze kterou putovaly do zahraničí dokumenty Charty, sdělení VONS a Infochy.⁴³⁸ Dle záznamů Státní bezpečnosti měl telefonní číslo 9044 18364764.⁴³⁹

Místem, odkud se obsahy materiálů Charty a VONS sdělovaly do zahraničí, byl telefon na poště na Hlavním nádraží v Praze, kde pracovala Věra Vránová. Jako tajnou spolupracovnici StB ji hodnotil její řídicí důstojník kladně, neboť předávala „vyčerpávající

---

⁴³² PLACÁK, Petr: *Fízl*. Torst, Praha 2007, s. 162.

⁴³³ *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 7, s. 3-4.

⁴³⁴ „Snad si dobře vzpomínám“. Rozhovor s Ivanem Medkem o Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. In: PAŽOUT, *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných*, část 1, s. 123.

⁴³⁵ Tamtéž, s. 125.

⁴³⁶ Tamtéž, s. 127.

⁴³⁷ TUREČEK, Roman: *Neoficiální informační kanály mezi Československem a Západem v období 1969-1989 se zaměřením na tzv. kurýrní cestu*. Diplomová práce, s. 56.

⁴³⁸ <http://www.janpalach.cz/cs/default/indexovnik/vecny/idv/25>

⁴³⁹ Svazek k Juliu Tominovi, sign. 705731 MV, 9. část, s. 11-12.

informace“ a nic nezatajovala. U signatářů Charty platila také relativně dlouho za důvěryhodnou osobu. StB ji nechala zprávy do zahraničí odesílat, neboť tak získala více kompromitujícího materiálů.⁴⁴⁰

Podle záznamu z 28. června 1984 převzal Jan Kavan obsah dokumentu Charty č. 12/1984.⁴⁴¹ Dne 3. července obdržel stejným způsobem dokument Charty č. 13/1984. Následně Vránová předala obsah téhož dokumentu Ivanu Medkovi do Vídně.⁴⁴² Dne 11. července téhož roku převzal Kavan od Vránové sdělení VONS č. 380 a 381.⁴⁴³

K Vránové na Hlavní nádraží telefonovali také představitelé exilu, aby dali na vědomí, že bude do Československa 27. března 1985 doručena zásilka dokumentů. Za asistence Vránové telefonicky projednávala včasné doručení exilových písemností Anna Marvanová s Vilémem Prečanem, zakladatelem Československého dokumentačního střediska v exilu.⁴⁴⁴

V červnu 1985 dostala Vránová od svého řídicího důstojníka příkaz, aby telefonické spojení se zahraničím přerušila. Následně se obávala dekonspirace, a proto výrazně omezila svoje kontakty s disidenty. Výše uvedený příkaz byl později pozměněn tak, že „Petra“ musela od řídicího důstojníka dostat svolení k odesílání „závadových“ dokumentů do zahraničí.⁴⁴⁵

V druhé polovině září předali Václav Malý a Petr Uhl Vránové další dokumenty s požadavkem odtelefonovat je Ivanu Medkovi do Vídně. Agentka se pak sešla se svým řídicím důstojníkem, který dokumenty zabavil. Vymyslel výmluvu, že písemnosti nemohly být předány do zahraničí, protože došlo při manipulaci s nimi k jejich zničení. Uhl však předal Vránové kopie s tím, že si osobně zkontroluje jejich řádné odeslání. Vránová tak neměla možnost předem se poradit s řídicím důstojníkem, a z obavy z dekonspirace proto obsahy dokumentů odeslala.⁴⁴⁶ To potvrzuje, že StB svými metodami na některé nepředvídatelné situace nestačila.

5.2 *Infochy a Polsko*

Navázat kontakty s představiteli opozice v jiných zemích východního bloku nebylo ničím samozřejmým. Úřady socialistických států odebíraly předním československým disidentům cestovní doklady a mnoha dalšími způsoby se snažily znemožnit jim cestovat. O navázání

⁴⁴⁰Svazek k Věře Vránové v kategorii „Agent“ (A), sign. 797243 MV, 2. část, s. 33-34.

⁴⁴¹Tamtéž, s. 33-34.

⁴⁴²Tamtéž, s. 35-36.

⁴⁴³Tamtéž, s. 37-38.

⁴⁴⁴Tamtéž, s. 60.

⁴⁴⁵Tamtéž, s. 71-75.

⁴⁴⁶Tamtéž, s. 71-75.

kontaktu se z tohoto důvodu staraly většinou méně známé osoby, zpravidla vysokoškolští studenti, kteří dosud nebyli Státní bezpečnosti známi.⁴⁴⁷

Nápad Anny Šabatové z února 1978 sejít se s představiteli polské opozice na Cestě československo-polského přátelství v Krkonoších – stezce vinoucí se jak územím ČSSR, tak Polska, po níž se mohli turisté pohybovat bez oficiálního povolení – zprostředkoval student FAMU Tomáš Petřivý, který v Polsku pravidelně navštěvoval kulturní akce. Ve Varšavě se sešel s Jackem Kuroňem, jedním z hlavních představitelů Výboru společenské sebeobraný (KOR) a předal mu návrh signatářů Charty na setkání.⁴⁴⁸ Jako místo setkávání byl vybrán kiosek u Obří boudy v Krkonoších.⁴⁴⁹

Druhé společné schůzky v září 1978 se z řad signatářů Charty 77 zúčastnili Václav Havel, Marta Kubišová, Tomáš Petřivý, Jiří Němec, Jiří Dienstbier, Ladislav Hejdránek, Vlastimil Třešňák, Petr Uhl a Anna Šabatová. Z reprezentantů polského KOR byli přítomni Jacek Kuroň, Adam Michnik, Zbigniew Romaszewski, Anna Kowalska a Piotr Naimsky. Petr Uhl se bavil s Adamem Michnikem o možnostech rozvíjení spolupráce.⁴⁵⁰ Protože byla vzájemná informovanost klíčovým požadavkem, došlo k výměně materiálů. Petr Uhl pravděpodobně předal Infoch polským disidentům.

Pro redakci Informací o Chartě mělo toto setkání velký význam. Ve čtrnáctém čísle prvního ročníku zveřejnila v příloze texty představitelů KOR o polské krizi, o obraně demokratických principů a obraně lidských a občanských práv. O jejich vydání v Infochu požádali představitelé KOR kvůli absenci vlastního časopisu.⁴⁵¹

Třetímu vzájemnému setkání zabránila StB za pomoci i polských bezpečnostních složek. Poté se zintenzivnily kontroly na obou stranách hranice. Kontrola tzv. bývalého Havlova kanálu byla od tohoto incidentu považována za klíčový úkol.⁴⁵²

***

---

⁴⁴⁷BLAŽEK, Petr: *Dějiny Polsko-československé solidarity. Vztahy československé a polské opozice v letech 1976-1989*. Disertační práce, Praha 2008, s. 50.

⁴⁴⁸Petr Keller, Z Krkonoš do vězení. Odsouzení Jaroslava Šabaty v souvislosti se setkáním československých a polských disidentů na československo-polských hranicích v roce 1978. In: PAŽOUT, *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Politická perzekuce, opozice a nezávislé aktivity v Československu v letech 1978-1989*, svazek 1., s. 7.

⁴⁴⁹BLAŽEK, *Dějiny Polsko-československé solidarity. Vztahy československé a polské opozice v letech 1976-1989*, s. 59-60.

⁴⁵⁰Tamtéž, s. 62.

⁴⁵¹*Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 14, s. 12-18.

⁴⁵²Fond A 36, X. správa SNB, inv. j. 1033, akce „Sever“ (Kruh), s. 42. Uloženo v ABS.

Signatáři Charty se pokoušeli navázat kontakty s polskými disidenty v době, kdy Polsko zachvátila hospodářská a politická krize. V materiálech X. správy SNB byla situace v Polsku hodnocena „jako nejvážnější od roku 1956.“ V rozkladu se nacházely všechny organizace Polské sjednocené dělnické strany (PSDS), počínaje Ústředním výborem a konče místními aparáty. Strana se rozštěpila na frakce, které spolu zápasily o moc. V tomto stavu nedokázala PSDS řešit závažné hospodářské problémy a byla pod neustálou palbou ostré kritiky od obyvatel.⁴⁵³ Nezávislý a samosprávný odborový svaz Solidarity, založený 17. září 1980,⁴⁵⁴ měl vlastní program, dobře fungující organizaci, sdělovací prostředky, domácí i zahraniční podporu, a dokonce zbraně. Vyvíjel otevřený nátlak na PSDS, hrozil jí stávkami v případě nesplnění požadavků. Přípravoval se důkladně na volby do Sejmu, aby zde dosáhl většinového zastoupení.⁴⁵⁵ V průmyslových podnicích krajů Jelenia Góra a Boleslawiec získal silnou podporu, téměř všichni zaměstnanci byli členy Solidarity. Zde i v dalších podnicích se diskutovalo o možnosti decentralizovat hospodářské plány a poskytnout kompetence radám složeným ze zaměstnanců.⁴⁵⁶

Tyto všechny okolnosti vedly Státní bezpečnost k tomu, že se akcí „Sever“ snažila „[...] mapovat, působit, zabraňovat, znemožňovat, odhalovat emigrační centra přes ČSSR do PLR atd“ „[...] urychleně hlásit všechny projevy a vlivy Solidarity v ČSSR“.⁴⁵⁷ Nasadila celkem 108 tajných spolupracovníků pravidelně vyjíždějících do Polska. Hlavní pozornost věnovala oponentům normalizačního režimu.⁴⁵⁸

Kvůli soustředěnému policejnímu tlaku v první polovině osmdesátých let nemohl žádný ze signatářů Charty vycestovat do PLR. Proto se Anna Šabatová a Václav Malý snažili navázat kontakty prostřednictvím osob pendlujících mezi oběma zeměmi. Tuto úlohu „spojky“ mezi signatáři Charty a vratslavskou Polsko-českou solidaritou plnil Stanislav Dvořák, lektor českého jazyka na vratslavské a později i katovické univerzitě. Zároveň však byl, na základě zpráv varšavské rezidentury pražské centrále, datovaných 3. března 1981, získán ke spolupráci a působil v letech 1981-1984 jako agent StB pod krycím jménem „Michal“. Podle rezidentury předával důležité poznatky o činnosti Solidarity a KOR ve Wroclavi. Aktivisté KOR a lídr Polsko-české solidarity Olexandr Gleichgewicht jej požádali

---

⁴⁵³Tamtéž, s. 74.

⁴⁵⁴Lukasz Kamiński, Opoziční hnutí v Polské lidové republice. In: BLAŽEK – PAŽOUT, *Dominový efekt*, s. 69.

⁴⁵⁵Záznam nazvaný „Akce „Sever“ – porada“. In: X. správa SNB, i. j. 1033, s. 110.

⁴⁵⁶X. správa SNB, inv. j. 1033, s. 86.

⁴⁵⁷Tamtéž, s. 122 a 126.

⁴⁵⁸BLAŽEK, *Dějiny Polsko-československé solidarity. Vztahy československé a polské opozice v letech 1976-1989*, s. 113.

o pomoc při přepravě písemností československým disidentům. S příslušníky StB se „Michal“ dohodl, že zkontaktuje Annu Šabatovou a Petrušku Šustrovou.⁴⁵⁹ Druhým důležitým aktérem byl Jiří Matzner, další agent StB s krycím jménem „Štěpán“.⁴⁶⁰

Tajný spolupracovník „Michal“ zprostředkoval setkání Gleichgewichta s Annou Šabatovou, jejím otcem Jaroslavem, bratrem Janem a Václavem Malým. Ke schůzkám došlo mezi 17. a 24. zářím 1981 a 18. února 1982. Zúčastnění jednali o vytvoření „podzemního vydavatelství“, jehož prostřednictvím by docházelo k výměně informací a samizdatových textů.⁴⁶¹ Ze zpráv „Michala“ a „Štěpána“ StB zjistila, že Šabatová předávala kurýrům Informace o Chartě 77 a ti je potom převáželi vlakem z Prahy do polských měst.⁴⁶²

Roli kurýrů mezi polskou a československou stranou plnili od roku 1982 studenti v Bratislavské univerzity, které bezpečnostní složky neznaly. Aby se vyhnuli celní kontrole, sedali si ve vlaku vypraveném z Moskvy do kupé k sovětským důstojníkům. Celníci si jich potom na hraničním přechodu nevšíмали.⁴⁶³

Od druhé poloviny osmdesátých let, kdy policejní tlak poněkud povolil, znovu narůstal počet příhraničních setkání mezi představiteli polské a československé opozice.⁴⁶⁴ V letech 1985-1986 navázal brněnský signatář Charty 77 Petr Pospíchal kontakty se zástupci polské opozice.⁴⁶⁵ Setkání probíhala v Krkonoších, v Jeseníkách a Orlických horách, tedy v oblastech přístupných z obou zemí.⁴⁶⁶ Poté, co Miroslaw Jasiński, student polštiny a češtiny, získal nečekaně cestovní doklady, odcestoval na přelomu dubna a května 1987 do ČSSR. Zde se setkal s Petrem Uhlem, Annou Šabatovou, Ludvíkem Vaculíkem a Alexandrem Vondrou. Shodli se na návrhu vytvořit Kruh přátel Polsko – československé solidarity.⁴⁶⁷ V materiálech StB je uvedena „Skupina polsko-československé solidarity.“⁴⁶⁸

---

⁴⁵⁹Tamtéž, s. 120-130.

⁴⁶⁰Tamtéž, s. 131.

⁴⁶¹X. správa SNB, inv. j. 1034. „Akce Sever (Kruh), události v PLR 1981-1982“, s. 603; BLAŽEK, *Dějiny Polsko-československé solidarity. Vztahy československé a polské opozice v letech 1976-1989*, s. 155.

⁴⁶²X. správa SNB, inv. j. 1034, s. 755.

⁴⁶³BLAŽEK, *Dějiny Polsko-československé solidarity. Vztahy československé a polské opozice v letech 1976-1989*, s. 160.

⁴⁶⁴*Bulletin Polsko-československé solidarity*, nulté číslo z července 1988, s. 1.

<http://www.vons.cz/data/pdf/buletin/00.pdf>

⁴⁶⁵Vyšetřovací spis V-15016 MV, 1. část, s. 18 a 21.

⁴⁶⁶UHL, *Dělal jsem, co jsem považoval za správné*, s. 341.

⁴⁶⁷BLAŽEK, *Dějiny Polsko-československé solidarity. Vztahy československé a polské opozice v letech 1976-1989*, s. 165.

⁴⁶⁸X. správa SNB, inv. j. 626, „Miroslaw Jasiński, kontakty s čs. opozicí (Ing. Petr Uhl, Ludvík Vaculík) – Skupina polsko-československé solidarity, s. 7.

Roli jednatele této iniciativy plnila Anna Šabatová, ovládající polštinu. V rozhovoru uvedla, že vyjednávala s Poláky výměnu Infochů za polské samizdatové texty. Za tímto účelem „[...] se chodilo na hranice s modrými batohy. Bylo domluvené určité místo a oni se sešli a vyměnili si ty batohy.“ Kromě toho se odesílaly materiály poštou na adresu Petra Uhla, Petra Pospíchala za československou a Jaroslava Brodyho a Mirosława Jasińského za polskou stranu.⁴⁶⁹

5.3 „Akce Delta“

Klíčovým způsobem, jak od konce šedesátých let vyměňovat „závadové“ knihy a periodika mezi domácím disentem a exilem, doručovat rozmnožovací techniku a finance do ČSSR, byla kyvadlová doprava.⁴⁷⁰ Převoz zajišťovali kurýři, kteří k těmto účelům používali upravené dopravní prostředky. U zrodu a rozvoje kurýrní cesty stáli: 1) Petr Pithart, český právník, politik, autor politologických esejů, aktér obrodného procesu a signatář Charty 77;⁴⁷¹ 2) již zmíněný Jan Kavan;⁴⁷² 3) Jiřina Šiklová, absolventka filozofie a historie na FF UK v Praze a organizačně velmi schopná osoba.⁴⁷³

Pithart, který měl kontakty na Jiřího Pelikána, Jana Kavana a Karla Kovandu, začal organizovat převoz literatury již v roce 1970.⁴⁷⁴ S kurýry se setkával poblíž Maltézského náměstí u sídla Japonského velvyslanectví, které v porovnání s velvyslanectvími Rakouska, USA, NDR a NSR nebylo tolik sledováno a hlídáno. Zde „nebylo vůbec nic, nic se nezavíralo, nikdo tam nestál, kdyby někdo šel, bylo by to dobře slyšet.“ Pokud přijeli do Prahy automobilem, Pithart je v dohodnuté oblasti nenápadně navigoval. Některá vozidla měla upravený interiér pro převážení velkého množství písemností. Jeden z těchto vozů obstaral v exilu Jan Kavan za pomoci britské mírové aktivistky April Carter.⁴⁷⁵ Byl to pojízdný „karavan“, ve kterém mohly spát dvě osoby. Písemnosti se ukládaly do dvojitého

⁴⁶⁹Rozhovor s Annou Šabatovou z 14. 1. 2014, který vedl Marek Suk. Viz dále *Bulletin Polsko-československé solidarity*, nulté číslo z července 1988, s. 2.

⁴⁷⁰SCHOVÁNEK, Radek: Jak to bylo s „kamionem“. In: *Literární noviny*, roč. 12, (2001) s. 3.

<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNIII/12.2001/18/3.png>

⁴⁷¹PITHART, Petr: *Dějiny a politika*. Prostor, Praha 1990, s. 7-16.

OTÁHAL, *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*, s. 262.

⁴⁷²TUREČEK, *Neoficiální informační kanály mezi Československem a Západem v období 1969-1989 se zaměřením na tzv. kurýrní cestu*. Diplomová práce, s. 56.

⁴⁷³PLZÁK, Michal – ČECHLOVSKÁ, Magdalena (ed.): *Jiřina Šiklová bez ohlávky (rozhovory)*. Kalich, Praha 2011.

⁴⁷⁴OTÁHAL, Milan: *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*, s. 262.

⁴⁷⁵TUREČEK, *Neoficiální informační kanály mezi Československem a Západem v období 1969-1989 se zaměřením na tzv. kurýrní cestu*. Diplomová práce, s. 57-58.

stropu a do zásuvek na boční straně, které maskovaly lavice. Na lavicích i po zemi byly ledabyle rozmístěné konzervy.⁴⁷⁶

Do přepravy materiálů se významně zapojila také Šiklová tím, že jednak předávala Pithartovi literaturu k odvozu a jednak pro kurýry, přivázející důležité zprávy o chystaných zásilkách, sháněla ubytování, například v hotelu Central v Praze na Poříčí.⁴⁷⁷

Do spojení bylo zasvěcováno málo lidí, a to pokud možno takových, u nichž se předpokládala schopnost udržet tajemství, i tak jim byly sdělovány pouze podstatné údaje.⁴⁷⁸ Přesto tuto činnost před zraky Státní bezpečnosti zcela neskryli. Pomocí agentů a s využitím zvláštních technických úkonů (odposlechy, kontrola korespondence, skryté fotografování aj.) se StB podařilo zjistit, že byly do ČSSR dopraveny „závadové“ materiály. Až do druhé poloviny sedmdesátých let však tuto síť vztahů neinfiltrovala natolik, aby se dozvěděla předem, kdy přesně auto se „závadovými“ písemnostmi přijede. Dílčího úspěchu se StB dočkala až v červenci 1978. Tehdy zadržela automobil Gerharda Küchena a Ulrike Ackermannové, kteří pašovali literaturu do ČSSR v „[...] přepůlené palivové nádrži.“⁴⁷⁹ K úplnému odhalení mechanismu převážení závadového materiálu došlo až v roce 1981.

Jedním z klíčových aktérů výměny písemností byl Miroslav Tyl, člen někdejšího Svazu vysokoškolského studentstva a signatář Charty 77. Tyl udržoval kontakty s Kavanovou exilovou tiskovou agenturou Palach Press, v ČSSR pak s Petrem Uhlem, Karlem Freundem, Vavřincem Korčišem, Egonem Čierným (tajným spolupracovníkem StB s krycím jménem „Lord“), Pavlem Muraškem (tajným spolupracovníkem StB s krycím jménem „Filip“), s Jiřinou Šiklovou, Alešem Macháčkem a Vladimírem Laštůvkou.⁴⁸⁰ Předával důležité vzkazy a pomáhal organizovat výměnu písemností. Podle Státní bezpečnosti tvořil „[...] hlavní základnu spojení na emigrantská centra, odkud dostává nelegálními kanály závadné tiskoviny, které u nás rozšiřuje. Rovněž touto cestou odesílá Tyl informace do zahraničí, které jsou zneužívány v publikačních prostředcích k hanobení ČSSR“⁴⁸¹

Za zmínku stojí, že výměna mezi Tylem a kurýrem probíhala například v úschovně zavazadel na nádraží Praha-střed. Když se zde nacházel kufr s materiály, dostal Tyl poštou vzkaz. Přebral exilové časopisy – *Listy*, *Svědectví*, *Informační materiály* a k odvozu předal

---

⁴⁷⁶Vyšetřovací spis ZV-488 MV, 21. část, fotografie s. 25-39.

⁴⁷⁷PLZÁK – ČECHLOVSKÁ (ed.), *Jiřina Šiklová bez ohlávky (rozhovory)*, s. 180-181.

⁴⁷⁸Tamtéž, s. 183.

⁴⁷⁹SCHOVÁNEK, Jak to bylo s „kamionem“. In: *Literární noviny*, roč. 12, (2001), č. 18 s. 3.

⁴⁸⁰Tamtéž, 1. část s. 39, 6. část s. 21-23.

⁴⁸¹Osobní svazek k Miroslavu Tylovi, sign. 830120 MV 1. část s. 39-41.

materiály Charty a pravděpodobně i Infoch.⁴⁸² Získaný materiál ukrýval ve sklepě, protože se domníval, že v něm StB prohlídky zpravidla nedělá.⁴⁸³

Též bylo nutné vyřešit otázku, kde objemnější balíky „nepozorovaně“ nakládat a kde je pak následně skladovat. K tomuto účelu posloužila síť garáží. Nacházely se v Praze v ulicích Žitomířská a Na Kázance 11⁴⁸⁴ a ve Staré Boleslavi v ulici Ladislava Zápotockého.⁴⁸⁵ Na Kázance bydlely Julie Matoušková a Anna Kavinová, obě ochotně nabídly garáž k dispozici. Když se tam chtěla Šiklová zastavit, spojila se s Matouškovou či Kavinovou například telefonicky a řekla: „Volám z nemocnice, je vám dobře?“ a hovor ukončila větou „Zítřka se zastavím.“⁴⁸⁶ Podle svědectví Šiklové kurýři převážející materiál předem nevěděli, kde se garáž nachází, a proto byli navigováni, například namalováním číslic na daný objekt.⁴⁸⁷

Důmyslně též fungoval komunikační systém, založený na posílání šifrovaných zpráv. Cizinec předávající vzkazy byl označen šifrou M2, pod níž se ukrývala jména dvou měst. Auto s písemnostmi bylo označeno šifrou M4, která odkazovala na 4 města. V materiálech Státní bezpečnosti se objevuje EM 2 a EM 4.⁴⁸⁸ Jednou nebo dvakrát do měsíce byla na příjezd jednoho či druhého upozorněna Šiklová pohlednicí, na níž byla uvedena dvě nebo čtyři města. Například: „Srdečně zdravím z Bruselu. Je tu krásně, zítřka odjíždím do Antverp.“⁴⁸⁹

Datum cizincova příjezdu bylo také zakódováno. Dle materiálů StB dostala Šiklová od Kavana např. kód „40. 7., 12 M“. Rozluštit jej měla tak, že nejprve od čtyřicítky odečetla dvanáctku, čímž vyšel den příjezdu, od čísla dvanáct odečetla sedmičku, čímž zjistila měsíc příjezdu a od dvanáctky pak odečetla trojku, čímž vyšla hodina příjezdu. Cizince tedy měla čekat 28. dubna 1981 v 9:00 na stanici metra Mládežnická, označené písmenem M.⁴⁹⁰ Identifikovat ho měla podle anglicky psaných novin a položením otázky, zdali zná „Michala“ (krycí jméno Jana Kavana). Od kurýra obdržela nejen vzkazy z exilu, ale též informace o

---

⁴⁸²Tamtéž, 1. část s. 63.

⁴⁸³Tamtéž, 3. část s. 61.

⁴⁸⁴PLZÁK – ČECHLOVSKÁ (ed.), *Jiřina Šiklová bez ohlávky (rozhovory)*, s. 185.

⁴⁸⁵Vyšetřovací spis ZV-488 MV, 24. část.

⁴⁸⁶PLZÁK – ČECHLOVSKÁ (ed.), *Jiřina Šiklová bez ohlávky (rozhovory)*, s. 185.

⁴⁸⁷Tamtéž, s. 185.

⁴⁸⁸Vyšetřovací spis ZV-488 MV, 36. část.

⁴⁸⁹PLZÁK – ČECHLOVSKÁ (ed.), *Jiřina Šiklová bez ohlávky (rozhovory)*, s. 214.

⁴⁹⁰Vyšetřovací ZV-488 MV, 36. část, s. 17-18.

nejbližším příjezdu auta s písemnostmi.⁴⁹¹ Nastala-li situace, že se Šiklová na místo setkání nedostavila, měl ji cizinec navštívit na adrese jejího bydliště, kterou si dohledal pomocí pražského telefonního seznamu.⁴⁹²

Tyto konspirační praktiky nezůstaly utajeny Státní bezpečnosti, významná role je přisuzována Pavlu Muraškoví alias „Filipovi“, jehož agenturní svazek byl bohužel skartován.⁴⁹³ V rozhovoru k tomu Šiklová uvedla, že jí po návratu z mírovské věznice „Filip“ (spoluvězeň Petra Uhla na Mírově) prostřednictvím Uhla, Anny Šabatové a také Jana Rumla nabídl pomoc. Díky vzájemné důvěře se pravděpodobně Šiklová rozhodla přijmout „Filipovu“ nabídku. S odstupem času to označila za chybu, s dovětkem, že by si člověk měl sám vybírat lidi ke spolupráci.⁴⁹⁴

Informovaná o tom, že na konci dubna 1981 přijede do ČSSR „Karavan“, přichystala Státní bezpečnost protipatření. Z pramenů, které jsem měl k dispozici, nelze vyčíst, jestli StB věděla přesně, kterého z hraničních přechodů se plánovaná akce týká. Lze předpokládat, že z těchto důvodů nařídila důslednou kontrolu všech potenciálně nebezpečných hraničních přechodů.

Dne 27. dubna 1981 byl karavan, který převážel 91 balíčků zakázané literatury, peněz a rozmnožovací techniky, vše o celkové váze okolo 450 kilogramů, zastaven na čs. – rakouském hraničním přechodu Dolní Dvořiště a jeho pasažéři – Francouzi Eric Thonon a Francois Anis zadrženi a odvezeni k výslechům.⁴⁹⁵ Zároveň 5. května 1981 StB v garáži ve Staré Boleslavi zabavila další písemné materiály, určené k vývozu do zahraničí. Nacházelo se zde také třetí číslo Infochu z roku 1980.⁴⁹⁶ Následně byla zatčena Jiřina Šiklová a obviněna z trestného činu podvracení republiky. Téměř rok strávila ve vazbě.⁴⁹⁷

***

Provedením akce „Delta“ se podle zpráv Státní bezpečnosti podařilo zásadně narušit a omezit vztahy mezi československými disidenty a exilem.⁴⁹⁸ V důsledku toho vznikla dílčí, na sobě nezávisle fungující spojení, tvořená jednotlivci nebo malými skupinami. V nich bylo k

---

⁴⁹¹Tamtéž, s. 16.

⁴⁹²Tamtéž, s. 18.

⁴⁹³SCHOVÁNEK, Jak to bylo s „kamionem“. In: *Literární noviny*, roč. 12, (2001) s. 3.

⁴⁹⁴PLZÁK – ČECHLOVSKÁ, *Jiřina Šiklová bez ohlávky (rozhovory)*, s. 200.

⁴⁹⁵Vyšetřovací spis ZV-488 MV, 1. část, s. 6; 36. část, s. 10-11.

⁴⁹⁶Tamtéž, 24. část, s. 9; 37. část, s. 32.

⁴⁹⁷OTÁHAL, *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*, s. 262.

⁴⁹⁸Tamtéž, s. 262.

převážení materiálů více využíváno „spojek“, „emisarů“, zpravidla se jednalo o vízové cizince.⁴⁹⁹

---

⁴⁹⁹X. správa SNB, inv. j. 344, s. 79.

6. Finance

6.1 Zrod stockholmské Nadace Charty 77

U zrodu Nadace stál František Janouch, jaderný fyzik a pracovník Ústavu nukleární fyziky v Praze. Roku 1970 přišel kvůli aktivní činnosti v obrodném procesu o členství v KSČ i o zaměstnání. V roce 1973 byl pozván švédskou Královskou akademií věd do Stockholmu. Krátce po vycestování z republiky ho zdejší úřady zbavily československého státního občanství.⁵⁰⁰

Ve Švédsku získal kontakty na exilové organizace a zahraniční nadace a zároveň zůstal ve spojení s československými disidenty.⁵⁰¹ Během roku 1977 od nich telefonicky dostával zprávy, týkající se působení Charty 77 a následných represivních opatření. Posílal je redakci stockholmského večerníku *Expressen*, který pro Chartu vyčlenil speciální rubriku a Janouchovi proplácel část provolaných peněz. Díky tomu se pražské hnutí na obranu lidských a občanských práv dostávalo víc do povědomí zahraniční veřejnosti.⁵⁰²

Postoje režimem perzekvovaných signatářů Charty a jejich „boj za svobodu slova“⁵⁰³ podnítily Pera Wästberga, šéfredaktora deníku *Dagens Nyheter*, zakladatele švédské pobočky Amnesty International, spisovatele a předsedu švédského PEN-klubu, na podzim roku 1978 k návrhu, aby byla chartistům udělena cena Monismanien.⁵⁰⁴ Janouch o návrhu telefonicky vyrozuměl mluvčí Václava Havla a Ladislava Hejdánka. Optal se jich, zda by udělení ceny a s ní spojená finanční podpora nepřinesly signatářům jen další těžkosti. Oba mluvčí tuto velkorysou nabídku pomoci uvítali s tím, že doručené peníze budou rozděleny mezi pronásledované disidenty a jejich rodiny.⁵⁰⁵

Cena byla Chartě udělena 4. prosince 1978.⁵⁰⁶ Následující den ji František Janouch převzal v budově univerzity v Uppsale a při té příležitosti přečetl vyjádření díků, které mu

---

⁵⁰⁰Jiří Suk, Podrobná zpráva o paralelní polis. Nad korespondencí Václava Havla a Františka Janoucha. In: HAVEL, Václav – JANOUCH, František: *Vzájemná korespondence 1978-2001*. Akropolis, Praha 2007, s. 9.

⁵⁰¹Tamtéž, s. 12.

⁵⁰²KANTŮRKOVÁ, Eva: Popis jednoho archivu. In: *Nadace Charty 77, dvacet let*. Atlantis Brno 1998, s. 12.

⁵⁰³JECHOVÁ Květa: Kronika švédských let. Tamtéž, s. 66.

⁵⁰⁴KANTŮRKOVÁ, s. 12.

⁵⁰⁵JECHOVÁ, s. 65-66.

⁵⁰⁶Viz *Informace o Chartě 77*, roč. 1 (1978), č. 14, s. 8.

předtím telefonicky Havel nadiktoval.⁵⁰⁷ Suma 15 000 švédských korun dorazila na konto nazvané *The Charta 77 Foundation* 20. prosince. Tímto dnem vznikla Nadace Charty 77⁵⁰⁸ a o její počáteční ohlas se začali starat Wästberg a Lars Persson rozesíláním dopisů kulturním institucím a nadacím do mnoha západoevropských zemí.⁵⁰⁹

6.2 Její status a fungování

Působnost Nadace vymezovaly zákony Švédského království. Na začátku léta 1979 začal Janouch jednat s úřady o uznání jejího statutu mezinárodně působící humanitárně-kulturní instituce,⁵¹⁰ finančně podporující disidenty z ČSSR, kteří jsou vystaveni existenčním postihům za politická, filosofická a náboženská stanoviska a za jejich aktivity v oblasti kultury, kam spadala tvorba knih, vydávání odborných článků, monografií a samizdatových periodik.

Aby rozpočet peněz byl pro potřeby nadace objemnější, žádal Janouch švédské úřady o zproštění povinnosti platit daně.⁵¹¹ Zároveň se obrátil na významné kulturní a akademické činitele, členy správního výboru s prosbou tento projekt podpořit. Nadaci tak svým jménem podpořili - Kenne Fant, zakladatel ceny *Monismanien* a šéf švédského filmového průmyslu, profesor fyziky janovské univerzity Giacomo Morpurgo, novinář a šéf večerníku *Expressen* Lars Persson, z Československa vystěhovaný písničkář Jaroslava Hutka a profesor ekonomie z Bergenu Thorolf Rafto. Úřady vyšly Janouchovi vstříc s tím, že jednou ročně musí Nadace předkládat zprávu o svém hospodaření a doložit, kdo peníze na nadační konto posílá a které osoby je dostávají a proč. Po jejím důkladném prostudování a posouzení následně daňový úřad rozhodoval o osvobození od daní na další rok.⁵¹²

Janouch si spolu s ostatními členy správní rady Nadace uvědomovali, že takováto vstřícnost švédských úřadů není ničím samozřejmým. Proto dbali o důsledné dodržování platných zákonů jak švédských, tak československých (zákaz pašování zbraní, drog, vysílaček a používání falešných dokumentů). Odmítali se však řídit těmi československými zákony, které kriminalizovaly občanské postoje, vydávání a dovoz samizdatové literatury, periodik,

---

⁵⁰⁷ JECHOVÁ, Kronika švédských let. In: *Nadace Charty 77, dvacet let*, s. 66.

⁵⁰⁸ Jiří Suk: Podrobná zpráva o paralelní polis, s. 13. In: HAVEL – JANOUCHE, *Vzájemná korespondence 1978-2001*, s. 9.

⁵⁰⁹ JECHOVÁ, Kronika švédských let. In: *Nadace Charty 77, dvacet let*, s. 66.

⁵¹⁰ Viz Janouchův dopis šéfredaktoru Rudého Práva Zdeňku Hořeni z 31. ledna 1989. Tamtéž, s. 101.

⁵¹¹ JECHOVÁ, s. 67.

⁵¹² Tamtéž, s. 67-68.

poslech zahraničních rozhlasových stanic, distribuci západních hudebních materiálů aj.⁵¹³ Také se snažili vyvarovat politické angažovanosti - neorganizovali otevřené kampaně ani jiné politické protesty.⁵¹⁴

Důsledně se hlídalo, aby při převodu peněz nedocházelo k rozporu s československým devizovým zákonem. V souladu s literou zákona musely být zahraniční hotovostní peníze odevzdány socialistickému státu, který adresátům jako náhradu posílal poštou⁵¹⁵ tzv. bony, speciální poukázky používané při nákupu v obchodní síti Tuzex. Převody zajišťovala firma Sven Persson, oficiální zprostředkovatel Tuzexu ve Švédsku.⁵¹⁶ Pokud příjemce bez ohledu na to, zda byl nebo nebyl disident, dodržoval tato pravidla, nemohl být vystaven trestnému stíhání.

Tato praxe přesto zneklidňovala některé emigranty i domácí příjemce podpor. Anna Koutná a Otta Bednářová napsaly Janouchovi, jestli by nebylo méně rizikové posílat peníze prostřednictvím turistů a tzv. vízových cizinců (VC). Zdůvodnily to tím, že policie přikládala tuzexové bony jako důkazní materiál do vyšetřovacích spisů. Janouch odmítal posílat peníze konspiračně s odkazem na čs. právní normy, že dostávat finanční prostředky ze zahraničí je zakázané.⁵¹⁷ A lze doložit, že legální transakce se nestaly předmětem trestního stíhání československými bezpečnostními složkami ani soudy.⁵¹⁸

6.3 Hospodaření

Finanční záležitosti se vyřizovaly ze dvou míst – ve Švédsku se jimi zabýval mezinárodní výbor a výkonný výbor s ředitelem v čele, v Praze se pro kontakt s ní ustavil Fond občanské pomoci⁵¹⁹ Hlavní slovo náleželo orgánům Nadace ve Švédsku.

V první fázi rozhodoval o peněžích správní výbor složený z výše uvedených osobností, které vznik Nadace podpořily. Janouchovi coby výkonnému řediteli výboru ve Stockholmu nejvíce pomáhal Peter Larsson, jenž kontroloval účetnictví Nadace a signoval její výroční zprávy. Ostatní členy výboru bylo velmi obtížné, vzhledem k jejich roztroušenosti po

---

⁵¹³KANTŮRKOVÁ, Popis jednoho archivu. In: *Nadace Charty 77, dvacet let*, s. 33.

⁵¹⁴JECHOVÁ, Kronika švédských let. Tamtéž, s. 70.

⁵¹⁵KANTŮRKOVÁ, *Popis jednoho archivu*, s. 21.

⁵¹⁶Jiří Suk, Podrobná zpráva o paralelní polis. Nad korespondencí Václava Havla a Františka Janoucha. In: HAVEL – JANOUC, *Vzájemná korespondence 1978-2001*, s. 14.

⁵¹⁷KANTŮRKOVÁ, Popis jednoho archivu, In: *Nadace Charty 77, dvacet let*, s. 21.

⁵¹⁸Tamtéž, s. 14.

⁵¹⁹Tamtéž, s. 19.

světě, svolávat na pravidelné schůze. Proto jim byly k podpisu zasílány oběžníkovou formou program Nadace a výroční zpráva.⁵²⁰

S narůstajícím objemem činností a rozpočtu díky novým přispěvatelům začal být takový způsob řízení pomocí správního výboru málo funkční, a proto došlo v roce 1985 ke změnám.⁵²¹

Do nově schváleného výkonného výboru byly jmenovány osoby schopné se několikrát za rok sejít, probrat činnost Nadace, zhodnotit ji a následně schválit. Kandidáty byli zástupci švédského Výboru 21. srpna Urban Westling a Jan Lisinský – architekt a tajemník norské pobočky Nadace Stottenfondet för Charta 77, později přibyli dánský lékař Morten Nielsen a lektorka českého jazyka na lundské univerzitě Miloslava Slavíčková. Nově utvořený výkonný výbor byl akceptován původním správním výborem.⁵²² Brzy následovaly změny ve finančních otázkách. V roce 1985 se vedle vypláčení podpor československým disidentům a čerstvým emigrantům v rozpočtu Nadace oficiálně vyčlenila část peněz, které byly určeny na pokrytí administrativy, tedy poštovního, dopravy, zařízení domů, telefonních hovorů aj.⁵²³

Nadace pracovala efektivně a dařilo se jí udržovat nízké provozní náklady. Zatímco jiné kulturní organizace na ně vydávaly 15-20% svých prostředků, Nadace průměrně za 13 let jen asi 13,8%. Na jejich pokrytí si vydělávala vlastní činností.⁵²⁴ V dopise Václavu Havlovi píše Janouch o „námi vydělaných penězích“, ze kterých se platily například letenky nebo honoráře překladatelům. Peníze určené disidentům nazval Janouch „charitativními“. Aby je mohl rozdělit, vypracovával každoročně „objednávku-výplatní listinu“, do níž zahrnul všechny příjemce podpor a periodicitu jejich zasílání – dvanáctkrát, šestkrát, čtyřikrát, třikrát, dvakrát, jedenkrát za rok. Při rozdělování se snažil zohledňovat oprávněnost podpory, proto se na žadatele informoval nejen u signatářů v Československu, ale i u čerstvých emigrantů.⁵²⁵

***

Zástupci Nadace museli přesvědčovat vlivné kulturní organizace i jednotlivce ze západní Evropy a USA o legitimitě poskytovat finanční podporu československým občanům, kteří byli vystaveni policejní a soudní perzekuci za nesouhlasné postoje k normalizačnímu režimu; za vydávání svých děl (oficiální čs. mocí a cenzurou v ČSSR zakázaných) na Západě; za

---

⁵²⁰JECHOVÁ, Kronika švédských let, s. 67.

⁵²¹Tamtéž, s. 67.

⁵²²Tamtéž, s. 68.

⁵²³Tamtéž, s. 68. a 76.

⁵²⁴Tamtéž, s. 76.

⁵²⁵HAVEL – JANOUC, *Vzájemná korespondence 1978-2001*, s. 63-67.

vydávání samizdatových periodik. Pro některé osoby, vzhledem k jejich nízkým příjmům pobíraným v Československu, znamenaly příspěvky udržení důstojné lidské existence.⁵²⁶ Janouch vedle práce jaderného fyzika strávil hodně času psaním žádostí demokratickým institucím, podáváním grantových přihlášek do různých nadací, cestováním do významných evropských a amerických měst – Paříže, Avignonu, Toulouse, Frankfurtu nad Mohanem, Osla, Kodaně, Ženevy, Vídně, Barcelony, Oxfordu, Glasgow, Washingtonu, New Yorku, Houstonu aj.⁵²⁷ S uvedením Nadace ve známost pomohli prostřednictvím švédského tisku Lars Persson a Per Wästberg.⁵²⁸ O podporu žádali zástupci Nadace vždy demokratické instituce, dokazovali, že nečerpají prostředky z pochybných zdrojů.⁵²⁹

Zanedlouho po udělení ceny Monismanien začaly přicházet na konto Nadace první příspěvky, v únoru 1979 od švédského PEN-klubu, od studentské organizace architektů, v březnu 1979 od Východoevropského výboru solidarity, Dánského PEN-klubu, Norského svazu spisovatelů a od drobných dárců. Do konce března disponovala Nadace 40 000 švédskými korunami.⁵³⁰ Poté k nim přibylo během dubna a května dalších 50 000 švédských korun, když po celém Švédsku proběhla kasičková sbírka, kterou uspořádala levicová organizace Folket i Bild.⁵³¹ V první polovině 80. let se začíná pole působnosti Nadace rozšiřovat, jednak díky vzniku nových poboček v Německu, Švýcarsku, Norsku a USA a jednak díky získání vlivných sponzorů – např. Open society Fund George Sorose, který poskytl více než třetinu veškerých podpor pro Nadaci.⁵³²

V letech 1978-1989 poslala Nadace do Československa celkem 3 161 937 švédských korun, což bylo v přepočtu více jak 15 milionů československých korun. Následující tabulka ukazuje, jak se rozšiřovaly finanční možnosti Nadace.⁵³³

---

⁵²⁶Tamtéž, s. 75.

⁵²⁷Jiří Suk, Podrobná zpráva o paralelní polis. Nad korespondencí Václava Havla a Františka Janoucha. In: HAVEL – JANOUCHE, *Vzájemná korespondence 1978-2001*, s. 12.

⁵²⁸JECHOVÁ, Kronika švédských let. In: *Nadace Charty 77, dvacet let*, s. 66.

⁵²⁹Tamtéž, s. 69.

⁵³⁰JECHOVÁ, s. 66.

⁵³¹KANTŮRKOVÁ, s. 13.

⁵³²JECHOVÁ, s. 69.

⁵³³Citováno podle JECHOVÁ, s. 73.

Tabulka nárůstu podpor Nadace (ve švédských korunách)

1978 - 1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
107594 SEK	92740 SEK	121603 SEK	211 628 SEK	233 975 SEK	261 640 SEK	319 232 SEK	449 406 SEK	460 919 SEK	372 083 SEK	531 117 SEK

Jak už bylo řečeno, udržoval Janouch s předními signatáři Charty kontakty telefonicky nebo prostřednictvím dopisů, které doručovali diplomati západních zemí. Záznamů, které si o telefonickém spojení signatářů Charty s Janouchem pořizovala Státní bezpečnost ať z odposlechů, nebo z hlášení agentů, jsem našel poskrovnu. Z nich vyplývá, že Janouch začal posílat jednotlivé částky ceny Monismanien krátce po jejím udělení.

Tajný spolupracovník StB s krycím jménem „Michal“ navštívil ve dnech 2. a 3. ledna 1979 mluvčí Charty 77 Zdena Tominovou a vyslechl její telefonický rozhovor s Františkem Janouchem. Šéf Nadace zjišťoval, zda přišly peníze Ladislavu Hejdánkovi, neboť na doručence chyběl jeho podpis. Po obdržení kladné odpovědi Tominové sdělil, že v nejbližších dnech pošle druhou část peněz. Zároveň, vědom si skutečnosti, že StB může kdykoli odpojit telefon, doporučil Tominové volat příště odjinud z Prahy a sdělit číslo, na které by se dalo ze Švédska volat.⁵³⁴

Vzhledem k tomu, že podpor pro disidenty přibývalo a bylo třeba o nich mít přehled a vnést řád do jejich rozdělování, vznikl v Praze 1. března 1979 Fond občanské pomoci (FOP).⁵³⁵ Fungoval jen jako poradní orgán a nemohl rozhodovat o výši přidělených podpor. Tato úloha náležela Nadaci. Správci fondu, jimiž byli od března do května 1979 Václav Havel, Jiří Hájek a Ladislav Hejdánek, sbírali podněty ostatních signatářů i nesignatářů a na jejich základě sestavovali pro Janoucha návrhy na podpory, které zohledňovaly „skutečnou potřebnost“ a „zásluhy“.⁵³⁶ Jejich doručování do Švédska hojně obstarával prostřednictvím pošty a telefonu Václav Havel. Zde je Janouch s ostatními členy výkonného výboru Nadace

⁵³⁴Svazek k Juliu Tominovi, sign. 705731 MV 9. část, s. 7-9. Uložen v ABS ČR.

⁵³⁵*Informace o Chartě 77* roč. 2 (1979), č. 3, s. 5.

⁵³⁶KANTŮRKOVÁ, Popis jednoho archivu. In: *Nadace Charty 77, dvacet let*, s. 24.

pečlivě posuzovali, porovnávali s referencemi od čerstvých emigrantů a odborníků, kteří hodnotili kvalitu a přínos samizdatových knih a časopisů, a následně rozhodli o výši přidělené podpory.

Fond svou činnost přerušil po zásahu bezpečnostních složek proti členům VONS na konci května 1979. Až v letech 1983-1984, kdy se členové VONS vraceli z vězení, začaly diskuse o obnovení jeho činnosti. Dle nich by si správci práci rozdělili, „jeden by měl kulturní účely, jiný VONS a vězně, jiný chartovní potřeby obecně, jiný sociální potřeby.“⁵³⁷ V roce 1984 byli členové FOP – Jiří Hájek, Václav Benda, Jiří Dienstbier a Václav Havel připraveni jako celek spolupracovat s Janouchem. Opět se věnovali vypracovávání seznamů žadatelů o podporu a po konzultaci s jinými signatáři návrhy odůvodňovali. Nadále bylo respektováno pravidlo, že o výši podpory rozhoduje Nadace a způsob odesílání nesmí odporovat československému devizovému zákonu.⁵³⁸ Byl to dle Janoucha „nejjasnější způsob, jak vykázat používání peněz.“⁵³⁹

Jako součást FOPu vznikl tzv. operativní fond, z něhož se ze dne na den vyplácely okamžité podpory osobám právě zasaženým režimní represí. Peníze dostávali tzv. „fiktivní podporovaní“ – Jarmila Bělíková, Magdalena Švarcová, později nahrazená Pavlem Bratinkou, Marek Šimon a Daniel Kroupa. Ti je po obdržení předávali pokladníkovi operativního fondu, který je vydával.⁵⁴⁰ V dopise z listopadu 1984 píše Havel Janouchovi, že se operativní fond „ohromně osvědčuje, je to přesně to, co chybělo a bylo zapotřebí.“⁵⁴¹ Prostřednictvím fondu byla řada signatářů Charty systematicky informována o hospodaření Nadace a o rozdělování podpor. Od roku 1986 se začaly výplatní listiny zpracovávat počítačově, čímž byl k dispozici úplný přehled o aktivitách Nadace.⁵⁴²

Spojení Nadace s FOP však mělo i svá úskalí. Správci Fondu se z bezpečnostních důvodů i kvůli mnoha dalším občanským aktivitám scházeli málo – jednou nebo dvakrát do roka. Fond tak nemohl záležitosti řešit pružně. Rozdělování podpor doprovázely zmatky.

---

⁵³⁷Nedatovaný dopis Václava Havla Františku Janouchovi z roku 1983. In: HAVEL – JANOUCH, *Vzájemná korespondence 1978-2001*, s. 69.

⁵³⁸Dopis Václava Havla Františku Janouchovi z roku 1984. Tamtéž s. 93-94.

⁵³⁹Dopis Františka Janoucha Václavu Havlovi ze 17. srpna 1983. Tamtéž s. 71.

⁵⁴⁰Dopis Václava Havla Františku Janouchovi z roku 1984. Tamtéž s. 93-94.

⁵⁴¹Dopis Václava Havla Františku Janouchovi z 26. listopadu 1984. Tamtéž s. 140.

⁵⁴²JECHOVÁ, Kronika švédských let. In: *Nadace Charty 77, dvacet let*, s. 71.

Někdy nepřišly prostředky v předpokládaném termínu, někdy adresáti nepotvrdili, že je dostali. Dohody o tom, koho podpořit a koho nikoli, nebyly vždy samozřejmostí.⁵⁴³

6.4 *Financování Infochů*

Redakce Infochu nevedla z konspiračních důvodů žádné záznamy o hospodaření. Proto, co se týče informací o shánění peněz na papír a technické vybavení, jsme odkázáni na několik málo sdělení v samotném periodiku, na rozhovory s aktéry, na vydanou korespondenci Janoucha s Havlem (ti však nebyli s Infochem bezprostředně spojeni) a na fragmenty obsažené v materiálech Státní bezpečnosti. Z těchto pramenů lze vysledovat, že Infoch, který poskytoval přehled o aktivitách Charty a jiných iniciativ, napomáhal i při rozhodování, jak vysokou podporu komu posílat.

Podle oznámení zveřejňovaného od šestnáctého čísla z roku 1988 a z rozhovoru s Petrem Uhlem lze zjistit, že náklady na vydávání periodika byly hrazeny z dobrovolných domácích i zahraničních příspěvků. Čtenáři dostávali exemplář zdarma a se zřetelem na momentální technické možnosti.⁵⁴⁴ S bezplatným poskytováním Infochu nesouhlasil Petr Cibulka, domnívaje se, že pokud čtenář za něj nezplatí, nebude ho číst. Po rozhovorech s Petrem Uhlem dosáhl kompromisu, že mimo působnost redakce se bude Infoch prodávat nejvýše za deset korun.⁵⁴⁵

Peníze na nákupy papíru, cyklostylových blan, barvy do psacího stroje a v druhé polovině osmdesátých let na počítače a xeroxy se pro Infoch vyčleňovaly z Fondu občanské pomoci (FOP), který spravoval finanční prostředky zasílané Nadací Charty. Pokladníkem, uvolňujícím z FOP částky pro Infoch, byl Pavel Bratinka.⁵⁴⁶ Uhl si k němu do bytu chodil částky vyzvedávat.⁵⁴⁷

Převod podpor, ať už na konto FOP nebo na konto disidentů, zařizovaly prostřednictvím Podniku zahraničního obchodu (PZO) Tuzex instituce, které měly s Československem uzavřené smlouvy. Byly to: Alimex, Sven Person, Palatinus a Bezenek,

---

⁵⁴³Dopis Václava Havla Františku Janouchovi z 25. – 30. ledna 1986; dopis Václava Havla Františku Janouchovi z 2. dubna 1986. In: HAVEL – JANOUCHE: *Vzájemná korespondence 1978-2001*, s. 214-216 a 241-245.

⁵⁴⁴*Informace o Chartě 77*, roč. 11 (1988), č. 16, s. 1.

⁵⁴⁵UHL, *Právo a nespravedlnost očima Petra Uhla*, s. 68. Viz též Petr Uhl, Slovo úvodem. In: GRUNTORÁD, Jiří (ed.): *Informace o Chartě 77. Článeková bibliografie*. Doplněk a Libri prohibiti Brno 1998.

⁵⁴⁶Tamtéž, s. 16.

⁵⁴⁷Rozhovor s Petrem Uhlem z 16. 11. 2013, který vedl Marek Suk.

Svaz skandinávských spisovatelů, Panalpina, finský Pen-Klub a Friedrich Ebert Stiftung.⁵⁴⁸ X. správa SNB uvádí, že v letech 1983-1986 obdržel Uhl 750 tuzexových kuponů a 2610 německých marek a Anna Šabatová 3811 tuzexových kuponů, 100 německých marek, 100 amerických dolarů a 2200 francouzských franků.⁵⁴⁹ Dne 22. října 1987 provedla StB domovní prohlídku u Petra Uhla, při níž zabavila záznamy o zasílaných financích. V „Informaci“ z roku 1987 přišlo na účet Uhla a Šabatové číslo 36 337 21/jir, který měli zřízený u Živnobanky, 1200 francouzských franků.⁵⁵⁰ Další záznamy o finančních a jiných aktivitách Uhla a Šabatové si vedla Státní bezpečnost v osobním spise s krycím názvem „Skupina II“. Ten však byl 8. prosince 1989 zničen.⁵⁵¹

Nepravidelně dostával Uhl na ruku finanční obnosy prostřednictvím tzv. vízových cizinců (VC). Ti do Československa zpravidla přicestovali jako zahraniční turisté s přesnými instrukcemi a adresou disidenta. Touto cestou byly Uhlovi např. doručeny peníze shromážděné v rámci dobrovolné sbírky, kterou zorganizovala v roce 1979 Odborová ústředna závodů Renault ve Francii.⁵⁵²

***

S nárůstem nových nezávislých iniciativ v druhé polovině osmdesátých let se stávalo hospodaření s penězi FOP složitějším. Vlivem vytíženosti se členové Fondu dohodli na vytvoření „systému jakýchsi tajemníků či pověřenců“. Ti měli na starosti dílčí fondy, a tak v rámci FOP vznikl malý fond pro potřeby mluvčích Charty, fond pro samizdatové časopisy, fond pro záležitosti VONS (výdaje rodinám uvězněných, a pokrytí nákladů spojených s dojížděním na soudy), fond pro kulturní záležitosti nesouvisející se samizdatovými časopisy a fond pro Infoch. Pověřenci rovněž dávali kladná či záporná doporučení k žádostem o podporu.⁵⁵³

---

⁵⁴⁸Fond A 36, X. správa SNB pro boj proti vnitřnímu nepříteli. Inv. j. 342 - Vyhodnocení plánu práce X. S. SNB za r. 1979, s. 15. Dále viz inv. j. 582 – Přehled o finančních podporách z kapitalistických států, které obdržely zájmové osoby, rozpracovávané po linii X. správy SNB za období od 1. 1. 1983 do 31. 5. 1986, s. 17. Uloženo v ABS.

⁵⁴⁹X. správa SNB, Inv. j. 582, s. 17.

⁵⁵⁰Vyšetřovací spis V-42290 MV, s. 365.

⁵⁵¹„Osobní spis“ s krycím názvem „Skupina II“ byl zaveden 17. srpna 1981 II. odborem X. správy SNB pod reg. č. 21880 v tzv. Protokolu registrace svazků agenturního a kontrarozvědného rozpracování.

⁵⁵²Svazek k Juliu Tominovi sign. 705731 MV, 9. část, s. 123.

⁵⁵³Dopis Václava Havla Františku Janouchovi z 15. listopadu 1986. In: HAVEL – JANOUCHEV, *Vzájemná korespondence 1978-2001s*. 214-216 a 291-294.

ZÁVĚR

V diplomové práci jsem se zaměřil na formální a obsahovou stránku *Informací o Chartě 77* a osobnostní profil některých aktérů, kteří se věnovali jeho přípravě, výrobě a distribuci ve ztížených podmínkách normalizačního policejního státu. Tyto okolnosti se do jisté míry podepsaly na tom, že pramenná základna k tématu je omezená a poznatky značně rozptýlené.

Díky tomu, že disidenti museli svoji činnost utajovat, neexistuje archiv *Informací o Chartě*. Ani sama StB nevedla samostatný objektový svazek k Infochu a další problém spočívá ve skartaci mnoha klíčových dokumentů na konci roku 1989. Při ní nenávratně zmizela řada operativních spisů, které se týkaly předních disidentů. Tímto způsobem byl například zničen osobní svazek iniciátora a hlavního vydavatele Infochu Petra Uhla, vedený pod registračním číslem 21880 s krycím názvem *Skupina II*. Navíc k tomuto tématu zatím neexistuje žádná souhrnná studie, a tak jsem se pokusil alespoň z části odpovědět na otázky týkající se redakce, konspirace, distribuce a financování *Informací o Chartě 77*, především pomocí analýzy spisů StB a osobními rozhovory s vybranými vydavateli a distributory chartistického zpravodaje.

Informační základna měla pro život Charty a její kontinuitu klíčový význam. Zahrnovala přitom složku osobní, jako například intenzivní vzájemnou komunikaci a využívání sítě pražských bytů, ale i složku materiální, jež se týkala obstarávání podkladů, jejich následného zpracování a distribuce. Tato informační základna fungovala díky promyšleným strategiím konspirace, distribuce a samozřejmě i díky finanční podpoře ze zahraničí.

Kapitola o konspiraci ukazuje, jak se disidenti snažili vypořádat s okolnostmi, že se přes síť agentů a také díky technickým úkonům podařilo tajné policii proniknout do jejich řad. Přestože měla StB celou škálu metod na odhalování „protistátní“ činnosti a mnoho věcí se takto o disidentském prostředí dozvěděla, na všechno stačit nemohla. Tady lze kupříkladu vyzdvihnout konspirační byt Otty Bednářové, který zůstal neodhalen, anebo způsoby zahlcování odposlechů pouštěním vody v koupelně, uniknutí „objekta“ sledování promyšleným způsobem z dohledu „operativních pracovníků“ a další.

V diplomové práci jsem se pokusil ukázat, že navzdory permanentnímu dohledu a tlaku Státní bezpečnosti dokázali vydavatelé samizdatového periodika udržet kontinuitu jeho vydávání, a to i v době nejvíce kritické, kdy byl Uhl a další chartisté v první polovině 80. let

ve vězení. Dílem to bylo dáno relativně příznivějšími podmínkami po konferenci v Helsinkách 1975 a dílem osobní odvahou a nemalými oběťmi těch intelektuálů a umělců, kteří se po srpnové okupaci 1968 nevzdali svobody slova. V tomto smyslu je lze považovat za součást transnacionálního a kritického evropského vědomí, které se rozvíjelo i navzdory železné oponě, rozdělující kontinent na dvě části. Infochy přispívaly svým dílem do tohoto diskurzu zprostředkováním téměř všech dokumentů Charty 77, sdělení Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a četnými dalšími texty. V této práci jsem se pokusil alespoň rámcově popsat kontakty a mechanismy, které umožňovaly tuto spolupráci.

PRAMENY A LITERATURA

ABS ČR (Archiv bezpečnostních složek)

Vyšetřovací spisy

Vyšetřovací spis arch. č. V-33766 MV, Charta 77.

Vyšetřovací spis arch. č. ZV-485 MV, Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných.

Vyšetřovací spis arch. č. ZV-488 MV, akce Delta.

Vyšetřovací spis arch. č. V-14851 Brno, vedený k Dušanu Skálovi.

Vyšetřovací spis arch. č. V-10993 Brno, vedený k Petru Cibulkovi, Liboru Chloupkovi a Petru Pospíchalovi.

Vyšetřovací spis arch. č. V-14770 Brno, vedený k Jaromíru Němcovi, Jiřině, Bedeiové a Pavlu Dudrovi.

Vyšetřovací spis arch. č. V-42391 MV vedený k Alexandru Vondrovi.

Vyšetřovací spis arch. č. V-14907 MV vedený ke Stanislavu Devátému.

Vyšetřovací spis arch. č. V-34092 MV, arch. č. V - 15016 Brno vedený k Petru Pospíchalovi.

Vyšetřovací spis arch. č. V-42290 MV vedený k Václavu Bendovi, Petru Uhlovi, Anně Šabatové a Jiřímu Gruntorádovi.

Vyšetřovací spis arch. č. V-27157 MV vedený k Anně Marvanové.

Vyšetřovací spis arch. č. V-15053 MV vedený k Jiřímu Tichému a Ivanu Jirousovi.

Fond A 36, správa kontrarozvědky pro boj proti vnitřnímu nepříteli (X. správa SNB)

Inv. j. 322-332 Plány činnosti X. správy SNB v letech 1979-1988.

Inv. j. 341-349 – Vyhodnocení plánů práce za léta 1978-1985.

Inv. j. 350 – Vyhodnocení plánu práce X. s. SNB za 1. - 4. čtvrtletí a za rok 1986.

Inv. j. 353 – Vyhodnocení plánu práce X. s. SNB za rok 1987 a za 1. - 3. čtvrtletí roku 1987.

Inv. j. 360 – Vyhodnocení plánu práce, 1. Odbor, 1. - 4. čtvrtletí 1985.

Inv. j. 361 – Vyhodnocení plánu práce, 1. Odbor, 1 - 4. čtvrtletí 1986.

Inv. j. 550 – Charakteristické rysy státobezpečnostní situace - ideologická diverze.

Inv. j. 552 – Charakteristické rysy státobezpečnostní situace - ideologická diverze.

Inv. j. 555 – Analýza ideově politických otázek souvisejících s Chartou 77.

Inv. j. 556 – Informace k obsahovému zhodnocení materiálů čs. Federální rady v zahraničí - emigrace v zahraničí.

- Inv. j. 557 – Informace o protisocialistické činnosti tzv. paralelních struktur.
- Inv. j. 558 – Výslednost opatření k zabránění internacionalizace opozice a jejím snahám o pronikání do dělnického prostředí a ROH.
- Inv. j. 559 – Návrh projektu celostátně - bezpečnostní akce „Izolace“ (Jan Frolík, Vavřínek Korčič, Jaroslav Šabata, Jan a Jiří Rumlovi, Petruška Šustrová ad.).
- Inv. j. 560 – Činnost antisocialistických kontrarevolučních živelů v souvislosti s „Chartou“.
- Inv. j. 561 – Informace o nepřátelské činnosti antisocialistických elementů z ČSSR - změny v taktice podvrátěného působení v současném období.
- Inv. j. 564 – Informace o některých nových jevech, tendencích a předpokládané činnosti protivníka.
- Inv. j. 565 – Paralelní struktury.
- Inv. j. 571 – Protizákonné písemnosti (operativní situace v problematice protizákonných písemností, teroru, nedovoleného ozbrojování a verbálních trestných činů politické motivace).
- Inv. j. 577 – Seznam závadných písemností a periodik vydávaných na území ČSSR, v nichž není znám autor.
- Inv. j. 578 – Časopisy a jiná periodika vydávaná tzv. čs. Opozicí ve formě samizdatů na území ČSSR.
- Inv. j. 579 – Petřivý Tomáš - zaslání charakteristiky nepřátelské činnosti (Charta 77).
- Inv. j. 581 – Charta - sběrný arch.
- Inv. j. 582 – Přehled o finančních podporách z kapitalistických států, které obdržely zájmové osoby rozpracované po linii X. správy SNB za období od 1. 1. 1983 do 31. 5. 1986.
- Inv. j. 593 – Zaslání poznatků o budování nového systému spojem mezi čs. emigrací (získáno radiatorozvědnou službou VI. správy SNB) - Vilém Prečan, Pavel Tigrid, Fr. Janouch.
- Inv. j. 594 – K situaci v Chartě 77 a k připravovaným akcím v souvislosti s 10. Výročím jejího založení (tisková konference k 10. výročí Charty 77 a případu jazzové sekce - 5. - 7. 1. 1987).
- Inv. j. 596 – 10. Výročí Charty 77 - příprava představitelů Charty 77 a VONS.
- Inv. j. 598 – Vznik a organizace Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS).
- Inv. j. 612 – Pospíchal Petr - návrh konečného opatření pro trestný čin podvracení republiky.
- Inv. j. 617 – Produkce dokumentů Chartou 77 – informace.
- Inv. j. 626 – Miroslav Jasinski - kontakty s čs. Opozicí (ing. Petr Uhl, Ludvík Vaculík) – vytvoření nového seskupení „Skupina Polsko–československé solidarity“.
- Inv. j. 659 – Charta 77, VONS, Právice – informace.

Inv. j. 660 – Charta 77, VONS, Pravice - informace o přípravě demonstrace na 10. 12. 1987.
Inv. j. 661 – Informace o Chartě 77 (dokument Charty 77) - roč. 10 (1987), č. 13, 17, roč. 11 (1988) - č. 20, roč. 12 (1989) - č. 15, 18, celkem 5 ks.
Inv. j. 723 – Podvratná činnost zahraničních ideodiverzních centrál proti ČSSR a ZSS v současnosti.
Inv. j. 724 – Souhrnná informace o nepřátelské aktivitě ideodiverzních center, hlavních seskupení čs. reakční emigrace na západě a antisocialistických elementů v ČSSR
Inv. j. 1033–1038 – Akce Sever, události v PLR v letech 1981-1987.

Správa sledování (IV. správa)

Svazek s krycím jménem „Červ“ k Olexandru Gleichgewichtovi.
Svazek s krycím jménem „Skupina“ k Petru Uhlovi.
Svazek s krycím jménem „Ela“ k Jarmile Bělíkové.
Svazek s krycím jménem „Bratr 1“ k Pavlu Bratinkovi.
Svazek s krycím jménem „Marika“ ke Květě Markové.
Svazek s krycím jménem „Zarytec“ k Pavlu Muraškovi.
Svazek s krycím jménem „Anténa 2“ k Otce Bednářové.
Svazek s krycím jménem „Novátor X“ k Pavle Němcové.

Fond A 3/3, Správa vyšetřování StB FMV, III. díl, (1968-1989),

Inv. j. 475 - Akce „Charta 77“, informace z let 1977-1981

Svazky kandidátů tajné spolupráce a tajných spolupracovníků alias agentů

Sign. 797243 MV k Věře Vránové.
Sign. 783116 MV k Antonii Bořové.
Sign. 727074 MV k Vladimíru Škutinovi.

Jiné svazky a spisy

Sign. 722097 MV, spis prověřované osoby, později osobní svazek, vedený k Zině Freundové.
Sign. 808575 MV, spis prověřované osoby vedený k Zině Freundové.
Sign. 833342 MV, spis prověřované osoby, později na osobní svazek ke Karlu Freundovi.
Sign. 698297 MV, signální svazek k Dagmar Vaněčkové.
Sign. 732597 MV, osobní svazek k Františku Kriegelovi.

Sign. 749386 MV, osobní svazek k Jiřímu Němcovi.
Sign. 705731 MV, spis nepřátelské osoby k Juliu Tominovi.
Sign. 772008 MV, signální svazek ke Květě Markové.
Sign. 830120 MV, osobní svazek vedený k Miroslavu Tylovi.
Sign. 705586 MV, spis prověřované osoby, později signální svazek vedený ke Zdeně Tominové.
Sign. 808542 MV, signální svazek vedený k Zuzaně Dienstbierové.
Sign. 761642 MV, spis prověřované osoby, později osobní svazek, vedený k Otce Bednářové v kategorii.
Sign. 803886 MV, spis prověřované osoby, později signální svazek, vedený k Josefu Daniszovi.
Sign. 812702 MV, osobní svazek vedený k Milanu Hüblovi.
Sign. 721920 MV, spis prověřované osoby, později osobní svazek, vedený ke Zbyňku Benýškovi.
Sign. 802108 MV, spis prověřované osoby, později osobní svazek, vedený k Heřmanu Chromému.
Sign. 725253 MV, spis prověřované osoby, později signální svazek, vedený k Ivance Hyblerové.

Libri Prohibiti

Administrace Infochu 7/17.

Informační materiály (Infomaty) z let 1977-1981.

Vydané prameny

ANTICHARTA / Uspoř. Viktor Karlík, Terezie Pokorná. Praha: Společnost pro Revolver Revue 2002.

BLAŽEK, PETR – BURSÍK, Tomáš: *Pražský proces 1979. Vyšetřování, soud a věznění členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných*. ÚSD, Praha 2010.

BLAŽEK, PETR – PAŽOUT, Jaroslav: *Nejcitlivější místo režimu. Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) pohledem svých členů*. Pulchra Praha 2008.

CÍSAŘOVSKÁ, Blanka – PREČAN, Vilém (ed.): *Charta 77, dokumenty 1977 – 1989, I-III*, ÚSD AV ČR, Praha 2007.

DEVÁTÝ, Stanislav: „Když mě chcete, tak si mě odnese.“ Rozhovor o konspiraci, Gándhím, pasivním odporu a životě v ilegalitě, který vedl Jan Hanzlík. In: *Paměť a dějiny* 2009/03 s. 54-66.

GRUNTORÁD, Jiří (ed.): *Informace o Chartě 77 1978-1990, článková bibliografie*. Doplněk a Libri prohibiti Brno 1998.

GRUNTORÁD, Jiří: *O nezávislých iniciativách v Československu*. Reprint xerox (samizdat) Praha 1989.

HÁJEK Jiří: *Paměti*. Ústav mezinárodních vztahů, Praha 1997.

HAVEL, Václav: *Dálkový výslech. Eseje a jiné texty z let 1970-1989*. Spisy 4. Torst, Praha 1999.

HAVEL, Václav: *O svobodě a moci*. Index, Köln 1980.

HAVEL, Václav – JANOUCHE František: *Vzájemná korespondence 1978-2001*. Akropolis, Praha 2007.

JECHOVÁ, Květa: *Lidé Charty 77: zpráva o biografickém průzkumu*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2003.

KANTŮRKOVÁ, Eva: *Sešly jsme se v této knize*. Toužimský a Moravec, Praha 1991.

KŘÍŽKOVÁ, Marie Rút: *Slyšet a odpovídat*. Torst, Praha 2014.

MLYNÁRIK, Jan: *Akce Delta*. Danubius, Praha 2009.

PITHART, Petr: *Dějiny a politika: eseje a úvahy z let 1977-1989*. Prostor, Praha 1990.

PLZÁK, Michal – ČECHLOVSKÁ, Magdalena: *Jiřina Šiklová bez ohlávky, (rozhovory)*. Kalich Praha 2011.

SCHOVÁNEK, Radek (ed.): *Svazek Dialog. StB versus Pavel Kohout*. Paseka, Praha a Litomyšl 2006.

TESAŘ, Jan: *Zamlčená diagnóza*. Triáda Praha 2003.

UHL, Petr: *Dělal jsem, co jsem považoval za správné*. Torst, Praha 2013.

Týž: *Právo a nespravedlnost očima Petra Uhla*. C. H. Beck, Praha 1998.

VANĚČEK, František: *Deník Chartisty aneb stalo se v kraji zvykem*. Primus, Praha 1990.

Autor uskutečnil rozhovory s těmito aktéry disentu v ČSSR:

Petr Uhl; Anna Šabatová; Otta Bednářová; Zina Freundová; Kamila Bendová; František Stárek; Jan Ruml; Petruška Šustrová.

Prameny zveřejněné na internetu

http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/smernice/rmv_8_1972.pdf
<http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/1sprava/smernice-1980.pdf>
http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/rmv_no/rmv_44_1970.pdf
http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/smernice/rmv_3_1978.pdf
<http://www.vons.cz/informace-o-charte-77>

Sekundární literatura

- ALAN, Josef (ed.): *Alternativní kultura. Příběh české společnosti 1945-1989*. NLN, Praha 2001.
- BEHRENDIS JAN C. – LINDENBERGER, Thomas (ed.): *Underground publishing and the Public Sphere*. Lit Verlag GmbH und Co. KG, Wien 2014.
- BLAŽEK, Petr: *Dějiny Polsko-československé solidarity. Vztahy československé a polské opozice v letech 1976-1989*, disertační práce, Ústav českých dějin FF UK, Praha 2008.
- BLAŽEK, Petr: *Formy opozice a odporu proti komunistickému režimu v ČSSR a v PLR, 70. a 80. léta 20. století*. In: *Ideje, na nichž stojí Česká republika* / Ed. Martin Mejstřík. Praha, 2005, s. 43-47.
- BLAŽEK, Petr (ed.) *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989*. Dokořán Praha 2005.
- BLAŽEK, PETR – PAŽOUT, Jaroslav: *Dominový efekt*. ÚSD AV ČR, Praha 2013.
- BOLTON, Jonathan: *Worlds of Dissent*. Harvard University press, Cambridge, Massachusetts and London 2012.
- BOURDIEU, Pierre: *Teorie jednání*. Karolinum, Praha 1998.
- TÝŽ: *Pravidla umění. Geneze a struktura literárního pole*. Host, Brno 2010.
- BOHEMICUS: *Poznámky k Chartě*. In: *Listy* 1/1979 s 6-9.
- CAJTHAML, Petr: *Charta 77 a komunistická propaganda*. In: *Charta 77 / Charter 77*. Ed. Markéta Devátá a kol., ÚSD AV ČR a FF UK, Praha 2007, s. 239-247.
- CÍSAŘOVSKÁ, Blanka – DRÁPALA, Milan – PREČAN, Vilém – VANČURA, Jiří: *Charta 77 očima současníků. Po dvaceti letech*. Doplněk, Praha a Brno 1997.
- CYSAŘOVÁ, Jarmila: *Já prostě nemohu žít jinak. Česká publicistka Otká Bednářová*. Radioservis Praha 2010.
- DEVÁTÁ, Markéta – SUK Jiří – TŮMA Oldřich: *Charta 77: od obhajoby lidských práv k demokratické revoluci: 1977-1989*. ÚSD AV ČR, Praha 2007
- FIDELIUS, Petr: *Kultura oficiální a „neoficiální“*. *Svědectví* 68/1983 s. 681-687.

- FOUCAULT Michel: *Myšlení vnějšku*. Herrmann a synové, Praha 1996.
- GREGOR, Pavel: Vyšetřování akce Asanace. In: *Securitas Imperii* č. 13, Praha 2006, s. 177-196.
- GRUNTORÁD, Jiří: Státní bezpečnost proti Chartě 77 – Akce IZOLACE. In: *Securitas Imperii* 5. Sborník k problematice bezpečnostních složek. Praha 1999, s. 174.
- GULA, Marian: Vývoj typů spolupracovníků kontrarozvědky StB ve směrnicích pro agenturní práci. In: *Securitas Imperii* č. 1, ÚDV, Praha 1994, s. 12–14.
- HEJDÁNEK, Ladislav: *Dopisy přáteli*. Oikoymenh, Praha 1993.
- HOLEČKOVÁ, Marta Edith: *Cesty českého katolického samizdatu*. Vyšehrad, Praha 2009.
- JECHOVÁ, Květa: Kronika švédských let. In: *Nadace Charty 77, dvacet let*. Atlantis Brno 1998.
- JECHOVÁ, Květa: Společenství vnitřní svobody. Čím byla Charta 77? Jací lidé se v ní sešli, jaké zkušenosti je formovaly, závěry výzkumu, v němž chartisté vyprávěli své životní osudy. In: *Nová přítomnost*, č. 1 (1997), s. 16-18.
- KAUTMAN, František: *O českou národní identitu*. Pulchra, Praha 2015
- KIND-KOVÁCS, Friederike – LABOV, Jessie: *Samizdat, Tamizdat and Beyond*. Berhahn, New York and Oxford 2013.
- KOUTEK, Ondřej: Akce ASANACE. In: *Securitas Imperii* č. 13, Praha 2006, s. 174-176
- KOTT, Jan: Polská cenzura a samizdat. In: *Listy* 5/1979 s. 18-20.
- KUSÝ, Miroslav: *Eseje*. Archa, Bratislava 1991.
- PAŽOUT, Jaroslav (ed.): *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Politická perzekuce, opozice a nezávislé aktivity v Československu v letech 1978-1989, I-III*. Libri prohibiti, Praha 2007.
- PAŽOUT, Jaroslav (ed.): *Hnutí revoluční mládeže*. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR 39/2004.
- PLACÁK, Petr: Fízl. Torst Praha 2007.
- PLACÁK, Petr: StB a „protizákonné písemnosti“ v osmdesátých letech. In: *Securitas imperii*, č. 1. Praha 1994, s. 32-59.
- POSSET, Johanna: *Česká samizdatová periodika 1968-1989*. Brno 1991.
- PULLMANN, Michal: *Konec experimentu. Přestavba a pád komunismu v Československu*. Scriptorium, Praha 2011.
- PREČAN, Vilém: K současné situaci v Chartě. In: *Listy* 6/1978 3-7.

- RYCHLÍK, Jan: *Devizové přísliby a cestování do zahraničí v období normalizace*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2012.
- SCHOVÁNEK, Radek: Devět agentů mezi námi. In: *Lidové noviny*, roč. 20, č. 7.
- SCHOVÁNEK, Radek: Jak to bylo s „kamionem“. In: *Literární noviny*, roč 12, (2001) s. 3.
- SKILLING, Harald Gordon: *Independent Communications in Communist East Europe*. In: *Cross Currents. A Yearbook of Central European Culture* 5. University of Michigan 1986 s. 53-75.
- SKILLING, Gordon H.: *Charter 77 and Human Rights in Czechoslovakia*. George Allen and Unwin London 1981.
- SKILLING, Gordon H.: *Samizdat and Independent Society in Central and Eastern Europe*. Ohio state University Press 1989.
- ŠIMEČKA, Milan: *Obnovení pořádku*. Atlantis Brno 1990.
- THOMAS, Daniel C.: *Helsinský efekt. Mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu*. Academia, Praha 2007.
- TUCKER, Avizier: *The Philosophy and Politics of Czech Dissidence from Patočka to Havel*. University of Pittsburg Press 2000.
- VANĚK, Miroslav a kol.: *Ostrůvky svobody*. ÚSD AV ČR a Votobia, Praha 2002.
- VANĚK, Miroslav – MUCKE, Pavel: *Třetí strana trojúhelníku, teorie a praxe orální historie*. FHS UK – ÚSD AV ČR, Praha 2011.
- VILÍMEK, Tomáš: *Solidarita napříč hranicemi*. Vyšehrad Praha 2010.
- ŽÁČEK, Pavel: Administrativa písemností kontrarozvědné povahy. Jednotný evidenční, statistický a archivní systém StB po roce 1970. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, 10/2012, s. 231-278.
- ŽÁČEK, Pavel: Administrativa písemností kontrarozvědné povahy II. Jednotný evidenční, statistický a archivní systém StB v letech 1978-1989. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, 11/2013, s. 175-254.